

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ”

Φοιτήτρια: Κονίδη Αντωνία

Επιβλέπων: Ρετάλης Συμεών

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Οδηγός βοήθειας για φοιτητές με απώλεια όρασης εισαγωγής τους στο
Πανεπιστήμιο Πειραιά»**

Ευχαριστίες

Οφείλω να ευχαριστήσω τον Επιβλέποντα Καθηγητή μου κ. Ρετάλη, για την στήριξη και πίστη που μου έδειξε, τόσο κατά τη συγγραφή της Διπλωματικής Εργασίας, όσο και κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Οι συστάσεις και η καθοδήγηση υπήρξαν πολύτιμες.

Επίσης, επιθυμώ να ευχαριστήσω το σύνολο των Καθηγητών μου και τη οικογένειά μου, για την κατανόηση και την υποστήριξή τους σε όλο το χρονικό διάστημα των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Περίληψη

Σκοπός: Ο σκοπός της εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών με απώλεια όρασης σε θέματα που προκύπτουν κατά την εισαγωγή τους σε κάποιο τριτοβάθμιο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.

Σχεδιασμός / Μεθοδολογία / Προσέγγιση: Η παρούσα εργασία σε θεωρητικό επίπεδο καλύπτει γνωστικά το αντικείμενο της εισαγωγής ατόμων με προβλήματα όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και ζητημάτων σχετικά με την προσβασιμότητα, το νομικό, την υποστήριξη, τις εκπαιδευτικές ανάγκες τους. Επιπλέον έμφαση αποδίδεται στους παράγοντες που επιδρούν σε μια επιτυχή ακαδημαϊκή πορεία, στην εκπαίδευση και αντιμετώπιση εκπαιδευτικών προβλημάτων, στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν αλλά και την ετοιμότητα διαχείρισης των φοιτητών με απώλεια όρασης από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Σε ερευνητικό επίπεδο, ο σκοπός της εργασίας εξυπηρετήθηκε με τη συλλογή 4 συνεντεύξεων από φοιτητές με ολική απώλεια όρασης που φοιτούν σε Εκπαιδευτικά Ίδρύματα στην Αθήνα. Το δείγμα αποτελούνταν από 75% (3) άνδρες και 25% (1) γυναίκες, μέσης ηλικίας 22,75 έτη.

Ευρήματα: Από την ανάλυση των στοιχείων των συνεντεύξεων προέκυψε ότι οι φοιτητές με προβλήματα όρασης προσδοκούσαν σε ένα υψηλό επίπεδο υποστήριξης του Εκπαιδευτικού Ίδρυματος κατά την εισαγωγή τους σε αυτό αλλά παρέμειναν μέτρια ικανοποιημένοι από τις πραγματικές συνθήκες που συνάντησαν με προβλήματα στην προσβασιμότητα στους χώρους, στην μετακίνηση, στην έλλειψη υποστηρικτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού. Αν και σημειώθηκε ότι ο ρόλος της Γραμματείας ήταν υποστηρικτικός αλλά σε θέματα όπως οι εγγραφές, οι δηλώσεις και οι σημειώσεις. Επιπλέον καταγράφηκε μη ενημέρωση για ύπαρξη Οδηγού Εισαγωγής φοιτητών με απώλεια όρασης, μη καταγραφή εκπαιδευτικών αναγκών και προβλημάτων κατά την εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα. Επίσης, οι φοιτητές συνολικά είναι πολύ ικανοποιημένοι από το Εκπαιδευτικό Προσωπικό, μέτρια από την Γραμματεία, τις Υπηρεσίες, την Διοίκηση, τα μαθήματα, τις εξετάσεις, το εκπαιδευτικό υλικό, τον εξοπλισμό και τον χωροταξικό σχεδιασμό και λίγο από τις αίθουσες διδασκαλίας. Πιο ειδικά επεσήμαναν έλλειψη Υπηρεσιών ενημέρωσης και υποστήριξης σε θέματα σίτισης, στέγασης, μετακίνησης και συνοδείας, μη ύπαρξη υποστηρικτικών τεχνολογιών και εξοπλισμού, μην προσαρμογή διδασκαλίας με αποτέλεσμα την δυσκολία συμμετοχής και παρακολούθησης στα μαθήματα, δυσκολία στην εύρεση σημειώσεων, προφορική εξέταση ή ανάγνωση εκφωνήσεων στις εξετάσεις, μη χρήση γραφής Braille και ανυπαρξία εκπαίδευσης σε αυτή, η κατάλληλος χωροταξικός σχεδιασμός δυσκολίες στην πρόσβαση σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους (αίθουσες διδασκαλίας, βιβλιοθήκη, εστιατόριο κ.ά.) λόγω προβλημάτων προσπέλασης, χρήσης ανελκυστήρων και μη ύπαρξης ηχοσημάνσεων.

Συμπεράσματα: Αναδείχθηκε μέτρια ικανοποίηση από την εισαγωγή των φοιτητών με απώλεια όρασης σε Εκπαιδευτικά Ίδρύματα, στοιχείο ανατροφοδότησης των ΕΙ ώστε να επιλύσουν προβλήματα με απώτερο στόχο τη βελτίωση και ενίσχυση του εκπαιδευτικού συστήματος για την ομαλή εισαγωγή και ένταξή τους στην ακαδημαϊκή κοινότητα.

Λέξεις κλειδιά: Απώλεια όρασης, Φοιτητής, Εισαγωγή, Εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Abstract

Purpose: The purpose of the thesis is to investigate the views of blind students about their introduction to an Educational Institution.

Methodology: This study covers the subject of the introduction of blind people in higher education and issues concerning accessibility, legal framework, support and educational needs. Moreover, emphasis is given to the factors that affect the successful academic career, education, face educational problems and management readiness of blind students from educational institutions. In research, the purpose of the work was served by the collection of 4 interviews by students with total vision loss attending Educational Institutions in Athens. The sample consisted of 75% (3) men and 25% (1) women, mean age 22.75 years.

Findings: Analysis of interviewed data revealed that blind students expected a high level of support from the Educational Institute when they were introduced to it, but remained moderately satisfied with the real conditions encountered with problems in accessibility, movement, the lack of supportive technology and equipment. Although it was noted that the role of the Secretariat was supportive but on issues such as records, statements and notes. In addition, there was a non-updating of a Guide for Admitting Blind Students, no recording of training needs and problems when introducing to the Educational Institution. Also, overall, students are very satisfied with the Education Staff, moderately by the Secretariat, the Services, the Administration, the lessons, the exams, the educational material, the equipment and the spatial planning and less for the classrooms. More specifically, there was a lack of information and support services on food, housing, transportation and escorts, the lack of support technologies and equipment, the lack of adaptation of teaching, the difficulty of attending the lessons, the difficulty in finding notes, the oral examination or the reading of exams, non-Braille use and lack of training in it, proper spatial planning difficulties in accessing indoors and outdoors (classrooms, library, restaurant, etc.) due to access problems, the use of elevators and no soundtracks.

Conclusions: Moderate satisfaction with the introduction of blind students into Educational Institutions has been demonstrated. Feedback element of Educational Institutions to solve problems aimed at improving the education system for smooth introduction and integration into the academic community.

Key Words: Blindness, Student, Introduction, Educational Institution.

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Ενδεικτικές στρατηγικές εκπαίδευσης και αντιμετώπισης εκπαιδευτικών προβλημάτων φοιτητών με απώλεια όρασης.....	35
Πίνακας 2. Συνολική ικανοποίηση φοιτητών με απώλεια όρασης για τα επιμέρους στοιχεία του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος που φοιτούν	77

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	2
Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
Κατάλογος Πινάκων	5
1. Εισαγωγή	9
1.1 Σημαντικότητα θέματος & διατύπωση ερευνητικού προβλήματος.....	9
1.2 Σκοπός διπλωματικής εργασίας.....	9
1.2.1. Θεωρητικοί στόχοι.....	9
1.2.2. Ερευνητικοί στόχοι	10
1.3. Διατύπωση θεωρητικών/ερευνητικών ερωτημάτων βασισμένα στους στόχους της έρευνας.....	11
2. Θεωρητική Προσέγγιση	12
2.1. Προβλήματα όρασης.....	12
2.1.1. Ορισμός των βλαβών όρασης	12
2.1.2. Είδη και βαθμός απώλειας όρασης	13
2.2. Η δυνατότητα εισαγωγής ατόμων με προβλήματα όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	14
2.3. Μοντέλο προσβασιμότητας φοιτητών με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	15
2.3.1. Υπηρεσίες προσβασιμότητας απευθείας στο φοιτητή με απώλεια όρασης.....	15
2.3.2. Υπηρεσίες προσβασιμότητας στο περιβάλλον του φοιτητή	17
2.4. Νομικό πλαίσιο εισαγωγής ατόμων με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	18
2.5. Γραφεία υποστήριξης φοιτητών με ειδικές ανάγκες στα πανεπιστήμια.....	20
2.5.1. Ο ρόλος των γραφείων υποστήριξης σε φοιτητές με απώλεια όρασης	20
2.5.2. Παρεχόμενες υπηρεσίες γραφείων υποστήριξης	21

2.5.3. Προσέγγιση και συνάντηση φοιτητών με απώλεια όρασης.....	22
2.6. Εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτητών με απώλεια όρασης.....	24
2.6.1. Η απόκτηση γνώσης για τους φοιτητές με απώλεια όρασης.....	25
2.6.2. Κατευθυντήριες γραμμές για την αξιολόγηση φοιτητών με απώλεια όρασης ..	26
2.6.3. Ηλεκτρονική πρόσβαση φοιτητών με απώλεια όρασης	27
2.6.4. Παροχή αναγκαίου εξοπλισμού σε φοιτητές με απώλεια όρασης.....	28
2.7. Παράγοντες επιτυχημένης ακαδημαϊκής πορείας φοιτητών με απώλεια όρασης	29
2.7.1. Μετάβαση και ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	29
2.7.2. Η "αποκάλυψη" της τύφλωσης στην ακαδημαϊκή κοινότητα	30
2.7.3. Η επίδραση των κοινωνικών εμπειριών.....	31
2.7.4. Οι δυνατότητες πρόσβασης στους χώρους του πανεπιστημίου.....	32
2.7.5. Η πρόσβαση στην τεχνολογία και το εκπαιδευτικό υλικό.....	33
2.8. Στρατηγικές εκπαίδευσης και αντιμετώπισης εκπαιδευτικών προβλημάτων φοιτητών με απώλεια όρασης	34
2.8.1. Παρεχόμενη βοήθεια σε φοιτητές με απώλεια όρασης στα πανεπιστήμια.....	35
2.8.2. Στρατηγικές μετακίνησης και προσανατολισμού τυφλών φοιτητών.....	37
2.8.3. Οι βέλτιστες πρακτικές τυφλών φοιτητών στα εργαστηριακά μαθήματα.....	38
2.8.4. Κατευθυντήριες οδηγίες εξέτασης τυφλών ή με μερική όραση φοιτητών	38
2.9. Προκλήσεις φοιτητών με απώλεια όρασης.....	39
2.9.1. Η πρόσβαση στην ενημέρωση και την πληροφόρηση.....	39
2.9.2. Η πρόσβαση και η μετακίνηση στο χώρο του πανεπιστημίου.....	41
2.9.3. Εκπαιδευτικές ανάγκες και διδασκαλία.....	42
2.9.4. Προκλήσεις στην επιλογή τομέα φοίτησης	43
2.9.5. Ανάγκη τροποποίησης διεξαγωγής των εξετάσεων.....	44
2.9.6. Η στάση των συμφοιτητών και η παροχή στήριξης	45
2.9.7. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες εκτός πανεπιστημίου	46
2.10. Πανεπιστήμια και φοιτητές με απώλεια όρασης	47
2.10.1. Περιπτώσεις πανεπιστημίων ανά τον κόσμο	47
2.10.2. Εξ αποστάσεως εκπαίδευση φοιτητών με απώλεια όρασης: Στοιχεία μελετών	48
3. Μεθοδολογία Έρευνας.....	51
3.1. Φιλοσοφία έρευνας	51
3.2. Ερευνητική προσέγγιση.....	52

3.3. Τεχνική έρευνας.....	53
3.3.1. Είδος έρευνας.....	53
3.3.2. Μέθοδος έρευνας	55
3.4. Σχεδιασμός - δημιουργία ερωτηματολογίου.....	56
3.5. Διαδικασία δειγματοληψίας.....	60
4. Αποτελέσματα έρευνας	62
4.1. Ανάλυση δημογραφικών στοιχείων έρευνας	62
4.2. Ανάλυση αποτελεσμάτων	62
4.3. Συμπεράσματα αποτελεσμάτων ανάλυσης.....	79
5. Εξαγωγή συμπερασμάτων.....	82
5.1. Συζήτηση.....	82
5.2. Συστάσεις μελλοντικής έρευνας	90
5.3. Περιορισμοί έρευνας.....	90
6. Βιβλιογραφία	92
7. Παράρτημα	103
7.1. Φόρμα συνέντευξης	103
7.2. Εγχειρίδιο Βοήθειας Για Φοιτητές Με Απώλεια Όρασης Κατά Την Εισαγωγή Τους Στο Πανεπιστήμιο Πειραιά	109

1. Εισαγωγή

1.1 Σημαντικότητα θέματος & διατύπωση ερευνητικού προβλήματος

Η παρούσα εργασία διερευνά την εισαγωγή φοιτητών με απώλεια όρασης σε κάποιο τριτοβάθμιο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα. Η σημαντικότητα του θέματος είναι διακριτή καθώς οποιαδήποτε ενασχόληση θα αποτελέσει στοιχείο ανατροφοδότησης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ώστε να επιλύσουν προβλήματα αναφορικά με τον εκπαιδευτικό προσωπικό, τις διοικητικές και εκπαιδευτικές υπηρεσίες, τους χώρους και τις παροχές ώστε να βελτιωθεί και να ενισχυθεί το εκπαιδευτικό σύστημα για την ομαλή εισαγωγή και ένταξη των ατόμων με απώλεια όρασης τους στην ακαδημαϊκή κοινότητα.

1.2 Σκοπός διπλωματικής εργασίας

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί η εισαγωγή των φοιτητών με απώλεια όρασης στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, μέσω βιβλιογραφικής αλλά και ερευνητικής προσέγγισης του θέματος θα προκύψουν στοιχεία αναφορικά με τις δυνατότητες αλλά και τις δυσκολίες που συναντούν οι φοιτητές με απώλεια όρασης κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.

1.2.1. Θεωρητικοί στόχοι

Οι θεωρητικοί στόχοι που θα κατευθύνουν τη βιβλιογραφική επισκόπηση της παρούσας εργασίας, είναι:

- 1) 1^{ος} Θεωρητικός Στόχος: Βιβλιογραφική επισκόπηση της δυνατότητας εισαγωγής τυφλών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- 2) 2^{ος} Θεωρητικός Στόχος: Βιβλιογραφική ανάλυση του νομικού πλαισίου εισαγωγής ατόμων με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

- 3) 3^{ος} Θεωρητικός Στόχος: Βιβλιογραφική εξέταση της ύπαρξης και του ρόλου των γραφείων υποστήριξης ατόμων με ειδικές ανάγκες στα πανεπιστήμια.
- 4) 4^{ος} Θεωρητικός Στόχος: Βιβλιογραφική επισκόπηση των εκπαιδευτικών αναγκών των φοιτητών με απώλεια όρασης.
- 5) 5^{ος} Θεωρητικός Στόχος: Βιβλιογραφική εξέταση των παραγόντων επιτυχημένης ακαδημαϊκής πορείας φοιτητών με απώλεια όρασης.
- 6) 6^{ος} Θεωρητικός Στόχος: Βιβλιογραφική ανάλυση των στρατηγικών εκπαίδευσης και αντιμετώπισης εκπαιδευτικών προβλημάτων φοιτητών με απώλεια όρασης.

1.2.2. Ερευνητικοί στόχοι

Οι ερευνητικοί στόχοι που θα κατευθύνουν την ερευνητική διαδικασία της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, είναι:

- 1) 1^{ος} Ερευνητικός Στόχος: Να αξιολογηθεί το συνολικό επίπεδο ικανοποίησης από τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης κατά την εισαγωγή τους.
- 2) 2^{ος} Ερευνητικός Στόχος: Να εξεταστεί ένα σύνολο παραγόντων (υπηρεσίες, διοίκηση, εκπαιδευτικό προσωπικό, μαθήματα – εξετάσεις, εκπαιδευτικό υλικό, χωροταξικός σχεδιασμός) που επιδρούν στη συνολική ικανοποίηση που βιώνουν οι φοιτητές με προβλήματα όρασης κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.
- 3) 3^{ος} Ερευνητικός Στόχος: Να διερευνηθούν τα προβληματικά σημεία κατά την εισαγωγή των φοιτητών με προβλήματα όρασης στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα που χρίζουν αναγκαίων βελτιώσεων ή/και επιλύσεων.

1.3. Διατύπωση θεωρητικών/ερευνητικών ερωτημάτων βασισμένα στους στόχους της έρευνας

Τα θεωρητικά και ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν βασίζονται στα όσα ορίζονται σε θεωρητικό επίπεδο και αποσκοπούν στην επαλήθευση και διερεύνηση των βιβλιογραφικών δεδομένων. Στην παρούσα διπλωματική εργασία η διερεύνηση της εισαγωγής των φοιτητών με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση κέντρισε το ενδιαφέρον μελέτης. Στην παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζεται η δυνατότητα εισαγωγής των φοιτητών με απώλεια όρασης στη τριτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και ο υποστηρικτικός ρόλος της ακαδημαϊκής κοινότητας. Τα ερωτήματα τα οποία θα τεθούν βάσει του σκοπού και των στόχων της εργασίας αποτυπώνονται παρακάτω:

- 1) Ποια είναι η δυνατότητα εισαγωγής των φοιτητών με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση;
- 2) Πως διαμορφώνεται το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο;
- 3) Ποιες είναι οι εκπαιδευτικές ανάγκες των συγκεκριμένων φοιτητών;
- 4) Ποιοι παράγοντες επιδρούν στην επιτυχημένη ακαδημαϊκή πορεία των φοιτητών με απώλεια όρασης;
- 5) Ποιες είναι οι στρατηγικές εκπαίδευσης και αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών προβλημάτων των φοιτητών με απώλεια όρασης;
- 6) Πως αξιολογείται το συνολικό επίπεδο ικανοποίησης από τη στάση του πανεπιστημίου προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης κατά την εισαγωγή τους;
- 7) Πως επιδρούν παράγοντες όπως οι υπηρεσίες, η διοίκηση, το εκπαιδευτικό προσωπικό, τα μαθήματα – εξετάσεις, το εκπαιδευτικό υλικό και ο χωροταξικός σχεδιασμός στη συνολική ικανοποίηση που βιώνουν οι φοιτητές με προβλήματα όρασης κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα;
- 8) Ποια είναι τα προβληματικά σημεία κατά την εισαγωγή των φοιτητών με προβλήματα όρασης στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα που χρίζουν αναγκαίων βελτιώσεων ή/και επιλύσεων;

2. Θεωρητική Προσέγγιση

2.1. Προβλήματα όρασης

2.1.1. Ορισμός των βλαβών όρασης

Οι βλάβες στην όραση μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές με την καθεμία να παρουσιάζει διαφορετικό συνδυασμό προβλημάτων. Οι καταστάσεις σύμφωνα με τις οποίες μπορεί να προκληθεί βλάβη στην όραση είναι πολυάριθμες αναφέροντας χαρακτηριστικά την αχρωματοψία, τον καταρράκτη, την εκ γενετής απώλεια της όρασης, το γλαύκωμα κλπ. Οι βλάβες στην όραση μπορεί να προέρχονται από εκ γενετής συνθήκες ή να είναι επίκτητες (π.χ. ατύχημα) ενώ σημαντικό σημείο αναφοράς για τα άτομα με προβλήματα όρασης αποτελεί το γεγονός ότι παρουσιάζουν υπολειμματικές ικανότητες ως προς τις δραστηριότητες που συνδέονται με αυτή (Shepherd, 2001).

Οι Douglas & McLinden (2005) περιγράφουν τις βλάβες όρασης ως έναν ευρύ όρο που περιγράφει μια ευρεία συνέχεια της απώλειας στην οπτική λειτουργία. Η όραση περιλαμβάνει πολλές πτυχές συμπεριλαμβανομένων της ικανότητας εστίασης, του οπτικού πεδίου, του διαχωρισμού των και της προσαρμοστικότητας στο φως. Ο ορισμός που χρησιμοποιείται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας για να περιγράψει τον βαθμό των βλαβών στη όραση εστιάζει στην κλινική αξιολόγηση της οπτικής οξύτητας χρησιμοποιώντας τυποποιημένες μεθόδους (π.χ. διάγραμμα Snellen). Στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι όροι που χρησιμοποιούνται για την ταξινόμηση των βλαβών της όρασης είναι τυφλοί και μερικώς τυφλοί με βάση τα κριτήρια του Π.Ο.Υ. (Holbrook & Koenig, 2000).

Σύμφωνα με τον Abang (2005), τα άτομα με προβλήματα όρασης είναι εκείνα που παρουσιάζουν κάποιο ποσοστό οπτικών προβλημάτων τα οποία θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν είτε με χειρουργική επέμβαση είτε με οπτικές διορθώσεις. Η οπτική βλάβη εστιάζει στο γεγονός ότι η όραση παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες οι οποίες έχουν διαφορετική βαρύτητα. Θεωρείται ότι όταν ένα άτομο έχει προβλήματα όρασης η μάθηση, η κοινωνική αλληλεπίδραση, η μετακίνηση, η γενική λειτουργία και η

προσαρμογή του είναι βέβαιο ότι θα επηρεαστούν αρνητικά (Omede, 2015). Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ο Anomonye (1982) χαρακτήρισε τη βλάβη στην όραση ως κατάσταση που παρουσιάζεται μείωση στην οπτική απόδοση σε σύγκριση με την κανονική σε συγκεκριμένες οπτικές καταστάσεις.

2.1.2. Είδη και βαθμός απώλειας όρασης

Οι κατηγορίες των προβλημάτων της όρασης αντανακλούν περισσότερο το βαθμό οπτικής οξύτητας. Οι όροι χαμηλή όραση, λειτουργικά τυφλοί και τυφλοί χρησιμοποιούνται συχνά για να περιγράψουν και να ταξινομήσουν τα επίπεδα βλαβών της όρασης. Γενικά, ως προς τα είδη και το βαθμό τύφλωσης αναφέρονται οι εξής γενικές κατηγορίες:

- 1) Χαμηλή όραση. Γενικά, τα άτομα με χαμηλή όραση είναι σε θέση να μάθουν τη χρήση της οπτικής τους αίσθησης. Ωστόσο, ίσως χρειαστεί γίνουν αναγκαίες προσαρμογές όπως η μεγέθυνση γραμμμάτων, η χρήση αντίθεσης κλπ. (Turnbull et al, 2002). Τα άτομα της συγκεκριμένης κατηγορίας λειτουργούν πιο αργά και δυσκολεύονται να δουλέψουν με λεπτομέρειες (Bishop, 1996).
- 2) Μερική τύφλωση. Στα συγκεκριμένα άτομα σημειώνεται η χρήση του Braille ενώ ορισμένα άτομα με μερική τύφλωση έχουν επάρκεια όρασης για να μετακινούνται. Στη μερική τύφλωση μπορεί να παρουσιαστεί θολή όραση, αδυναμία διάκρισης σχημάτων των αντικειμένων, δυσκολίες εστίασης κλπ. (Hatlen & Curry, 1987; Turnbull et al, 2002).
- 3) Ολική τύφλωση. Η οπτική οξύτητα στη συγκεκριμένη κατηγορία ατόμων μειώνεται σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην λαμβάνονται οπτικά ερεθίσματα. Η πρόσληψη μηνυμάτων εξαρτάται εξ ολοκλήρου από τις υπόλοιπες αισθήσεις (Turnbull et al, 2002).

Η σοβαρότητα των περισσότερων οφθαλμικών βλαβών και επομένως ο βαθμός οπτικής εξασθένησης μπορεί να ποικίλλει σημαντικά. Σε γενικές γραμμές, το εύρος των επιπτώσεων μπορεί να περιλαμβάνει μια ευρεία γκάμα από μικρή απώλεια της όραση έως και την ολική τύφλωση (Heward, 2000).

2.2. Η δυνατότητα εισαγωγής ατόμων με προβλήματα όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η δυνατότητα εισαγωγής ατόμων με προβλήματα όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια θεωρείται κατοχυρωμένη ωστόσο ακόμα και σήμερα συνεπικουρούν διάφοροι παράγοντες σε σχέση με την πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα για άτομα με προβλήματα όρασης (Khadka et al, 2012). Είναι επιτακτική ανάγκη να αναγνωριστεί ότι είναι απαραίτητη η προσαρμογή των μεθόδων διδασκαλίας και εκμάθησης ώστε να εντάσσονται και τα άτομα με προβλήματα στις αίθουσες διδασκαλίας (McCarthy, 2013). Αναγνωρίζεται ότι όταν οι εκπαιδευτικοί και καθηγητές προσαρμόζουν κατάλληλα τις μεθοδολογίες διδασκαλίας και εκμάθησης στις απαιτήσεις των φοιτητών με προβλήματα όρασης, τότε και εκείνοι είναι έτοιμοι να παρακολουθήσουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα (Whitburn, 2014). Μελέτες καταδεικνύουν ότι οι πρακτικές διδασκαλίας και εκμάθησης μπορούν να δημιουργήσουν σημαντικά εμπόδια στην εκμάθηση των φοιτητών με προβλήματα όρασης (Rioux & Pinto, 2010; Vickerman & Blundell, 2010). Σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιλογές του προγράμματος σπουδών μειώνονται σημαντικά εξαιτίας της ανεπαρκούς πρόσβασης στο πλήρες πρόγραμμα (Shah, 2006).

Οι Franklin et al. (2001) προσδιόρισαν τη γεωγραφία, την επιστήμη και τη φυσική αγωγή ως θέματα που δυσκολεύουν τα άτομα με προβλήματα όρασης ενώ οι συμμετέχοντες σε μια μελέτη που διενήργησαν οι Khadka et al. (2012) ανέφεραν ότι ορισμένοι εκπαιδευτικοί κάνουν συχνά διακρίσεις εις βάρος των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες όπως τα προβλήματα όρασης. Ο McCarthy (2013) ανέφερε ότι η βελτίωση της πρόσβασης των ατόμων με προβλήματα όρασης σε ορισμένα μαθήματα, συμπεριλαμβανομένης της γεωγραφίας βασίζεται στις δυνατότητες παροχής του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού.

Η σημασία ορισμένων μαθημάτων για την είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως για παράδειγμα τα μαθηματικά, έχει αναγνωριστεί από πολλούς συμπεριλαμβανομένων των Cahill et al. (1996) και AHEAD (2008). Ωστόσο, η έρευνα αναγνώρισε επίσης ότι η πρόσβαση σε προγράμματα σπουδών γενικά συναντά δυσκολίες για ορισμένες κατηγορίες προαπαιτούμενων μαθημάτων (Karshmer & Bledsoe, 2002; McCarthy, 2013).

Η δυνατότητα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για τα άτομα με προβλήματα όρασης θεωρείται πλέον δεδομένη με τα ίδια τα άτομα να εκφράζουν

συχνά την επιθυμία τους να καλλιεργηθούν μέσω της εκπαίδευσης για να καταστήσουν ενεργή τη θέση τους στην κοινωνία. Τα άτομα με προβλήματα όρασης χρειάζονται την τριτοβάθμια εκπαίδευση για την ευκολότερη πρόσβαση στην αγορά εργασίας όπως κάθε άλλο άτομο που δεν έχει προβλήματα όρασης. Αυτός είναι ένας λόγος διασφάλισης της ποιότητας στην εκπαίδευσή τους (Morley & Croft, 2011).

Εκτός από αυτό, το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο τους επιτρέπει να γνωρίζουν τα καθήκοντά τους και να τα εκτελούν ως πολίτες. Η δυνατότητα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ουσιαστικά δημιουργεί συνθήκες αμφισβήτησης της αρνητικής στάσης που αναπτύσσεται σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες αναφορικά με τα άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα όρασης. Τα ανώτερα εκπαιδευτικά προσόντα προσδίδουν στα άτομα με προβλήματα όρασης πλήρη κοινωνική αποδοχή ενώ είναι ενεργότερος και ο ρόλος τους σε επίπεδο οικογένειας (AHEAD, 2014).

2.3. Μοντέλο προσβασιμότητας φοιτητών με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

2.3.1. Υπηρεσίες προσβασιμότητας απευθείας στο φοιτητή με απώλεια όρασης

Οι βασικές απαιτήσεις των φοιτητών με απώλεια όρασης εστιάζουν στα ακόλουθα:

- 1) Πρόσβαση στη διαπροσωπική επικοινωνία με τα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας.
- 2) Πρόσβαση στο περιβάλλον του πανεπιστημίου.
- 3) Πρόσβαση στο έντυπο ή ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό υλικό.
- 4) Πρόσβαση στις αίθουσες διδασκαλίας.
- 5) Πρόσβαση στις εξετάσεις.

Το μοντέλο προσβασιμότητας των φοιτητών με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ακολουθεί μια προσέγγιση προσανατολισμένη προς τους φοιτητές. Βασίζεται στην ανάλυση των απαιτήσεων των φοιτητών με απώλεια όρασης κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Επιπλέον, ο βαθμός προσβασιμότητας επηρεάζει το ακαδημαϊκό τους περιβάλλον και τη θέση τους εντός και εκτός του εκπαιδευτικού ιδρύματος. Μεταξύ των υπηρεσιών προσβασιμότητας που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν απευθείας στο φοιτητή με απώλεια όρασης συγκαταλέγονται:

- 1) Υπηρεσία Εγγραφής Αναγκών Φοιτητών (Students' Needs Recording Service, SNRS). Η πρώτη επαφή του φοιτητή με απώλεια όρασης με τη μονάδα προσβασιμότητας μπορεί να γίνει μέσω της υπηρεσίας καταγραφής αναγκών των φοιτητών. Σκοπός της υπηρεσίας είναι η συστηματική και λεπτομερής καταγραφή των αναγκών των φοιτητών με απώλεια όρασης. Οι φοιτητές ενημερώνονται σχετικά προτού εισέλθουν στο πανεπιστήμιο μέσω της ιστοσελίδας του ή κατά την εγγραφή τους συμπληρώνοντας φόρμα αναγκών σε εναλλακτικές μορφές (Braille, ακουστικό, ηλεκτρονικά κλπ) και μπορεί να υποβληθεί με διάφορους τρόπους (ηλεκτρονικά, ηλεκτρονικά, τηλεφωνικά, φαξ) (Pino & Kacorri, 2011).
- 2) Υπηρεσία Αξιολόγησης Ικανοτήτων (Abilities Evaluation Service, AES). Το εκπαιδευμένο προσωπικό συναντά φοιτητές με απώλεια όρασης, αφού μελετήσει την παραγωγή του SNRS. Μαζί διεξάγουν μεμονωμένες διαγνωστικές αξιολογήσεις για να προσδιορίσουν τα βασικά εμπόδια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, όπως η ανάγνωση τυπωμένων βιβλίων, η πρόσβαση σε βιβλιοθήκες, η πλοήγηση στην πανεπιστημιούπολη, η λήψη δοκιμών κλπ.
- 3) Υπηρεσία Εξυπηρέτησης Προσωπικών Υποστηρικτικών Τεχνολογιών (Personal Assistive Technologies Service, PATS). Το PATS προσφέρει την υποδομή και τα κατάλληλα εργαλεία που απαιτούνται για τη δοκιμή και την αξιολόγηση μιας ευρείας ποικιλίας βοηθητικών τεχνολογιών (Voytecki et al, 2009; Parette & Peterson - Karlan, 2010).
- 4) Υπηρεσία Μεταφορών (Transportation Service, TS). Η υπηρεσία μεταφορών παρέχει τρόπους μεταφοράς των φοιτητών με απώλεια όρασης για το πώς μετακινούνται στο πανεπιστήμιο από το σπίτι τους και επιστρέφουν (π.χ. χρήση ειδικών οχημάτων).
- 5) Υπηρεσία Προσβάσιμου Εκπαιδευτικού Υλικού (Accessible Educational Material Service, AEMS). Η συγκεκριμένη υπηρεσία έχει ως καθήκον τη μετατροπή του ακαδημαϊκού εκπαιδευτικού υλικού σε προσιτή μορφή, προκειμένου να διευκολυνθεί η ισότιμη πρόσβαση στην πληροφόρηση και τη γνώση για τους φοιτητές με απώλεια όρασης (Klaus, 2009; Kouroupetroglou & Kacorri, 2010).
- 6) Υπηρεσία Ψυχολογικής Συμβουλευτικής (Psychological Counseling Service, PCS). Η συγκεκριμένη υπηρεσία παρέχει ατομική και ομαδική ψυχολογική

συμβουλευτική σε φοιτητές με προβλήματα όρασης. Οι φοιτητές με προβλήματα όρασης μπορούν να ζητήσουν συμβουλές σχετικά με διαπροσωπικές και κοινωνικές σχέσεις, ακαδημαϊκές δυσκολίες, χαμηλή αυτοεκτίμηση, άγχος, φοβίες, διαταραχές διάθεσης και διατροφής, και ό, τι δυσκολεύει να λειτουργήσουν στην καθημερινή ακαδημαϊκή ζωή (Kouroupetroglou & Kacorri, 2010).

2.3.2. Υπηρεσίες προσβασιμότητας στο περιβάλλον του φοιτητή

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, ιδιαίτερα σημαντικές θεωρούνται οι υπηρεσίες προσβασιμότητας που αφορούν στο περιβάλλον του φοιτητή με προβλήματα όρασης. Οι συγκεκριμένες υπηρεσίες σχετίζονται με το ακαδημαϊκό περιβάλλον και παρόλο που δεν εφαρμόζονται απευθείας στον φοιτητή με προβλήματα όρασης, έχουν άμεση επίπτωση στη συμμετοχή του στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς εστιάζουν στη φυσική πρόσβασή του στις εγκαταστάσεις του πανεπιστημίου, την κατάρτιση του πανεπιστημιακού προσωπικού, την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών και την παροχή πρόσβασης στους χώρους των βιβλιοθηκών και των εργαστηρίων. Μεταξύ των υπηρεσιών προσβασιμότητας που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν στο περιβάλλον του φοιτητή με απώλεια όρασης συγκαταλέγονται:

- 1) **Υπηρεσία Προσβασιμότητας Κτιρίων (Buildings' Accessibility Service, BAS).** Το προσωπικό του BAS (πολιτικός μηχανικός, μηχανολόγος μηχανικός κλπ) αξιολογεί τη φυσική προσβασιμότητα του περιβάλλοντος στην πανεπιστημιούπολη. Επιθεωρεί τα κτίρια και το εξωτερικό περιβάλλον υπό το πρίσμα της συμμόρφωσης με τη νομοθεσία περί προσβασιμότητας και παρακολουθεί την κατασκευή των νέων κτιρίων προκειμένου να εξασφαλίσει υψηλό επίπεδο φυσικής προσβασιμότητας στους φοιτητές με προβλήματα όρασης (Kouroupetroglou & Kacorri, 2010).
- 2) **Υπηρεσία Πρόσβασης Βιβλιοθηκών και Εργαστηρίων (Accessible Libraries and Labs Service, AL & LS).** Ουσιαστικά αφορούν την τεχνική υποστήριξη στις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες και στα εργαστήρια ως προς το υλικό και το λογισμικό για φοιτητές με απώλεια όρασης. Εναλλακτικά τα συστήματα πρόσβασης των υπολογιστών περιλαμβάνουν τη φωνητική αναγνώριση, μεγεθυντές οθόνης, μετάφραση, ανάγλυφη γραφή Braille, οθόνες

Braille, μηχανήματα σάρωσης και ανάγνωσης, ειδικά πληκτρολόγια κλπ. (Kouroupetroglou & Kacorri, 2010).

- 3) Υπηρεσία Προσανατολισμού (Guidelines Service, GS). Μία από τις πιο σημαντικές υπηρεσίες αφορά στην παροχή οδηγιών και κατευθύνσεων στους φοιτητές με απώλεια όρασης. Παρέχονται οδηγίες κατά τη διάρκεια των σπουδών έτσι ώστε όλοι οι μαθητές να αντιμετωπίζονται και να αξιολογούνται δίκαια μέσω διαφορετικών μαθημάτων και τμημάτων. Οι δραστηριότητες της GS περιλαμβάνουν την ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών για τη διεξαγωγή εξετάσεων ή δοκιμασιών και για την παραγωγή και δημιουργία προσβάσιμου εκπαιδευτικού υλικού (π.χ. προσβάσιμα DOC, διαφάνειες ή παρουσιάσεις, ιστοσελίδες) (Kouroupetroglou & Kacorri, 2010).
- 4) Υπηρεσία Εκπαίδευσης Προσωπικού και Εθελοντών (Staff and Volunteers Training Service, SVTS). Η συγκεκριμένη υπηρεσία αφορά σε εκπαίδευση του ακαδημαϊκού και όχι μόνο προσωπικού αναφορικά με τη βοήθεια που μπορούν να παρέχουν σε φοιτητές με απώλεια όρασης. Σε επίπεδο καθηγητών παρέχεται ενημέρωση σχετικά με τη συμμετοχή στο μάθημα, τις εξετάσεις και όλες τις εναλλακτικές επιλογές για τους φοιτητές με απώλεια όρασης ενώ οι εθελοντές στο πώς να παρέχουν υποστηρικτική βοήθεια (Kouroupetroglou & Kacorri, 2010).

2.4. Νομικό πλαίσιο εισαγωγής ατόμων με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η εισαγωγή ατόμων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που πάσχουν από σοβαρές παθήσεις πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις του αρ. 35 του Ν.3794/2009 (ΦΕΚ 156/τ.Α'), όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 24 του άρθρου 39 του Ν. 4186/2013 (ΦΕΚ 193/τ.Α'), με την παρ. 2 του άρθρου έκτου του Ν. 4218/2013 (ΦΕΚ 268/τ.Α'), καθώς και με το άρθρο 7 του Ν.4283/2014 (ΦΕΚ 189/τ.Α') όπου τίθενται τα σχετικά κριτήρια και οι περιορισμοί. Ειδικότερα, με βάση το άρθρο 35 του Ν.3794/2009 χωρίς εξετάσεις στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.) Πανεπιστημιακής και Τεχνολογικής Κατεύθυνσης πλην του Τμήματος Εικαστικών Τεχνών της Α.Σ.Κ.Τ. Αθήνας και των Τμημάτων Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών των Πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης και Δυτικής Μακεδονίας καθ' υπέρβαση

του αριθμού εισακτέων σε ποσοστό 5% εφόσον είναι κάτοχοι τίτλου απόλυσης από Λύκειο ή αντίστοιχου σχολείου της ημεδαπής ή αλλοδαπής, εισάγονται οι τυφλοί με μειωμένη οπτική οξύτητα (με ποσοστό απώλειας όρασης άνω του 85%).

Τα άτομα με απώλεια όρασης δεν μπορούν να εισαχθούν σε τμήματα στα οποία λόγω της φύσης της επιστήμης είναι δυσχερής η παρακολούθηση των μαθημάτων και πάντοτε κατόπιν αιτιολογημένης απόφασης από την πλευρά του ιδρύματος. Σε περιπτώσεις όπου ο αριθμός των ατόμων με σοβαρές παθήσεις ξεπερνά το ποσοστό του 5% που ορίζει ο νόμος, ως βασικό κριτήριο λαμβάνεται ο μέσος γενικός βαθμός του λυκείου κατά φθίνουσα σειρά βαθμολογίας. Σε περίπτωση ισοβαθμίας προηγούνται οι υποψήφιοι που έχουν προγενέστερη σειρά προτίμησης και σε περίπτωση ίδιας προτίμησης για το συγκεκριμένο τμήμα προηγούνται οι μεγαλύτεροι σε ηλικία με βάση το έτος γέννησής τους. Σε περιπτώσεις που υπάρχει απόλυτη ισοβαθμία ακόμα και ως προς το έτος γέννησης, εισάγονται ως υπεράριθμοι όλοι οι υποψήφιοι (Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2009).

Τα δικαιολογητικά που θα πρέπει να υποβάλει ο φοιτητής με απώλεια όρασης, ο τόπος, ο χρόνος και τρόπος υποβολής τους καθώς και οποιαδήποτε άλλη λεπτομέρεια για την ολοκλήρωση της διαδικασίας επιλογής και εγγραφής των εισαγομένων, καθορίζονται από τα συλλογικά όργανα του εκάστοτε εκπαιδευτικού ιδρύματος. Αναφορικά με την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των ατόμων με απώλεια όρασης προηγούμενα θα πρέπει να έχουν απευθυνθεί σε μία από τις ειδικές επταμελείς επιτροπές, που έχουν συσταθεί σε συγκεκριμένα δημόσια ή πανεπιστημιακά νοσοκομεία, προκειμένου να αποκτήσουν πιστοποιητικό διαπίστωσης πάθησης. Μεταξύ των δικαιολογητικών που θα πρέπει να κατατεθούν αυτοπροσώπως ή με νόμιμα εξουσιοδοτημένο περιλαμβάνονται η σχετική αίτηση, ιατρικές γνωματεύσεις από δημόσιο νοσοκομείο, φωτοαντίγραφο αστυνομικής ταυτότητας και απόφαση ΚΕΠΑ για μειωμένη οπτική οξύτητα (ποσοστό τουλάχιστον 85%). Μετά την απόκτηση του πιστοποιητικού πάθησης, οι υποψήφιοι καλούνται να υποβάλουν ηλεκτρονικό μηχανογραφικό δελτίο προκειμένου να συμμετάσχουν στην επιλογή για εισαγωγή σε σχολές ή τμήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για το ακαδημαϊκό έτος (Εφημερίδα της Κυβέρνησης, 2009).

2.5. Γραφεία υποστήριξης φοιτητών με ειδικές ανάγκες στα πανεπιστήμια

Η υποστήριξη των φοιτητών με ειδικές ανάγκες τείνει να συντονίζεται από κεντρικά γραφεία και υπηρεσίες υποστήριξης. Το προσωπικό που εργάζεται στα συγκεκριμένα γραφεία έχει ένα ευρύ φάσμα ευθυνών, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται (Hewett et al, 2012):

- 1) Η κατάρτιση σχεδίων υποστήριξης για κάθε φοιτητή που δηλώνει ότι έχει ειδικές ανάγκες όπως η απώλεια όρασης.
- 2) Παροχή συμβουλών υποστήριξης και σχεδίων κατεύθυνσης εντός του πανεπιστημίου όπου απαιτείται.
- 3) Βοήθεια στην επίλυση τυχόν προβλημάτων που μπορεί να έχει κάποιος φοιτητής με ειδικές ανάγκες.
- 4) Κατεύθυνση και συντονισμός τυχόν πρόσθετης υποστήριξης που μπορεί να χρειάζεται ο φοιτητής.

Γενικά, η υποστήριξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες παρέχεται μέσω των σχετικών γραφείων όπου υφίστανται με το ακαδημαϊκό προσωπικό να επιτελεί έναν υποστηρικτικό ρόλο. Η υποστήριξη των φοιτητών με ειδικές ανάγκες μέσω των κατάλληλων γραφείων πλέον αποτελεί βασικό σημείο στη λειτουργία των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων τα οποία προσπαθούν να ανταποκριθούν πολύπλευρα στις ανάγκες των συγκεκριμένων φοιτητών. Στις ενότητες που ακολουθούν θα παρουσιαστεί ο υποστηρικτικός ρόλος των συγκεκριμένων γραφείων στους χώρους του πανεπιστημίου, οι υπηρεσίες που μπορούν να παρέχουν και ο τρόπος προσέγγισης των φοιτητών με απώλεια όρασης (Hewett et al, 2015).

2.5.1. Ο ρόλος των γραφείων υποστήριξης σε φοιτητές με απώλεια όρασης

Ο ρόλος των γραφείων υποστήριξης σε φοιτητές με απώλεια όρασης είναι πολύπλευρος και δεν εστιάζει αποκλειστικά στην παροχή οδηγιών. Το σύνολο του προσωπικού καλείται να δώσει λύσεις και να κατευθύνει σε διάφορα θέματα που άπτονται τόσο των καθημερινών προβλημάτων όπως π.χ. της μετακίνησης. Γενικά, ιδιαίτερα σημαντικός θεωρείται ο ρόλος τους σε επίπεδο συμβουλών όπως η παροχή κατευθύνσεων για τον τρόπο εξυπηρέτησης στο χώρο του πανεπιστημίου, τη συγκέντρωση των απαραίτητων εκπαιδευτικών υλικών, πληροφορίες σχετικά με τον

τύπο της διαθέσιμης υποστήριξης, τη χρήση της βοηθητικής τεχνολογίας κλπ. (Hewett et al, 2013).

Το προσωπικό των γραφείων υποστήριξης ενεργεί συμβουλευτικά ιδιαίτερα όσον αφορά την προσαρμογή των φοιτητών με απώλεια όρασης. Βασικός στόχος για τους φοιτητές με απώλεια όρασης είναι η προσαρμογή τους στο πλαίσιο του πανεπιστημίου και η αποτροπή ή επίλυση των όποιων προβλημάτων σχετίζονται με τη συγκεκριμένη διαδικασία. Τα γραφεία υποστήριξης μέσω προκαθορισμένων συναντήσεων με τον εκάστοτε φοιτητή που αντιμετωπίζει προβλήματα απώλειας όρασης, διαμορφώνουν ένα προσωπικό σχέδιο ένταξης και λειτουργίας στο χώρο του πανεπιστημίου προσαρμοσμένο στις προσωπικές του ανάγκες (Hewett et al, 2015).

Η παρουσία των φοιτητών με απώλεια όρασης συνεπάγεται την ύπαρξη προσωπικών δυσκολιών που σχετίζονται τόσο με την προσαρμογή τους στις εκπαιδευτικές απαιτήσεις του όσο και τη μετακίνησή τους από και προς τους χώρους του πανεπιστημίου. Τα γραφεία υποστήριξης εξασφαλίζουν μέσω της προσωπικής επαφής, της επικοινωνίας και της συνεργασίας το συντονισμό της προσπάθειας των φοιτητών με απώλεια όρασης όχι μόνο να ενταχθούν στο περιβάλλον του πανεπιστημίου αλλά και να πραγματοποιήσουν τις σπουδές τους με όσο το δυνατόν ευκολότερο τρόπο (Hewett et al, 2013).

2.5.2. Παρεχόμενες υπηρεσίες γραφείων υποστήριξης

Τα γραφεία υποστήριξης καλύπτουν ένα ευρύτερο φάσμα υπηρεσιών που αφορούν τους φοιτητές με απώλεια όρασης οι οποίες στις περισσότερες τω περιπτώσεων παρέχονται από το ίδιο το γραφεία με τη συνεργασία του ακαδημαϊκού και διοικητικού προσωπικού αλλά και τους υπόλοιπους φοιτητές. Μεταξύ των σημαντικότερων υπηρεσιών που παρέχουν τα γραφεία υποστήριξης των φοιτητών με απώλεια όρασης συγκαταλέγονται οι εξής (Hewett et al, 2013,2015):

- 1) Παροχή εκπαίδευσης για τη χρήση βοηθητικής τεχνολογίας (είτε μέσω εκπαιδευτή στο πανεπιστήμιο ή με την ανάθεση σε κάποιον εξωτερικό βοηθό).
- 2) Συνεργασία με εξωτερική υπηρεσία για την παροχή μη ιατρικής υποστήριξης.

- 3) Κατευθύνσεις, οδηγίες και προσανατολισμό αναφορικά με τη λειτουργία του πανεπιστημίου.
- 4) Οργάνωση της κινητικότητας και του προσανατολισμού στο σύνολο των χώρων του πανεπιστημίου.
- 5) Παροχή προγράμματος εισαγωγής για την ενίσχυση της μετάβασης και της ένταξης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- 6) Εργασίες εξωτερικής ανάθεσης, π.χ. παραγωγή εντύπων εξέτασης Braille.
- 7) Υποστηρικτικές διοικητικές υπηρεσίες των φοιτητών με απώλεια όραση (π.χ. εγγραφή, μεταγραφή, συγκέντρωση εκπαιδευτικού υλικού).
- 8) Παροχή και εκπαίδευση σε τυχόν υποστηρικτική τεχνολογία.
- 9) Ακαδημαϊκή κατάρτιση και ανάπτυξη δεξιοτήτων.
- 10) Εκπαιδευτικά σεμινάρια για το προσωπικό και ειδικότερα για όσους συνεργάζονται άμεσα με το φοιτητή.
- 11) Υπηρεσίες αναφορικά με την εύρεση διαμονής και την αντιμετώπιση οποιονδήποτε σχετικών ζητημάτων.
- 12) Σχέδιο εθελοντικής καθοδήγησης για την κοινωνική στήριξη των φοιτητών με απώλεια όρασης.

Στις περιπτώσεις που κάποιο γραφείο υποστήριξης δεν είναι σε θέση να παράσχει κάποιο από τις προαναφερθείσες υπηρεσίες (π.χ. έκδοση και διάθεση εντύπων Braille), τότε το γραφείο αναλαμβάνει τη συνεργασία με εξωτερικό συνεργάτη για λογαριασμό του φοιτητή με απώλεια όρασης (Hewett et al, 2015).

2.5.3. Προσέγγιση και συνάντηση φοιτητών με απώλεια όρασης

Για την προσέγγιση των φοιτητών με απώλεια όρασης πέραν του όποιου προσωπικού ενδιαφέροντος καθοριστικής σημασία διαδραματίζει το γραφείο υποστήριξης με διάθεση σχετικού οδηγού αλλά και παροχής πληροφοριών. Η προσέγγιση των φοιτητών με απώλειά όρασης με τη διάθεση κατάλληλα διαμορφωμένου οδηγού παρέχει οδηγίες αναφορικά με τη διαδικασία ένταξης στο χώρο του πανεπιστημίου, τυχόν δικαιώματα των συγκεκριμένων φοιτητών, την υποστήριξη που μπορούν να λάβουν σε επίπεδο εκπαίδευσης, την ανάπτυξη δεξιοτήτων (Hewett et al, 2012).

Η ευθύνη για την προσέγγιση και ενημέρωση ενός φοιτητή με απώλεια όρασης περιλαμβάνει τη δημιουργία σχέσης μεταξύ του φοιτητή, του προσωπικού της υπηρεσίας υποστήριξης και του ακαδημαϊκού προσωπικού. Η συνεχής επικοινωνία αποτελεί σημαντική πτυχή της επίτευξης και διατήρησης των αναγκαίων προσαρμογών και ικανοποίησης των προσωπικών τους αναγκών.

Η ορθή πρακτική προσέγγισης ξεκινά με την κατανόηση των απαιτήσεων μάθησης και υποστήριξης των φοιτητών με απώλεια όρασης με την υιοθέτηση ενός συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ της υπηρεσίας υποστήριξης και του ακαδημαϊκού προσωπικού. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη χρήση ενός βασικού εγγράφου υποστήριξης το οποίο συντάσσεται σε συνεργασία με τον φοιτητή και που περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των ατομικών διδακτικών, μαθησιακών και υποστηρικτικών αναγκών και το οποίο μπορεί να κατανεμηθεί μέσω των γραμματειών του πανεπιστημίου, της βιβλιοθήκης κλπ. (Waterfield & West, 2008).

Η εδραίωση μιας καλής σχέσης μεταξύ του προσωπικού και του φοιτητή απώλεια όρασης είναι η βάση για να διασφαλιστεί ότι το εκπαιδευτικό ίδρυμα ανταποκρίνεται στο «καθήκον» του. Μεταξύ των προσπαθειών προσέγγισης περιλαμβάνονται οι συντονισμένες συνεδριάσεις για την ανταλλαγή πληροφοριών για την υποστήριξη φοιτητών με απώλεια όρασης ενώ ταυτόχρονα συμβάλουν στην καθιέρωση μιας καλής σχέσης καθώς και στην αξιολόγηση των απαιτήσεων ενός φοιτητή. Οι όποιες προσαρμογές απαιτούνται θα πρέπει να υλοποιούνται κατόπιν συνεργασίας και συνεννόησης με την πλευρά του φοιτητή ενώ η τακτική επικοινωνία θεωρείται επιβεβλημένη (Waterfield & West, 2008).

Στα πλαίσια της προσέγγισης και της συνάντησης με φοιτητές που αντιμετωπίζουν προβλήματα απώλειας της όρασης, θέματα που θα πρέπει να εξετάζονται αποτελούν οι εκτιμήσεις για την κατάσταση της υγείας αλλά και η καθοδήγηση σχετικά με το τι πρέπει να κάνει ο φοιτητής σε περίπτωση ακούσιας έκτακτης ανάγκης (π.χ. πυρκαγιά). Το ακαδημαϊκό προσωπικό πρέπει να έχει επίγνωση του γεγονότος ότι ενδέχεται να υπάρχουν φοιτητές με απώλεια όρασης των οποίων η διαφυγή από το κτίριο μπορεί να παρεμποδιστεί σημαντικά σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης απαιτώντας την οργάνωση σχεδίου και ρυθμίσεων (Hewett et al, 2012).

2.6. Εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτητών με απώλεια όρασης

Η ένταξη των φοιτητών με απώλεια όρασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ουσιαστικά αποσκοπεί στην απόκτηση γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών που είναι απαραίτητες για να συνεχίσουν με επιτυχία την εκπαίδευσή τους ή να συμμετάσχουν επιτυχώς στην κοινωνία ως παραγωγικοί οι πολίτες. Ανεξάρτητα από το αν ένας φοιτητής παρουσιάζει ή όχι προβλήματα όρασης, οι καθηγητές πρέπει να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν εκπαιδευτικά προγράμματα και να παρέχουν υπηρεσίες που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους. Οι καθηγητές και οι οικογένειες των φοιτητών με απώλεια πρέπει να έχουν ξεκάθαρη κατανόηση του μοναδικού τρόπου μάθησης και των αναγκαίων παρεμβάσεων ώστε οι φοιτητές με απώλεια όρασης να μπορούν να συνεχίσουν με επιτυχία την εκπαίδευσή τους ή να είναι έτοιμοι και να συμμετάσχουν επιτυχώς στην κοινωνία (Center for Instructional Supports and Accessible Materials, 2015).

Εκτός από το γενικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα σπουδών που λαμβάνουν όλοι οι φοιτητές, οι φοιτητές με απώλεια όρασης χρειάζονται επίσης ένα διευρυμένο πρόγραμμα σπουδών για να καλύψουν τις ανάγκες που σχετίζονται άμεσα με τις οπτικές τους δυσλειτουργίες. Οι φοιτητές με απώλεια όρασης ενδέχεται να χρειάζονται εξατομικευμένα προγράμματα για να έχουν επιτυχία στο γενικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα σπουδών. Το ακαδημαϊκό προσωπικό πρέπει να γνωρίζει τις μοναδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης και να διαμορφώνει τις συνθήκες ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να πραγματοποιείται στα πλαίσια ικανοποίησης των αναγκών και των συγκεκριμένων φοιτητών (Center for Instructional Supports and Accessible Materials, 2015).

Οι φοιτητές με απώλεια όρασης απαιτούν ειδικά σχεδιασμένες οδηγίες για να εξασφαλίσουν την πρόσβασή τους στο γενικό πρόγραμμα σπουδών. Η εξασφάλιση πρόσβασης στο γενικό πρόγραμμα σπουδών προσαρμόζοντας ή βοηθώντας το φοιτητή με απώλεια όρασης ουσιαστικά καθορίζει και τη συνολική του πορεία. Οι ανάγκες επικοινωνίας ποικίλλουν ανάλογα με το βαθμό απώλειας της όρασης για το φοιτητή χρησιμοποιώντας εναλλακτικά συστήματα επικοινωνίας όπως η απτική γλώσσα. Είναι ουσιαστικό οι όποιες εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης να καλύπτονται στη βάση των προσωπικών απαιτήσεων, όπου αυτό είναι εφικτό ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να επιτυγχάνει τους στόχους της (Center for Instructional Supports and Accessible Materials, 2015).

2.6.1. Η απόκτηση γνώσης για τους φοιτητές με απώλεια όρασης

Σύμφωνα με τον Araluce (2002), τα προβλήματα όρασης αποτελούν ένα γενικό όρο που αναφέρεται στη σημαντική απώλεια όρασης. Το επίπεδο μείωση της όρασης περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα, από πολύ μικρή έως την ολική απώλεια της όρασης. Ο Webster (2015) αναφέρει ότι το 80% όσων παρατηρεί, κατανοεί και θυμάται ο ανθρώπινος οργανισμός εξαρτάται από την ικανότητα του οπτικού συστήματος. Επίσης, είναι σημαντικό να τονιστεί η γνώση και η παιδεία για τα φυσιολογικά άτομα αποκτάται στα πρώτα χρόνια της ζωής, καθώς τα παιδιά μαθαίνουν μέσω παρατήρησης χρησιμοποιώντας το σύστημα όρασης (Topor & Rosenblum, 2013). Τα παιδιά τα οποία αργότερα ως ενήλικες ακολουθούν την ακαδημαϊκή εκπαίδευση, από τα πρώτα στάδια της ζωής τους παρουσιάζουν δυσκολίες στην εκμάθηση ανάγνωσης εξαιτίας της απώλειας όρασης. Επιπλέον, ο Conroy (2005) υποστηρίζει την άποψη ότι στα άτομα με απώλεια όρασης παρουσιάζονται προβλήματα στην εκμάθηση και την πρόοδο αναφορικά με την ανάγνωση. Τα άτομα που μεγαλώνουν με προβλήματα απώλειας της όρασης δεν μπορούν να συγκριθούν με άτομα που διατηρούν τη φυσιολογική όραση εξαιτίας της έλλειψης πλούσιων εικόνων που ενισχύουν τη μάθηση στα πρώτα χρόνια.

Ωστόσο, σε καμία περίπτωση η απώλεια όρασης δεν συνεπάγεται και αδυναμία απόκτησης γνώσης ή ένταξης στο πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για τους φοιτητές με απώλεια όρασης. Η απόκτηση γνώσης για τους φοιτητές με απώλεια όρασης εκτός από επιβεβλημένη μπορεί να παρουσιάσει σημαντικά σημάδια ευελιξίας. Κατά συνέπεια, η πρόσβαση στην απόκτηση γνώσης μπορεί να εξασφαλιστεί και να εξισορροπηθεί ακόμα και με την ύπαρξη προβλημάτων απώλειας όρασης. Η παρουσία προβλημάτων όρασης αναμφίβολα διαφοροποιεί τις εκπαιδευτικές στρατηγικές σε καμία ωστόσο περίπτωση δεν μπορεί να εμποδίσει τη δυνατότητα απόκτησης γνώσης (Al Ghafri, 2015).

2.6.2. Κατευθυντήριες γραμμές για την αξιολόγηση φοιτητών με απώλεια όρασης

Η αξιολόγηση των φοιτητών με απώλεια όρασης αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία καθώς μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά στον προσδιορισμό των εκπαιδευτικών αναγκών. Ενεργή συμμετοχή στη συγκεκριμένη διαδικασία απαιτείται από τις οικογένειες των φοιτητών οι οποίοι πρωταρχικά θα πρέπει να ενημερώνουν το εκπαιδευτικό ίδρυμα για την ύπαρξη σχετικών γνωματεύσεων και αξιολογήσεων από ιατρό. Για τη διεξαγωγή των αξιολογήσεων διατίθενται σειρά εργαλείων με τα οποία συνεκτιμώνται τα εξής (Center for Instructional Supports and Accessible Materials, 2015):

- 1) Αιτία και ηλικία εμφάνισης της απώλειας όρασης.
- 2) Βαθμός όρασης.
- 3) Άλλες συνυπάρχοντα προβλήματα υγείας.
- 4) Φυσική και ψυχολογική ωριμότητα του φοιτητή.
- 5) Αισθητική ανάπτυξη (οπτική, ακουστική, κιναισθητική).
- 6) Κοινωνική ανάπτυξη.
- 7) Ανάπτυξη και συλλογιστική έννοιας.
- 8) Κατανόηση δεξιοτήτων και δεξιοτήτων σπουδών.
- 9) Προσανατολισμός και κινητικότητα.
- 10) Χρήση μέσων μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας.
- 11) Δυνατότητες οπτικής απόδοσης.
- 12) Βαθμός επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης.
- 13) Προσδιορισμός δεξιοτήτων διαβίωσης.
- 14) Τυχόν ύπαρξη συσκευών και υπηρεσιών βοηθητικής τεχνολογίας.
- 15) Βοηθήματα χαμηλής όρασης.

Οι κατευθυντήριες γραμμές για την αξιολόγηση φοιτητών με απώλεια όρασης εστιάζουν στη χρήση των κατάλληλων εργαλείων από ειδικούς επαγγελματίες σε θέματα απώλειας όρασης. Κατά τη διάρκεια των αρχικών και των επακόλουθων αξιολογήσεων των φοιτητών με απώλεια όρασης, το ακαδημαϊκό προσωπικό μπορεί να παράσχει σημαντικές πληροφορίες που θα βοηθήσουν στη διασφάλιση της χρήσης κατάλληλων εργαλείων και μεθόδων αξιολόγησης και στην ανάλυση των αποτελεσμάτων. Η συνεργασία μεταξύ του ακαδημαϊκού προσωπικού, των επαγγελματιών υγείας αλλά και της οικογένειας του φοιτητή εξασφαλίζει ότι οι

ανάγκες του αναγνωρίζονται πλήρως κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αξιολόγησης και οι πληροφορίες που αποκτώνται μέσω των αξιολογήσεων αντικατοπτρίζουν με ακρίβεια τις ικανότητες και δεξιότητές του (Pugh & Erin, 1999).

2.6.3. Ηλεκτρονική πρόσβαση φοιτητών με απώλεια όρασης

Η ηλεκτρονική πρόσβαση για τους φοιτητές με απώλεια όρασης αποτελεί βασική προϋπόθεση για συμμετοχή, ανεξαρτησία και ένταξη στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Regec & Pastierikova, 2013). Οι κατηγορίες που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τους φοιτητές με απώλεια όρασης στο εκπαιδευτικό περιβάλλον είναι σύμφωνα με τους Pierangelo & Guiliani (2007) εκείνοι με μερική απώλεια όρασης, οι φοιτητές χαμηλής όρασης και οι νομίμως ολικά τυφλοί. Η πρόσβαση στο ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό περιβάλλον γίνεται γενικά μέσω ενός συγκεκριμένου περιβάλλοντος χρήστη και συνεπώς δεν είναι εύκολα προσπελάσιμη για τα άτομα με απώλεια όρασης και εντελώς τυφλούς φοιτητές (Hersh & Johnson, 2008). Τα κατάλληλα μέσα επεξεργασίας και μετατροπής των πληροφοριών σε ηχητική ή απτική μορφή είναι απαραίτητα για αυτούς τους φοιτητές (Finková, 2012).

Για τους φοιτητές με χαμηλή ή μειωμένη όραση, η ηλεκτρονική πρόσβαση εστιάζει κυρίως στην κατάλληλη προσαρμογή της οπτικής αναπαράστασης των πληροφοριών (αντίθεση, στυλ κειμένου, μέγεθος κειμένου, ευκολία πλοήγησης κλπ.). Η βοηθητική τεχνολογία (π.χ. λογισμικό ανάγνωσης οθόνης, λογισμικό μεγέθυνσης οθόνης) είναι αρκετά καλά αναπτυγμένη, αλλά μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο εάν τα έγγραφα έχουν σχεδιαστεί κατάλληλα. Οι Finková et al. (2012) ορίζουν τους βασικούς κανόνες για τη δημιουργία προσβάσιμων ηλεκτρονικών εγγράφων από φοιτητές με απώλεια όρασης. Ειδικότερα:

- 1) Οι πληροφορίες κειμένου σε ένα έγγραφο να παρέχονται ως κείμενο (όχι σε γραφική μορφή).
- 2) Όλα τα στοιχεία που δεν αποτελούν κείμενο (π.χ. εικόνες, κινούμενα σχέδια, φωτογραφίες) θα πρέπει να παρέχονται με ισοδύναμο κείμενο.
- 3) Οι πληροφορίες κειμένου να παρέχονται με τις κατάλληλες αντιθέσεις.
- 4) Η δομή του εγγράφου πρέπει να οργανώνεται σημασιολογικά και να περιγράφεται σωστά (ιδιαίτερα επικεφαλίδες, λίστες κ.λπ.).

- 5) Το μέγεθος γραμματοσειράς αλλά και το είδος της γραμματοσειράς που χρησιμοποιούνται καθορίζονται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του φοιτητή με απώλεια όρασης.
- 6) Οι πίνακες να είναι αναγνώσιμοι και κατανοητοί ακόμη και σε γραμμική διάταξη.

2.6.4. Παροχή αναγκαίου εξοπλισμού σε φοιτητές με απώλεια όρασης

Οι φοιτητές με απώλεια όρασης, ιδίως οι εκ γενετής, χρίζουν σε κάθε περίπτωση κατάλληλου εξοπλισμού για να μπορούν να παρακολουθούν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αλλά και για να μελετούν. Σε κάθε περίπτωση η παροχή του αναγκαίου εξοπλισμού σε φοιτητές με απώλεια όρασης είναι επιβεβλημένη καθώς παρέχει σημαντική καθοδήγηση σε όλα τα επίπεδα. Για έναν εκ γενετής φοιτητή με απώλεια όρασης μπορεί να χρειαστούν πολύ λίγες συμβουλές ή υποστήριξη, αλλά για τον φοιτητή που έχει μερική ή πρόσφατη απώλεια όρασης μπορεί να είναι αναγκαία η παροχή ενημέρωσης και καθοδήγησης αναφορικά με την επιλογή και χρήση βοηθημάτων υποστήριξης. Μεταξύ των ειδών εξοπλισμού που παρέχονται συνήθως σε φοιτητές με απώλεια όρασης είναι (Shepherd, 2001):

- 1) Φορητό ανάγλυφο τύπου Braille
- 2) Μαγνητόφωνο
- 3) Εργαλείο μεγέθυνσης εκτύπωσης
- 4) Φορητό υπολογιστή, με ομιλία ή μεγάλη εκτύπωση εκτύπωσης
- 5) Λογισμικό σάρωσης και οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων (OCR) (για την εισαγωγή τυπωμένου κειμένου σε υπολογιστή).

Το εκπαιδευτικό ίδρυμα μπορεί να διαθέτει ήδη κατάλληλο εξοπλισμό για δανεισμό στους φοιτητές με απώλεια όρασης ή ο φοιτητές να επιδοτείται για την αγορά του. Ένα άλλο ζήτημα αφορά τις πηγές χρηματοδότησης για την αγορά εξοπλισμού από τους φοιτητές. Σε γενικό επίπεδο, οι φοιτητές με απώλεια όρασης μπορούν να αποκτήσουν χρηματοδότηση μέσω του προγράμματος για τα άτομα με αναπηρίες καταβάλλοντας μια συμμετοχή ως προς τα αναλώσιμα. Σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο, μπορεί να είναι απαραίτητο το τμήμα να εξετάσει την αγορά του εξοπλισμού ή των υπηρεσιών που είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση των αναγκών του φοιτητή (Shepherd, 2001).

2.7. Παράγοντες επιτυχημένης ακαδημαϊκής πορείας φοιτητών με απώλεια όρασης

2.7.1. Μετάβαση και ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η μετάβαση και η ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι γεμάτη με νέες εμπειρίες, ευκαιρίες και προκλήσεις που μπορεί να είναι αγχωτικές για κάθε φοιτητή (Beauchamp - Pryor, 2012). Σε πολλές περιπτώσεις η μετάβαση και ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σηματοδοτεί την εισαγωγή προς την ενηλικίωση και την ανεξαρτησία (Goode, 2007). Αν και μοιράζονταν κάποιες κοινές προκλήσεις με τους υπόλοιπους φοιτητές, η διαδικασία στην ανεξαρτησία είναι συχνά πιο περίπλοκη για τους φοιτητές με απώλεια όρασης (Beauchamp - Pryor, 2013).

Για τους φοιτητές με απώλεια όρασης η μετάβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση συνεπάγεται την αξιολόγηση αποφάσεων όπως η επιλογή του «σωστού» πανεπιστημίου, η επαναδιαπραγμάτευση των οικογενειακών σχέσεων και η χρονοβόρα προετοιμασία και προσανατολισμό. Για τους φοιτητές με απώλεια όρασης, η επιλογή του κατάλληλου πανεπιστημίου αποτελεί απόφαση που συμβάλλουν πολλοί παράγοντες όπως π.χ. η διάταξη του πανεπιστημίου (McBroom, 1997). Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο τρόπος με τον οποίο οι φοιτητές με απώλεια όρασης αισθάνονται κατά την πρώτη επίσκεψή τους σε ένα πανεπιστήμιο επηρεάζει και την απόφασή τους να αιτηθούν βοήθεια (Goode, 2007). Με άλλα λόγια, για τους φοιτητές με απώλεια όρασης καθοριστικός παράγοντας στην απόφασή τους είναι αν αισθάνονται ευπρόσδεκτοι από το πανεπιστημιακό προσωπικό (Hopkins, 2011).

Εκτός από τη λήψη απόφασης αναφορικά με την επιλογή του πανεπιστημίου, η μετάβαση και η ένταξη των φοιτητών με απώλεια όρασης κρίνεται από την επάρκεια και την πληρότητα των ακαδημαϊκών προγραμμάτων για τους συγκεκριμένους φοιτητές (Fuller et al., 2004). Οι περιορισμένες επιλογές για τους φοιτητές με απώλεια όρασης φαίνεται να αντικατοπτρίζουν μια συνεχιζόμενη ιατρική ιδεολογία σε κάποια τριτοβάθμια ιδρύματα. Όπου τα πανεπιστήμια απέτυχαν να άρουν τα εμπόδια πρόσβασης και συμμετοχής, οι φοιτητές με απώλεια όρασης στρέφονται σε εκείνα που είναι σε θέση να καλύψουν τις ανάγκες τους (Hopkins, 2011).

Για τους φοιτητές με προβλήματα όρασης ο ρόλος της οικογένειας στη μετάβαση και την ένταξη στο πανεπιστήμιο είναι καθοριστική ιδιαίτερα αν το εκπαιδευτικό

ίδρυμα δεν διαθέτει τις κατάλληλες προδιαγραφές. Η ανεξαρτησία των φοιτητών με απώλεια όρασης ως ένα βαθμό επιτυγχάνεται με τη συγκεκριμένη στήριξη ιδιαίτερα σε αποτυχία υποστήριξης από το πανεπιστήμιο (Adams & Holland, 2006). Είναι προφανές ότι η μετάβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι αρκετά δύσκολη για τους φοιτητές με απώλεια όρασης καθώς απαιτείται συντονισμένη προσπάθεια των ιδίων, της οικογένειας και του ακαδημαϊκού προσωπικού (Hopkins, 2011; Lourens, 2015).

2.7.2. Η "αποκάλυψη" της τύφλωσης στην ακαδημαϊκή κοινότητα

Η «αποκάλυψη» της απώλειας όρασης στο πανεπιστήμιο έχει αποδειχθεί σε μελέτες ότι συναντάται σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Ορισμένοι φοιτητές αποκαλύπτουν την απώλεια όρασης στο έντυπο της αίτησης επιλογής πανεπιστημιακού ιδρύματος, μερικοί κατά την εγγραφή, μερικοί κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και μερικοί καθόλου (Jacklin et al., 2006; Jacklin, 2010). Το εκάστοτε πανεπιστημιακό ίδρυμα υποχρεούται στην παροχή βοήθειας εφόσον έχει λάβει τη σχετική ενημέρωση από το φοιτητή με απώλεια όρασης.

Ωστόσο, μια απλή αίτηση που υποβάλλεται δεν θεωρείται συχνά επαρκής απόδειξη υπάρχουσας απώλειας όρασης για ένα φοιτητή. Πρέπει να τεκμηριωθεί με ιατρικές αξιολογήσεις με τη διαδικασία να μην είναι απλή εκτός από το γεγονός ότι μπορεί να είναι χρονοβόρα και να επιβαρύνει συναισθηματικά τους φοιτητές (Hopkins, 2011; Lovett et al, 2014). Γενικά ωστόσο οι κατευθύνσεις που δίνονται είναι η όποια αναφορά της απώλειας όρασης από την πλευρά του φοιτητή να αντιμετωπίζεται ως η πρωταρχική απόδειξη μιας επιθυμίας βοήθειας και πρέπει συνεπώς να θεωρείται πιο σημαντική από τις όποιες ιατρικές αξιολογήσεις (δευτεροβάθμια) και τα σχετικά ιατρικά έγγραφα. Οι Lovett et al. (2014) ωστόσο θεωρούν ότι η αναφορά της απώλειας όρασης δεν προσδιορίζει με ακρίβεια το μέγεθος του προβλήματος και ότι οι όποιες ιατρικές γνωματεύσεις είναι σημαντικές. Ωστόσο, αν η απώλεια της όρασης ενός φοιτητή είναι αρκετά προφανής, όπως στην ολική τύφλωση, τα ιατρικά έγγραφα αποτελούν δευτερεύοντα παράγοντα εξίσου όμως σημαντικό (Jacklin, 2010).

2.7.3. Η επίδραση των κοινωνικών εμπειριών

Μεταξύ των παραγόντων μιας επιτυχημένης ακαδημαϊκής πορείας για τους φοιτητές με απώλεια όρασης, εντάσσεται και η επίδραση των κοινωνικών εμπειριών. Η δημιουργία δεσμών φιλίας με τους υπόλοιπους φοιτητές μπορεί να δημιουργήσει μια αίσθηση ομαλής ένταξης στο περιβάλλον του πανεπιστημίου (Taylor & Palfreman -Kay, 2000). Αυτή η δημιουργία δεσμών φιλίας μπορεί επίσης να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση των φοιτητών με απώλεια όρασης και το βαθμό προσήλωσής τους στην ανώτατη εκπαίδευση (Hodges & Keller, 1999) και σε ευρύτερο επίπεδο, να αμφισβητήσει τον αποκλεισμό τους (Beauchamp - Pryor, 2012).

Ωστόσο, ορισμένοι φοιτητές με απώλεια όρασης εκφράζουν φόβους και ανησυχία ως προς την εμπιστοσύνη που μπορούν να επιδείξουν οδηγώντας σε κοινωνικά εμπόδια και αποκλεισμό και όχι σε αίσθημα συνύπαρξης και συντροφικότητας. Η εμπειρία της φιλίας, των κοινωνικών συνεννοήσεων και του επιπέδου αποδοχής εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες και διαφέρουν από φοιτητή σε φοιτητή και από μια σχέση στην άλλη.

Σε μερικές περιπτώσεις, οι φοιτητές με απώλεια όρασης βιώνουν τον αποκλεισμό εξαιτίας των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν (Low, 2009). Είναι ενδιαφέρον ότι, ακόμη και σε ορισμένες περιπτώσεις όπου η απώλεια όρασης παραμένει «μυστική», από ορισμένους φοιτητές εκφράστηκαν δυσμενή σχόλια και εκφράσεις καθιστώντας την ένταξή τους εξαιρετικά δύσκολη (Mullins & Preyde, 2013). Οι κοινωνικές εμπειρίες, αρνητικές ή θετικές, επηρεάζουν σημαντικά την ένταξη και την ομαλή εκπαιδευτική πορεία των φοιτητών με απώλεια όρασης. Οι εμπειρίες του παρελθόντος τόσο των φοιτητών με απώλεια όρασης όσο και των υπολοίπων επηρεάζουν και τη διαμόρφωση των σχέσεων τους (Beauchamp - Pryor, 2012).

Οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ φοιτητών με και χωρίς απώλεια όρασης είναι μερικές φορές δυσάρεστες, διότι οι τελευταίοι δεν είχαν προηγούμενη επαφή με φοιτητές με ανάλογο πρόβλημα (Erten, 2011; Mullins & Preyde, 2013). Σύμφωνα με τον Beauchamp - Pryor (2012), αυτές οι στάσεις απέναντι στους φοιτητές με απώλεια όρασης αντανακλούν το επικρατούμενο μοντέλο που εστιάζει στην απώλεια της όρασης ως αναπηρία και όχι ως ανάγκη πρόσθετης φροντίδας (Hughes, 2012). Οι προηγούμενες εμπειρίες των φοιτητών με απώλεια όρασης έχουν επίσης μερικές φορές επιρροή στις αλληλεπιδράσεις τους με τους υπόλοιπους φοιτητές. Αν οι φοιτητές με απώλεια όρασης πραγματοποίησαν φιλίες στα προηγούμενα

εκπαιδευτικά επίπεδο, είναι πιο πιθανό να αναπτύξουν φιλικούς δεσμούς στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Beauchamp - Pryor, 2013).

2.7.4. Οι δυνατότητες πρόσβασης στους χώρους του πανεπιστημίου

Η προσβασιμότητα, συμπεριλαμβανομένης της προσβασιμότητας του φυσικού περιβάλλοντος, θεωρείται ως σημαντική πτυχή της ικανότητας ενός ατόμου να συμμετέχει πλήρως σε όλες τις πτυχές της ζωής. Για να δοθεί η δυνατότητα στους φοιτητές με απώλεια όρασης να ζουν ανεξάρτητα και να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις πτυχές της πανεπιστημιακής ζωής, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πρόσβαση σε ισότιμη βάση με τους υπόλοιπους φοιτητές. Τα μέτρα αυτά, περιλαμβάνουν τον εντοπισμό και την εξάλειψη των εμποδίων στην προσβασιμότητα, στις εσωτερικές και εξωτερικές εγκαταστάσεις (Redpath et al, 2013).

Εντούτοις, ορισμένα πανεπιστήμια αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής κυρίως σε επίπεδο εξωτερικού περιβάλλοντος λόγω της απρόσιτης φυσικής διάταξης (Redpath et al, 2013). Οι δυσκολίες που έχουν να κάνουν με την ίδια τη διάταξη των χώρων του πανεπιστημίου, επηρεάζουν την προσαρμογή και την πλήρη συμμετοχή των φοιτητών με απώλεια όρασης. Μια από αυτές τις δυνητικά «πληγείσες» περιοχές είναι η ακαδημαϊκή τους επίδοση (Hanafan et al, 2007). Εάν, για παράδειγμα, ένας φοιτητής με απώλεια όρασης δυσκολεύεται να μεταβεί στο WC του πανεπιστημίου, του προκαλείται άγχος, ανασφάλεια και χαμηλή αυτοεκτίμηση (Jacklin et al, 2006).

Αν και, όπως φαίνεται από τα παραδείγματα της προηγούμενης παραγράφου, η φυσική προσβασιμότητα συχνά σχετίζεται με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές με απώλεια όρασης, ο Hurst (2009) σημειώνει ότι οι φοιτητές με προβλήματα όρασης και ακοής μπορεί επίσης να θεωρήσουν το χώρο του πανεπιστημίου απρόσιτο. Χαρακτηριστικά, ακόμα και η απουσία κατάλληλης σήμανσης για τους πανεπιστημιακούς χώρους μπορεί να προκαλέσει σημαντικές δυσκολίες. Είναι επομένως προφανές ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι φοιτητές με απώλεια όρασης αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα ως προς την πρόσβασή τους στους διάφορους χώρους του πανεπιστημίου. Οι δυνατότητες πρόσβασης στους χώρους του πανεπιστημίου αποτελούν έναν αρκετά σημαντικό παράγοντα τόσο για

την ένταξη όσο και για την ομαλή εκπαιδευτική πορεία των φοιτητών με απώλεια όρασης (Shaw, 2007).

2.7.5. Η πρόσβαση στην τεχνολογία και το εκπαιδευτικό υλικό

Πολλοί αναγνωρίζουν το σημαντικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η τεχνολογία στη ζωή των ανθρώπων με προβλήματα όρασης (Palmer, 2005). Οι McDonnall και Crudden (2009) δηλώνουν ότι η χρήση βοηθητικής τεχνολογίας είναι μια «αντισταθμιστική ικανότητα», καθώς επιτρέπει στους ανθρώπους με προβλήματα όρασης να αναλαμβάνουν καθήκοντα που εκτελούνται συχνά από άτομα χωρίς προβλήματα όρασης.

Η πρόσβαση στην τεχνολογία και το εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί βασικό παράγοντα επιτυχημένης ακαδημαϊκής πορείας των φοιτητών με απώλεια όρασης αλλά δεν είναι πάντα τόσο απλή διαδικασία (Söderström & Ytterhus, 2010). Οι Foley & Ferri (2012) αναφέρουν ότι υπάρχει μια στάση που υποδηλώνει ότι η τεχνολογία σχεδιάζεται κυρίως για άτομα που δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα όρασης. Για τους φοιτητές με απώλεια όρασης η πρόσβαση στην τεχνολογία και η εξασφάλιση του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού διαμορφώνουν το πλαίσιο ομαλής εκπαιδευτικής πορείας. Ενώ η ηλεκτρονική μάθηση είναι όλο και πιο διαδεδομένη, τέτοια συστήματα έχουν σχεδιαστεί με περιορισμένη λειτουργική εκτίμηση (Foley & Ferri, 2012). Έτσι, αν και η ηλεκτρονική μάθηση έχει τη δυνατότητα να διευκολύνει την ένταξη των φοιτητών με απώλεια όρασης, όσο το λογισμικό και το εκπαιδευτικό υλικό σχεδιάζονται και κατασκευάζονται χωρίς επαρκή εξέταση της προσβασιμότητάς τους από τους φοιτητές με απώλεια όρασης, θα συνεχίσουν να υφίστανται δυσκολίες προσαρμογής και εκπαίδευσης (Fichten et al, 2009). Η έρευνα που διεξήχθη από τους Söderström & Ytterhus (2010) κατέδειξε ότι η απλή χρήση της βοηθητικής τεχνολογίας στο εκπαιδευτικό ίδρυμα, στο σπίτι ή στον ελεύθερο χρόνο με φίλους είναι ευεργετική καθώς επιτρέπει τη συμμετοχή σε ουσιαστικές δραστηριότητες και σε αλληλεπίδραση με τους υπόλοιπους φοιτητές.

2.8. Στρατηγικές εκπαίδευσης και αντιμετώπισης εκπαιδευτικών προβλημάτων φοιτητών με απώλεια όρασης

Οι στρατηγικές εκπαίδευσης και αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών προβλημάτων φοιτητών με απώλεια όρασης, εστιάζουν στην αξιολόγηση των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων τους να ανταποκριθούν και να ακολουθήσουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Ειδικότερα, οι όποιες στρατηγικές εκπαίδευσης και αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών προβλημάτων φοιτητών με απώλεια όρασης, βασίζονται στα ακόλουθα σημεία (Shepherd, 2001):

- 1) Προσαρμογή των φοιτητών με απώλεια όρασης στις δραστηριότητες και στις εκπαιδευτικές διαδικασίες του πανεπιστημίου.
- 2) Προσαρμογή και διαμόρφωση συνθηκών του πανεπιστημίου με βάση τις ανάγκες των φοιτητών.
- 3) Παροχές και εναλλακτικές επιλογές στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής εκπαίδευσης συναρτάται από το είδος του θέματος προς επίλυση και το βαθμό απώλειας όρασης που αντιμετωπίζει ο φοιτητής. Στον πίνακα 1 που ακολουθεί παρουσιάζονται ενδεικτικές περιπτώσεις και οι στρατηγικές που μπορούν να ακολουθηθούν κατά περίπτωση (Sahasrabudhe & Palvia, 2013)

Θέμα	Στρατηγική επίλυσης
Αδυναμία ανάγνωσης έντυπου υλικού	Χρήση Braille, βοηθός για ανάγνωση, ηχητικό υλικό, λογισμικό σάρωσης και ανάγνωσης
Δυσκολία στην ανάγνωση του έντυπου υλικού	Χρήση Braille, χρήση μεγεθυντικού φακού
Δυσκολία ανάγνωσης πληροφοριών που έχουν γραφτεί σε πίνακα	Συμμετοχή εκπαιδευτή ή αφηγήτριας
Δυσκολία ανάγνωσης υλικού με Braille	Συμμετοχή βοηθού που πραγματοποιεί την ανάγνωση, ηχητικό υλικό, λογισμικό σάρωσης και ανάγνωσης
Αδυναμία λήψης σημειώσεων στην τάξη	Braille, χρήση φορητού υπολογιστή με λογισμικό ανάγνωσης οθόνης
Δυσκολία στη λήψη σημειώσεων	Χρήση μεγεθυντικού φακού, χρήση φορητού υπολογιστή με λογισμικό ανάγνωσης οθόνης
Δυσκολία συμμετοχής σε εξετάσεις	Ενεργή συμμετοχή βοηθού
Δυσκολία κατά τη γραφή σε εξετάσεις	Χρήση μεγεθυντικού φακού
Δυσκολία αντίληψης επιστημονικών εννοιών	Απομνημόνευση της αφήγησης του εκπαιδευτή, χρήση απτικών μοντέλων

Πίνακας 1: Ενδεικτικές στρατηγικές εκπαίδευσης και αντιμετώπισης εκπαιδευτικών προβλημάτων φοιτητών με απώλεια όρασης

Πηγή: Sahasrabudhe & Palvia, 2013

2.8.1. Παρεχόμενη βοήθεια σε φοιτητές με απώλεια όρασης στα πανεπιστήμια

Για τους φοιτητές με απώλεια όρασης εδώ και αρκετά χρόνια στα πανεπιστήμια παρέχεται μια σειρά βοηθημάτων τα οποία καθιστούν ευκολότερη τόσο την παραμονή τους στους εκάστοτε χώρους, τη μετακίνηση αλλά και την παρακολούθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Μεταξύ των δημοφιλέστερων βοηθημάτων συγκαταλέγονται τα ακόλουθα (Shepherd, 2001; Brookman, 2000; Iowa, 2000):

- 1) Χρήση μαστουνιού. Χρησιμοποιείται ευρέως από τους φοιτητές με απώλεια όρασης για την περιήγηση και μετακίνησή τους στο περιβάλλον του πανεπιστημίου. Το κύριο μειονεκτήματά του είναι ότι ο φοιτητής για να ακολουθήσει μια διαδρομή θα πρέπει μέσω του μαστουνιού να ανατροφοδοτείται από το περιβάλλον ενώ υπάρχει δυσκολία εντοπισμού εμποδίων που βρίσκονται πάνω από το ύψος της μέσης.

- 2) Σκύλος οδηγός. Αποτελεί εξαιρετική επιλογή στο να βοηθά τους φοιτητές με απώλεια όρασης να μετακινηθούν σε πολύπλοκα περιβάλλοντα αποφεύγοντας τα όποια εμπόδια
- 3) Μεγάλες εκτυπώσεις. Αποτελούν σημαντική βοήθεια για όσους έχουν μειωμένη όραση ή κακή οπτική οξύτητα. Οι περισσότερες βιβλιοθήκες αποθέτουν εκδόσεις με μεγάλη εκτύπωση δημοφιλών τίτλων, αλλά το πιο εξειδικευμένο υλικό πρέπει να μετατραπεί στη σχετική μορφή.
- 4) Audiotape. Χρήσιμο εργαλείο για τη λήψη σημειώσεων σε διαλέξεις, σεμινάρια, παρουσιάσεις αλλά και την παρακολούθηση των μαθημάτων.
- 5) Υποστηρικτική τεχνολογία. Η υποστηρικτική τεχνολογία περιλαμβάνει βοηθήματα που λειτουργούν με και χωρίς τη χρήση Η/Υ. Μία εναλλακτική διάκριση αφορά στον τρόπο με τον οποίο η τεχνολογία βοηθά ανάλογα με το βαθμό της απώλειας όρασης. Μεταξύ των βοηθημάτων σε επίπεδο τεχνολογίας ενδεικτικά αναφέρονται τα εξής:
  - i. Αισθητήρες. Στην αιχμή της ιατρικής επιστήμης οι αισθητήρες βοηθούν στην άντληση πληροφοριών είτε μέσω εμφυτευμάτων είτε μέσω μικροκαμερών σε ένα ζευγάρι γυαλιών.
  - ii. Αναγνώστες οθόνης. Με τη βοήθεια Η/Υ και το κατάλληλο λογισμικό, ο φοιτητής με απώλεια όρασης μπορεί να ακούει το κείμενο μέσω συσκευής ή μέσω προβολής σε οθόνη Braille. Μια σημαντική αρχή είναι ότι οι αναγνώστες οθόνης μπορούν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά μόνο αν υπάρχει κατάλληλο κείμενο που διατίθεται στην οθόνη για ανάγνωση.
  - iii. Βιβλία με ήχους. Πολλές βιβλιοθήκες παρέχουν δημοφιλή βιβλία σε μεγάλες εκτυπώσεις και μορφότυπα βιβλίων για φοιτητές με απώλεια όρασης. Στα συγκεκριμένα συγγράμματα υφίσταται κατάλληλη κασέτα όπου ο φοιτητής μπορεί να ακούσει το περιεχόμενό του.
  - iv. Φορητό σημειωματάριο Braille. Με το συγκεκριμένο βοήθημα είναι η πιο γρήγορη και εύκολη μέθοδος για να έχει πρόσβαση και να λαμβάνει σημειώσεις ο φοιτητής με απώλεια όρασης σε ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον όπως το πανεπιστήμιο.

2.8.2. Στρατηγικές μετακίνησης και προσανατολισμού τυφλών φοιτητών

Η ασφαλής μετακίνηση και ο προσανατολισμός των φοιτητών με απώλεια όρασης αποτελεί βασικό σημείο της επιτυχημένης εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η τήρηση συγκεκριμένης στρατηγικής διευκόλυνσης της ασφαλούς μετακίνησης επιτρέπει στους φοιτητές με απώλεια όρασης να μετακινούνται και να προσανατολίζονται μέσα στο περιβάλλον του πανεπιστημίου με ασφάλεια και ανεξαρτησία. Οι στρατηγικές μετακίνησης ενισχύσουν σημαντικά την ευελιξία και την ανεξαρτησία του φοιτητή με απώλεια όρασης. Η επιλογή της στρατηγικής καθορίζεται τόσο από τις ανάγκες του φοιτητή όσο και από τα διαθέσιμα μέσα. Το σημαντικότερο σε κάθε περίπτωση είναι μέσα από την αξιοποίηση των όποιων δεξιοτήτων και των ικανοτήτων του φοιτητή με απώλεια όρασης η μετακίνηση να είναι η κατά το δυνατόν καλύτερη (Best, 1995)

Η χάραξη της κατάλληλης στρατηγικής επιτρέπει στο φοιτητή με απώλεια όρασης να κινείται άνετα σε γνωστούς και άγνωστους χώρους του πανεπιστημίου. Στην αρχή ο φοιτητής με απώλεια όρασης μαθαίνει τις τεχνικές και τις στρατηγικές από τον εκάστοτε εκπαιδευτή – βοηθό που μπορεί να είναι άτομο της πανεπιστημιακής κοινότητας, συμφοιτητής, ο γονέας κλπ. ώστε να εντοπίζει και να αποφεύγει τα όποια εμπόδια. Καθώς ο φοιτητής με απώλεια όρασης αποκτά πείρα, γίνεται πιο ενεργός στην εκμάθηση των κινήσεων του σώματος (στροφή, στάση και έναρξη) και των περιβαλλοντικών πληροφοριών (επίπεδο εδάφους, ήχους και υφές κλπ), οι μετακινήσεις είναι πιο ασφαλείς. Στη συνέχεια, ο «εκπαιδευτής» του φοιτητή μπορεί να τον βοηθήσει να βελτιώνει συνεχώς τις δεξιότητές του ώστε οι μετακινήσεις να είναι ακόμα πιο εύκολες (Mason, 1997).

Η τήρηση τεχνικών και στρατηγικών από την πλευρά του φοιτητή με απώλεια όρασης αποσκοπεί στη δημιουργία συνθηκών ώστε οι μετακινήσεις να είναι ασφαλής αποφεύγοντας ατυχήματα ή ενδεχόμενες συγκρούσεις που θα μπορούσαν να βλάψουν τη σωματική ακεραιότητα του φοιτητή. Μεταξύ των τεχνικών προστασίας αναφέρεται η ανίχνευση με τα χέρια, η χρήση μαστουνιού ώστε να εντοπίζεται το εμπόδιο, η παροχή οδηγιών από τρίτους κλπ. (Gringhuis, 2002; Cay, 2006).

2.8.3. Οι βέλτιστες πρακτικές τυφλών φοιτητών στα εργαστηριακά μαθήματα

Η ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση για τους φοιτητές με απώλεια όρασης πέραν των όποιων πρακτικών δυσκολιών συνεπάγεται και μια σειρά προβλημάτων που καλούνται να διαχειριστούν και αφορούν σε θέματα παρακολούθησης και προσαρμογής στα εργαστηριακά μαθήματα βέλτιστες πρακτικές τυφλών φοιτητών στα εργαστηριακά μαθήματα. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι φοιτητές με απώλεια όρασης συναντούν σημαντικές δυσκολίες στην παρακολούθηση των εργαστηριακών μαθημάτων ειδικά στις περιπτώσεις εκείνες που απαιτείται η εφαρμογή κατάλληλων χειρισμών και δεξιοτήτων. Με βάση προηγούμενες εμπειρίες, η πρώτη επιλογή αποτελεί η ύπαρξη βοηθού στον εργαστηριακό χώρο που θα λειτουργεί ως η όραση του φοιτητή.

Ο βοηθός του φοιτητή καλείται να εξηγή με ακρίβεια τη διάταξη για κάθε εργαστήριο, να παράσχει οδηγίες και να πληροφορεί το φοιτητή ως προς την εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο, η σημαντικότερη βοήθεια του βοηθού είναι η διατήρηση ενός ασφαλούς χώρου και η κατάλληλη εκπαίδευση του φοιτητή με απώλεια όρασης. Οι βέλτιστες πρακτικές αφορούν στην απόκτηση σημαντικών πληροφοριών στην εκπαιδευτική διαδικασία και στην αίσθηση της διάταξης του χώρου. Σε ένα εργαστήριο όπου οι κίνδυνοι μπορεί να είναι αυξημένοι, ο ρόλος του βοηθού είναι καθοριστικός ώστε οι φοιτητές με απώλεια όρασης να καταφέρουν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις. Οι κατάλληλες στα εργαστηριακά μαθήματα πρακτικές οδηγούν σε ένα περιβάλλον άνετο, εξαιρετικά ασφαλές και αποτελεσματικό για τους φοιτητές με απώλεια όρασης (Nepomuceno et al, 2016).

2.8.4. Κατευθυντήριες οδηγίες εξέτασης τυφλών ή με μερική όραση φοιτητών

Η εξέταση των φοιτητών με απώλεια όρασης ή ολικά τυφλών ακολουθεί συγκεκριμένες διαδικασίες και κατευθυντήριες οδηγίες. Ειδικότερα, μεταξύ των οδηγιών περιλαμβάνονται τα εξής σημεία (ΕΚΠΑ, 2011; Charitakis & Barouti, 2015):

- 1) Η εξέταση του μαθήματος του φοιτητή με απώλεια όρασης πραγματοποιείται προφορικά ή γραπτά υπό προϋποθέσεις, σε ημερομηνία ανάλογη των υπολοίπων φοιτητών και με ανάλογα θέματα.

- 2) Η προφορική εξέταση επί μαθημάτων που για τους υπόλοιπους φοιτητές γίνεται γραπτά αποτελεί σημαντική κατεύθυνση.
- 3) Η αντικειμενικότητα αποτελεί βασικό κριτήριο κατά την προφορική εξέταση είτε με την παρουσία τρίτου προσώπου είτε μέσω της χρήσης μαγνητοφώνου.
- 4) Στην περίπτωση που υφίσταται δυνατότητα γραπτής εξέτασης με ακολουθούμενο σύστημα το Braille, ο φοιτητής με απώλεια όρασης μπορεί να διαβάξει ο ίδιος το κείμενό του απευθείας στον διδάσκοντα ή σε βοηθό γραφής. Εναλλακτικά, οι απαντήσεις του σε Braille μπορούν να εκτυπωθούν σε κείμενο βλεπόντων με τη χρήση ειδικού λογισμικού.
- 5) Στις περιπτώσεις όπου η εξέταση πραγματοποιείται σε μαθήματα θετικών επιστημών, όπου υπάρχουν σχήματα, διαγράμματα ή ειδικά σύμβολα, συνιστάται η χρήση της προφορικής εξέτασης.
- 6) Η διάθεση των υπό εξέταση θεμάτων σε φοιτητές με απώλεια όρασης θα πρέπει να είναι σε κατάλληλα διαμορφωμένη και προσαρμοσμένη μορφή (γραφή Braille ή ηλεκτρονικό προσβάσιμο αρχείο ή μεγεθυμένη εκτύπωση).
- 7) Ο διαθέσιμος χρόνος για τους φοιτητές με απώλεια όρασης μπορεί να υπερβαίνει έως και το 50% του ανάλογου χρόνου που έχει οριστεί για όλους τους φοιτητές.
- 8) Οι φοιτητές με απώλεια όρασης έχουν τη δυνατότητα χρήσης προσβάσιμου υπολογιστή από το πανεπιστήμιο που διατίθεται ειδικά για την εξέταση αυτή ή μέσω προσβάσιμου σταθμού εργασίας της βιβλιοθήκης.

2.9. Προκλήσεις φοιτητών με απώλεια όρασης

2.9.1. Η πρόσβαση στην ενημέρωση και την πληροφόρηση

Η ικανότητα πρόσβασης στην ενημέρωση και την πληροφόρηση στις διαθέσιμες πληροφορίες είναι θεμελιώδης για την επιτυχία της ακαδημαϊκής πορείας των φοιτητών με απώλεια όρασης. Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι φοιτητές με απώλεια όρασης πρέπει να έχουν πρόσβαση στις ίδιες πηγές πληροφοριών που είναι διαθέσιμες σε όλους τους φοιτητές όπως τα εγχειρίδια, τα πληροφοριακά έντυπα, οι ιστοσελίδες στο διαδίκτυο και εγχειρίδια (Permvattana et al, 2006; Orsini, 2009, Strobel et al, 2006).

Η πρώτη πηγή ενημέρωσης και πληροφοριών αποτελούν τα πληροφορικά έντυπα με διαφορετικές απαιτήσεις προσβασιμότητας με βάση το επίπεδο όρασης και τη διαθέσιμη υποστηρικτική τεχνολογία. Η χρήση της μεθόδου Braille βοηθά σημαντικά αν και σε πολλές περιπτώσεις αποδεικνύεται ότι δεν υφίστανται κατάλληλη διαμόρφωση (Richardson & Roy, 2002; Permvattana et al, 2006). Η δυσκολία δημιουργίας κατάλληλων εντύπων έγκειται στο υψηλό κόστος αλλά και στην απουσία κατάλληλων εκτυπωτικών μηχανημάτων. Τα πληροφοριακά έντυπα θα πρέπει να διαθέτουν κατάλληλα διαμορφωμένα κείμενα αλλά και ενδεχομένως σχήματα για να είναι αντιληπτά από τους φοιτητές με απώλεια όρασης και να προσφέρουν ουσιαστικά στην ενημέρωση και την εκπαίδευση. Οι κατάλληλα διαμορφωμένες εικόνες έχουν αναφερθεί ότι είναι μια αποτελεσματική λύση (Bernareggi et al, 2008; Ludi & Reichlmayr, 2008).

Μία άλλη πηγή πρόσβασης στην ενημέρωση και την πληροφόρηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι το διαδίκτυο. Οι φοιτητές με απώλεια όρασης αντιμετωπίζουν διαφορετικές προκλήσεις πρόσβασης στις ιστοσελίδες στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε γραφικά και εικόνες. Οι περισσότερες ιστοσελίδες δεν παρέχουν περιγραφές κειμένων ενώ ασυνεπείς διατάξεις, έλλειψη σταθερών μεγεθών γραμματοσειρών και κακή αντίθεση αποτελούν εμπόδιο στην ενημέρωση και την πληροφόρηση (Strobel et al, 2006).

Τα εγχειρίδια αποτελούν τον τρίτο πόρο πληροφοριών και ενημέρωσης για τους φοιτητές με απώλεια όραση. Η πρόσβαση στα κατάλληλα εγχειρίδια και η διάθεση πληροφοριών, αποτελούν μια σοβαρή πρόκληση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Αρκετά πανεπιστήμια τα τελευταία έχουν αρχίσει να εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον για την απόκτηση εγχειριδίων σε μορφή ηλεκτρονικού κειμένου απευθείας από τους σχετικούς εκδότες (Whitehouse et al., 2009). Επιπλέον, πολλές χώρες δεν έχουν ακόμα σχετική νομοθεσία που δίνει το δικαίωμα σε φοιτητές με απώλεια όρασης απευθείας να αποκτήσουν το σχετικό εγχειρίδιο από τον εκδότη (Orsini, 2009; Whitehouse et al, 2009).

2.9.2. Η πρόσβαση και η μετακίνηση στο χώρο του πανεπιστημίου

Η πρόσβαση και η μετακίνηση στο χώρο του πανεπιστημίου για τους φοιτητές με προβλήματα όρασης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τον σχεδιασμό των πανεπιστημιακών κτιρίων. Ειδικότερα, τα ερευνητικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι τα πανεπιστημιακά κτίρια για τη διευκόλυνση των φοιτών με απώλεια όρασης πρέπει να περιλαμβάνουν: προσιτούς ανελκυστήρες, προσβάσιμες σκάλες, μικρές αποστάσεις μεταξύ κτιρίων και ασφαλή περάσματα από το κτίριο στο κτίριο (West et al, 1993).

Επιπλέον, για την πρόσβαση και τη μετακίνηση στο χώρο του πανεπιστημίου οι φοιτητές με απώλεια όρασης πρέπει να λαμβάνουν σχετική κατάρτιση προσανατολισμού και κινητικότητας πριν αρχίσουν τις σπουδές τους. Μέσω αυτής της εκπαίδευσης, οι φοιτητές με απώλεια όρασης είναι σε θέση να μετακινούνται με ασφάλεια, να εντοπίζουν τους χώρους του πανεπιστημίου και να εξοικειώνονται με πιθανούς κινδύνους στο φυσικό περιβάλλον του πανεπιστημίου. Ο McBroom (1997) σημειώνει ότι τα περισσότερα πανεπιστήμια δεν προσφέρουν αυτό το είδος εκπαίδευσης. Η παροχή πρόσβασης και η μετακίνηση στο χώρο του πανεπιστημίου είναι καθοριστική για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών (Waterfield & West, 2005; Borca, 2010).

Η πρόσβαση και η μετακίνηση στο χώρο του πανεπιστημίου στους φοιτητές με απώλεια όρασης αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα των επιτυχημένων ακαδημαϊκών εμπειριών. Ο προσανατολισμός και η κατάρτιση για την κινητικότητα βοηθά τους φοιτητές με απώλεια όρασης να επιτύχουν αυτόν τον στόχο. Ο Koenig (1996) αναφέρει ότι μια κατάλληλη εκπαίδευση «προάγει την ασφαλή, αποτελεσματική και ανεξάρτητη μετακίνηση σε οποιοδήποτε περιβάλλον, εσωτερικό και εξωτερικό, οικείο ή άγνωστο». Οι δεξιότητες προσανατολισμού και μετακίνησης βοηθούν τους φοιτητές με απώλεια όρασης να γνωρίζουν που βρίσκονται σε σχέση με το περιβάλλον τους και με ποιο τρόπο μπορούν να μετακινηθούν με ασφάλεια στο περιβάλλον τους (Cox & Dykes, 2001; Turnbull et al, 2002).

2.9.3. Εκπαιδευτικές ανάγκες και διδασκαλία

Το εκπαιδευτικό προσωπικό στα πανεπιστήμια πρέπει να έχει μια σαφή εικόνα και να κατανοεί τις πρόσθετες ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης καθώς και ποιες θα πρέπει να είναι οι καθημερινές πρακτικές που θα πρέπει να ακολουθηθούν αλλά και οι τροποποιήσεις ώστε να αντιμετωπιστούν οι όποιες δυσκολίες (Orsini, 2009; Tinklina et al, 2004). Υπάρχουν στοιχεία στη βιβλιογραφία που καταδεικνύουν ότι το εκπαιδευτικό προσωπικό στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αντιμετωπίζει δυσκολίες στην εκπαίδευση και κατανόηση των αναγκών φοιτητών με απώλεια όρασης όπως η έλλειψη εμπειρίας στη διδασκαλία των συγκεκριμένων φοιτητών και οι δυσκολίες στην παροχή κατάλληλης υποστήριξης (Hadjikakou & Hartas, 2009). Ο Orsini (2009) αναφέρει ότι ορισμένοι καθηγητές μπορεί να δυσκολεύονται ή να αισθάνονται αμήχανα αναφορικά με τον εντοπισμό και την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών των φοιτητών με απώλεια όρασης επειδή δεν είναι εξοικειωμένοι με το σύστημα Braille. Ορισμένοι καθηγητές θεωρούν ότι στο πλαίσιο της ισότιμης αντιμετώπισης, οι φοιτητές με απώλεια όρασης δεν θα πρέπει να διαχωρίζονται από τους υπόλοιπους φοιτητές (Tinklina et al, 2004). Είναι επίσης εύκολο σε ορισμένες περιπτώσεις το ακαδημαϊκό προσωπικό να μην εντοπίσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες ενός φοιτητή με απώλεια όρασης ειδικά αν η δυσκολία δεν είναι εύκολα αναγνωρίσιμη (Orsini, 2009).

Ο Matthews (2009) υποστηρίζει ότι η διδασκαλία και η εκμάθηση αποτελούν ένα από τα κύρια εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές με απώλεια όρασης όσον αφορά την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παρόλο που τα πανεπιστήμια προσπαθούν να προσφέρουν σχετικά καλή πρόσβαση στην πληροφόρηση και το φυσικό περιβάλλον, δεν λαμβάνουν υπόψη την απαίτηση τροποποίησης των εκπαιδευτικών πρακτικών για την κάλυψη των ειδικών αναγκών αυτών των φοιτητών.

Βασικό σημείο κάλυψης των εκπαιδευτικών αναγκών των φοιτητών με απώλεια όρασης αποτελεί το προσβάσιμο υλικό διδασκαλίας και εκμάθησης. Ο τρόπος παραγωγής του διδακτικού υλικού για φοιτητές με απώλεια όρασης εξαρτάται από τις απαιτήσεις προσβασιμότητας του φοιτητή και είναι αποτέλεσμα συζητήσεων και επικοινωνίας μεταξύ του φοιτητή και του προσωπικού της υπηρεσίας υποστήριξης. Το υλικό πρέπει να τυπώνεται στην κατάλληλη μορφή (υλικό χαρτιού, κατάλληλες αντιθέσεις κλπ), να ακολουθείται το σύστημα Braille όπου απαιτείται ενώ και το

εκπαιδευτικό προσωπικό πρέπει να έχει τις κατάλληλες δεξιότητες (Tinklina et al, 2004; Orsini, 2009).

2.9.4. Προκλήσεις στην επιλογή τομέα φοίτησης

Η επιλογή της φοίτησης και του τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος αποτελεί τα τελευταία χρόνια μια δυνατότητα που παρέχεται στα άτομα με δυσκολίες συμπεριλαμβανομένης της μειωμένης όρασης. Οι Bernareggi et al. (2008) και οι Richardson & Roy (2002) αναφέρουν ότι αρκετά άτομα με απώλεια όρασης αποφεύγουν την επιλογή εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όπου τα προβλήματα όρασης δεν τους επιτρέπουν την παρακολούθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών σε αρκετά πανεπιστήμια έχει συμβάλλει καθοριστικά στην επίλυση θεμάτων που άπτονται της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Ο τομέας της φοίτησης για τα άτομα με απώλεια όρασης παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες τις οποίες θα πρέπει να αντιμετωπίσουν οι ίδιοι οι φοιτητές σε συνεργασία με τα πανεπιστημιακά ιδρύματα. Η παροχή ηλεκτρονικής μάθησης και το κατάλληλο υποστηρικτικό πλαίσιο αποτελούν βασικά στοιχεία για την επιλογή του εκπαιδευτικού ιδρύματος ενώ υλικό όπως φωτογραφίες, γραφήματα, διαγράμματα, κατάλληλα κουμπιά σε συνδυασμό με κατάλληλες μεθόδους αλληλεπίδρασης βοηθούν σημαντικά (Armstrong, 2009).

Μεταξύ των προκλήσεων σε επίπεδο μάθησης περιλαμβάνεται η ύπαρξη μαθημάτων που καθιστούν τυχόν δύσκολη την ενεργή συμμετοχή των φοιτητών. Η παρουσία μαθημάτων που ανήκουν σε επιστημονικά πεδία όπως τα μαθηματικά. Το υλικό στο συγκεκριμένο πεδίο παρουσιάζει δυσκολίες που άπτονται του αντικειμένου καθώς δεν είναι δυνατή η μετάφραση όλων των μαθηματικών και επιστημονικών τύπων στη γραφή Braille. Επιπλέον, πολλοί διδάσκοντες δυσκολεύονται να εξηγήσουν προφορικά την έννοια μαθηματικών εννοιών και όρων (Bernareggi et al., 2008).

Οι ξένες γλώσσες αντιπροσωπεύουν μια σημαντική πρόκληση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η απόκτηση βιβλίων και υλικών μελέτης σε προσιτές μορφές αποτελεί ένα κοινό εμπόδιο που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές με απώλεια όρασης. Η προσαρμογή των υλικών στα μαθήματα ξένων γλωσσών είναι χρονοβόρα και οι φοιτητές με απώλεια όρασης ενδέχεται να μην τα λάβουν εγκαίρως ενώ σημαντικό

ζήτημα είναι η εξεύρεση κατάλληλου λεξικού. Αν και ορισμένα λεξικά είναι διαθέσιμα σε ηλεκτρονική μορφή, πολλές φορές οι φοιτητές με απώλεια όρασης δεν επιτρέπεται να τα χρησιμοποιούν κυρίως σε εξετάσεις (Alhammadi, 2014).

Επιπλέον, τα λεξικά Braille εκτυπώνονται σε πολλούς τόμους, καθιστώντας δύσκολη τη μεταφορά τους ή τη χρήση τους στις εξετάσεις. Τέλος, οι φοιτητές με μειωμένη ή με απώλεια όρασης συνήθως δεν μπορούν να διαβάσουν το ξενόγλωσσο υλικό με την ίδια ταχύτητα και ευκολία που διαβάζουν στη μητρική τους γλώσσα. Αυτό μπορεί να τους κάνει να νιώθουν αμηχανία εάν τους ζητηθεί να διαβάσουν μπροστά στους συμμαθητές τους ενώ επίσης μπορεί να χρειάζονται επιπλέον χρόνο για να ολοκληρώσουν τις εξετάσεις (Orsini, 2009).

2.9.5. Ανάγκη τροποποίησης διεξαγωγής των εξετάσεων

Οι φοιτητές με απώλεια όρασης έχουν ειδικές ανάγκες σε επίπεδο εξετάσεων που μπορούν να ικανοποιηθούν μέσω των αναγκαίων τροποποιήσεων. Η τροποποίηση σε επίπεδο εξέτασης σημαίνει αλλαγή της διαδικασίας με τρόπους που μπορεί να οδηγήσουν σε κάποιες αλλαγές στο πλαίσιο των εξετάσεων. Ένα παράδειγμα αυτού του τύπου αλλαγής είναι η ανάγκη να παρέχεται περιγραφικό επεξηγηματικό κείμενο για όλες τις εικόνες που περιλαμβάνονται στην εξέταση. Η τροποποίηση σε επίπεδο διεξαγωγής των εξετάσεων σημαίνει αλλαγή των κανόνων και των συνθηκών πραγματοποίησης ώστε να ταιριάζουν στις ειδικές ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης χωρίς να αλλάζει το περιεχόμενο των εξετάσεων, όπως για παράδειγμα η παροχή πρόσθετου χρόνου για την ολοκλήρωση εξετάσεων (Stone et al, 2010).

Οι Hadjidakou & Hartas, (2009) προσδιορίζουν ορισμένες τροποποιήσεις σε επίπεδο εξετάσεων που μπορεί να αποδειχτούν καθοριστικές για τους φοιτητές με απώλεια όρασης. Αυτές οι τροποποιήσεις περιλαμβάνουν την παροχή προσβάσιμων υλικών εξετάσεων σε γραφή Braille, μεγάλες εκτυπώσεις ή ηλεκτρονικές μορφές υλικού. Επίσης, η παροχή επιπλέον χρόνου απόκρισης σε απαντήσεις, η παρουσία βοηθού, μια ξεχωριστή αίθουσα εξετάσεων για την παροχή ήσυχου περιβάλλοντος και η παροχή βοηθητικής τεχνολογίας (π.χ. αναγνώστης οθόνης, υπολογιστές που μιλάνε, μεγεθυντές οθόνης) αποτελούν σημαντικές λύσεις (Hadjidakou and Hartas, 2009).

Οι Stone et al. (2010) αναφέρουν ότι η προσαρμογή των εξετάσεων για φοιτητές με απώλεια όρασης είναι μια αρκετά δύσκολη διαδικασία. Για παράδειγμα, η μετάφραση ορισμένων επιστημονικών ή μαθηματικών συμβόλων σε μορφή Braille είναι ένα σημαντικό ζήτημα καθώς μπορεί να απαιτείται μεγαλύτερος όγκος υλικού προς εκτύπωση ταυτόχρονα με τη διαμόρφωση του κατάλληλου πλαισίου εξετάσεων. Σε κάθε περίπτωση και ανεξάρτητα από τις όποιες δυσκολίες, οι φοιτητές με απώλεια όρασης παρουσιάζουν αυξημένες ανάγκες σε επίπεδο προσαρμογών κατά τη διάρκεια των εξετάσεων ώστε να ανταπεξέλθουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.

2.9.6. Η στάση των συμφοιτητών και η παροχή στήριξης

Οι στάσεις των συμφοιτητών και η παροχή στήριξης αποτελούν βασικό παράγοντα σε επίπεδο των προκλήσεων που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι φοιτητές με απώλεια όρασης. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η στάση και η προθυμία των συμφοιτητών στην παροχή υποστηρικτικής βοήθειας στους φοιτητές με απώλεια όρασης. Η αλληλεπίδραση με τους φοιτητές μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τον τρόπο όχι μόνο προσαρμογής των φοιτητών με απώλεια όρασης αλλά και στην αντιμετώπιση των δυσκολιών που καλούνται να διαχειριστούν (Bishop & Rhind, 2011).

Στοιχεία μελετών όπως των Bishop & Rhind (2001), των Richardson & Roy (2002) και του Orsini (2009) καταδεικνύουν πως οι φοιτητές με απώλεια όρασης δεν επιθυμούν την αποκάλυψη του προβλήματός τους σε αρκετές περιπτώσεις για να μην τυχόν διαφορετικής μεταχείρισης ή αντιμετώπισης από τους συμφοιτητές τους. Ο Orsini (2009) αναφέρει ωστόσο ότι με την κατάλληλη υποστήριξη οι φοιτητές με απώλεια όρασης είναι πρόθυμοι να αποκαλύψουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν. Οι Richardson & Roy (2002) επισημαίνουν ότι ορισμένοι φοιτητές με απώλεια όρασης αισθάνονται άνετα να αποκαλύπτουν τη δυσκολία τους επειδή τους βοηθά στην προσαρμογή και την επικοινωνία τους στο χώρο του πανεπιστημίου.

Η στάση των συμφοιτητών και η παροχή στήριξης ασκεί σημαντική επιρροή στην πορεία των φοιτητών με απώλεια όρασης αναφορικά με τη φοιτητική τους ζωή. Η γνώση αναφορικά με την ύπαρξη του προβλήματος από την πλευρά των συμφοιτητών είναι σημαντική καθώς μπορεί να παρέχουν την κατάλληλη υποστήριξη και να βοηθήσουν πολυεπίπεδα τους φοιτητές με απώλεια όρασης. Ο φοιτητής με απώλεια

όρασης ο οποίος συνειδητά επιλέγει να αποκρύψει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ουσιαστικά δημιουργεί πρόβλημα τόσο στην προσαρμογή του όσο και στην ομαλή εκπαιδευτική του πορεία (Orsini, 2009).

Ο φοιτητής με απώλεια όρασης κατά τη διάρκεια της ακαδημαϊκής του πορείας καλείται να αντιμετωπίσει πληθώρα δυσκολιών που αφορούν, το εκπαιδευτικό υλικό, την πρόσβαση στο πανεπιστήμιο, τη σχέση με τους συμφοιτητές και το ακαδημαϊκό προσωπικό, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να λαμβάνει την κατάλληλη υποστήριξη ώστε η όποια προσαρμογή και ένταξη να χαρακτηρίζεται από ομαλότητα. Κατά τη διάρκεια της ακαδημαϊκής πορείας ο ρόλος των συμφοιτητών μπορεί να αποβεί καθοριστικός ώστε ο φοιτητής με απώλεια όρασης να προσαρμοστεί πλήρως στις απαιτήσεις της ακαδημαϊκής ζωής (Bishop & Rhind, 2001).

2.9.7. Εκπαιδευτικές δραστηριότητες εκτός πανεπιστημίου

Πέραν της όποιας υποστήριξης σε εκπαιδευτικό επίπεδο, ιδιαίτερα σημαντική είναι η υποστήριξη των φοιτητών με απώλεια όρασης σε επίπεδο δραστηριοτήτων εκπαιδευτικού περιεχομένου εκτός του πανεπιστημίου. Η συλλογή και η χρήση πληροφοριών είναι απαραίτητη για να αποτελέσει τη βάση για τον εντοπισμό των ζητημάτων που πρέπει να αντιμετωπιστούν κατά τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες εκτός πανεπιστημίου. Οι φοιτητές με απώλεια όρασης που ασκούν οποιαδήποτε από τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες εκτός του πανεπιστημίου πρέπει προηγουμένως να έχουν λάβει τη σχετική αξιολόγηση και εκτιμήσεις ώστε να πραγματοποιηθούν οι αναγκαίες προσαρμογές (Waterfield & West, 2008).

Επιπλέον, απαιτείται έγκαιρη επικοινωνία και αλληλεπίδραση μεταξύ του φοιτητή με απώλεια όρασης, του ακαδημαϊκού προσωπικού και της υπηρεσίας υποστήριξης ατόμων με απώλεια όρασης προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι προσαρμογές που θα εφαρμοστούν να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των συγκεκριμένων φοιτητών. Ως ιδιαίτερα σημαντική αξιολογείται η προσαρμογή του φοιτητή με απώλεια όρασης στον εργασιακό χώρο. Η πολιτική στο χώρο του πανεπιστημίου θα πρέπει να εστιάζει στην εκμάθηση και στην παροχή πληροφοριών αναφορικά με το πώς θα μπορέσει να σταθεί στον επαγγελματικό χώρο ο φοιτητής με απώλεια όρασης ανταποκρινόμενος στις όποιες επαγγελματικές απαιτήσεις (Waterfield & West, 2008).

Η έγκαιρη οργάνωση και εκπαίδευση είναι απαραίτητη προκειμένου να εντοπιστούν οι σχετικές πρακτικές και να γίνουν οι αναγκαίες τροποποιήσεις. Οι παράγοντες που πρέπει να εξεταστούν σε οποιαδήποτε εκπαιδευτική δραστηριότητα εκτός του πανεπιστημίου είναι οι εξής (Waterfield & West, 2008):

- 1) Δυνατότητα υποστήριξης από εκπαιδευμένο βοηθό, συμφοιτητή, εκπαιδευτικό.
- 2) Διευκρίνιση ζητημάτων ύπαρξης κατάλληλης υποστηρικτικής τεχνολογίας. Οι φοιτητές με απώλεια όρασης είναι πιθανό να εξαρτώνται από την ορθή λειτουργία της τεχνολογίας.
- 3) Αποσαφήνιση του ρόλου των συμφοιτητών
- 4) Εξασφάλιση κατάλληλης στέγασης και χώρου αποθήκευσης π.χ. για εξειδικευμένο εξοπλισμό
- 5) Εκπόνηση αξιολόγησης κινδύνου και καθιέρωση ευθύνης του προσωπικού για την υγεία και την ασφάλεια των φοιτητών με απώλεια όρασης.
- 6) Καταχώριση στοιχείων επικοινωνίας.
- 7) Καθιέρωση μεθόδου ενημέρωσης του μαθητή για τις αλλαγές του χώρου.

2.10. Πανεπιστήμια και φοιτητές με απώλεια όρασης

2.10.1. Περιπτώσεις πανεπιστημίων ανά τον κόσμο

Η στάση των πανεπιστημίων ανά τον κόσμο ως προς τους φοιτητές με απώλεια όρασης παρουσιάζει αρκετές διαφοροποιήσεις ανάλογα με τις επικρατούσες απόψεις και αντιλήψεις, το επίπεδο σχεδιασμού, την οργάνωση κλπ. Το Πανεπιστήμιο Syracuse της Νέας Υόρκης έχει δεσμευτεί για την ένταξη και την προσβασιμότητα σε όλους τους φοιτητές συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αντιμετωπίζουν προβλήματα απώλειας όρασης. Ειδικότερα, παρέχονται οδηγίες και κατευθύνσεις μέσω σχετικού οδηγού στους φοιτητές με απώλεια όρασης από το Γραφείο Υπηρεσιών Αναπηρίας που είναι υπεύθυνο για το συντονισμό της πρόσβασης των συγκεκριμένων φοιτητών σε όλες τις υπηρεσίες και τα τμήματα του πανεπιστημίου και υποστήριξης σε όλα τα θέματα (εκπαιδευτικό υλικό, επικοινωνία, στέγαση κλπ) (Matshedisho, 2007; Vrama, 2014).

Στα πανεπιστήμια του Κεμπέκ και του Μόντρεαλ στον Καναδά (Trois - Rivières, Sherbrooke, Politehnic, Laval), παρέχεται ξεχωριστή υποστήριξη στους φοιτητές με απώλεια όρασης. Ειδικότερα, βασικός στόχος είναι η διευκόλυνση της εισόδου στα πανεπιστήμια και η μεγιστοποίηση των ευκαιριών επιτυχίας. Ο φοιτητής με απώλεια όρασης έρχεται σε επαφή με έναν σύμβουλο, προκειμένου να διαμορφώσει ένα προσαρμοσμένο σχέδιο παροχής των απαραίτητων υπηρεσιών, προετοιμάζοντας την είσοδό του στο πανεπιστήμιο (Matshedisho, 2007; Vrama, 2014).

Στη Γαλλία, μετά τη νομοθεσία που εγκρίθηκε το 2005 υπέρ των ατόμων με αναπηρίες, υπάρχει σχετική ιστοσελίδα μόνο για φοιτητές με αναπηρίες. Οι πληροφορίες που παρέχονται σε αυτή τη ιστοσελίδα δείχνει ότι ο αριθμός των φοιτητών με απώλεια όρασης έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια ενώ και οι μελλοντικές τάσεις κινούνται προς αυτήν την κατεύθυνση. Χαρακτηριστικά, η υποστήριξη εστιάζει στις κατάλληλες προσαρμογές και κυρίως στην εξατομίκευση του εκπαιδευτικού προγράμματος, στην παροχή της κατάλληλης τεχνολογικής υποδομής, τη συνεργασία του φοιτητή με την ακαδημαϊκή κοινότητα και την προσαρμογή των εξετάσεων (Matshedisho, 2007; Vrama, 2014).

2.10.2. Εξ αποστάσεως εκπαίδευση φοιτητών με απώλεια όρασης: Στοιχεία μελετών

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση αναγνωρίζεται παγκοσμίως από την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το 1948 (United Nations Universal Declaration of Human Rights, 1948). Η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Open and Distance Learning, ODL) διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη δυνατότητα των φοιτητών με απώλεια όρασης να χρησιμοποιούν τις τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ). Οι φοιτητές με απώλεια όρασης μπορούν να βελτιώσουν τη ζωή τους και τη διαδικασία εκπαίδευσης μέσω καινοτομιών που λαμβάνουν χώρα στην τεχνολογία. Με τη βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών, μπορούν να αναλάβουν καθήκοντα που φαίνονται αδύνατα να ολοκληρωθούν όπως γράψιμο επιστολών, επικοινωνία με άλλους, παρακολούθηση μαθημάτων κ.λπ. (Fatima1 et al, 2014).

Επιπλέον, οι φοιτητές με απώλεια όρασης μπορούν να εξασφαλίσουν τα ίδια επίπεδα εκπαίδευσης με εκείνα των φοιτητών χωρίς κάποια δυσκολία που οφείλονται στην ψηφιοποίηση ορισμένων υπηρεσιών των πανεπιστημίων όπως η

παρακολούθηση μαθημάτων, η χρήση βιβλιοθήκης. Οι φοιτητές με απώλεια όρασης μπορούν να επιτύχουν μια αυτοδιοικούμενη ζωή και να επιτύχουν κοινωνική αποδοχή μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Fatima1 et al, 2014).

Οι Kurubacak & Yuzer (2004) αναφέρουν ότι για αποτελεσματική εκπαίδευση εξ αποστάσεως, η ενσωμάτωση καινοτόμων τεχνολογιών έχει μεγάλη σημασία. Πολλές αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες επιλύουν εκπαιδευτικά προβλήματα μέσω εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τη βοήθεια της ενσωμάτωσης των σύγχρονων τεχνολογιών. Όλοι οι φοιτητές συμπεριλαμβανομένων εκείνων με απώλεια όρασης, μπορούν να έχουν ίσες ευκαιρίες και την ικανότητα για εκπαίδευση και να επωφεληθούν από την τεχνολογία επικοινωνίας (Özgür & Gürcan, 2004).

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η κατάλληλη προσέγγιση, η χρησιμότητα και το περιβάλλον της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι ζωτικής σημασίας για να διαπιστωθεί ότι οι φοιτητές με απώλεια όρασης προσεγγίζουν εύκολα τα διαφορετικά μέρη της εικονικής πανεπιστημιούπολης. Επιπλέον, αποκτούν την ικανότητα να εκπαιδεύονται σε παρόμοιες καταστάσεις και με ισότιμη διευκόλυνση όπως απολαμβάνουν οι άλλοι φοιτητές χωρίς ανάλογα προβλήματα (Theofanos & Redish, 2003).

Ο Burgstahlers (2002) αναφέρει ότι τα χαρακτηριστικά πολλών προγραμμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης δημιουργούν ακούσια εμπόδια για τους φοιτητές με απώλεια όρασης. Οι οπτικές βλάβες δημιουργούν αρνητικές προϋποθέσεις στην προσβασιμότητα και στην ένταξη των φοιτητών με ειδικές ανάγκες στην Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (ODL). Ωστόσο, ο αυστηρός σχεδιασμός κατά την ανάπτυξη διαφορετικών μαθημάτων πριν από την εγγραφή των φοιτητών με απώλεια όρασης είναι απαραίτητος και υποχρεωτικός. Θα πρέπει να ακολουθηθούν οι αρχές του καθολικού σχεδιασμού και να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα για να αντιμετωπιστούν οι ενδεχόμενες δυσκολίες που θα ανακύψουν (Harrison, 2001).

Ο Candido (2008) υποστηρίζει ότι δεν έχει ερευνηθεί σε ικανοποιητικό επίπεδο το επίπεδο των εμπειριών και των απόψεων των φοιτητών με απώλεια όρασης σχετικά με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ο συγκεκριμένος ερευνητής εστίασε στη χρήση ποιοτικών μεθόδων για να εξετάσει προσεκτικά τις αντιλήψεις των φοιτητών με απώλεια όρασης σχετικά με την εξ αποστάσεως ηλεκτρονική εκπαίδευση. Ο Gill (2009) μέσω μιας μελέτης περίπτωσης κατέδειξε ότι οι φοιτητές με απώλεια όρασης αντιμετωπίζουν ορισμένες δυσκολίες στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση,

συμπεριλαμβανομένης της μη διαθεσιμότητας των υλικών, της υποτονικότητας στη χρήση κατάλληλων εργαλείων και της δυσκολίας προσαρμογής του περιεχομένου.

3. Μεθοδολογία Έρευνας

Για την ερευνητική προσέγγιση του θέματος της «Οδηγός βοήθειας για φοιτητές με απώλεια όρασης εισαγωγής τους στο Πανεπιστήμιο Πειραιά», πρωτίστως πρέπει να προσδιοριστούν στοιχεία όπως η ακολουθούμενη ερευνητική φιλοσοφία, τεχνική, μέθοδος, ερευνητικό εργαλείο, διαδικασία δειγματοληψίας και τρόπος της δικαιολόγησης ανάλυσης. Αρχικά, επιλέγεται κατά περίπτωση η προσέγγιση στην οποία θα βασιστεί η έρευνα ώστε τα συλλεχθέντα στοιχεία να οδηγήσουν στην εξαγωγή ασφαλών αποτελεσμάτων (Πουρκός & Δαφέρμος, 2010).

3.1. Φιλοσοφία έρευνας

Η μεθοδολογία που ακολουθεί η έρευνα είναι πολύ σημαντική και κατευθύνεται από το φιλοσοφικό ρεύμα της Φαινομενολογίας. Η Φαινομενολογία έκανε την εμφάνισή του στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ως πρωτοποριακή άποψη με κύριο θέματα της, την εξέταση του «φαίνεσθαι», δηλαδή της πραγματικότητας όπως την αντιλαμβάνεται κάθε άνθρωπο. Επιλέχθηκε η Φαινομενολογία καθώς η έρευνα βασίστηκε αποκλειστικά στην παραγωγή ερμηνειών της ανθρώπινης συμπεριφοράς και εμπειρίας (Δημητρόπουλος, 2009). Στην φιλοσοφική τοποθέτηση της έρευνας η φαινομενολογική προσέγγιση φαίνεται να ακολουθεί μία ολιστική προσέγγιση της πραγματικότητας, βοηθά στο να ερμηνευτούν στάσεις και απόψεις από την οπτική του ίδιου του ερευνητή, συγχρόνως και με την οπτική των συμμετεχόντων στην έρευνα ή από την οπτική της κοινωνικής ομάδας που αναφέρονται (Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).

Η φαινομενολογία αποτελεί μια επιστημονική προοπτική η οποία στηρίζει την έρευνα της ανθρώπινης συμπεριφοράς η οποία προσδιορίζεται από τα φαινόμενα της εμπειρίας και όχι από την εξωτερική πραγματικότητα. Η φαινομενολογία βασίζεται στις απόψεις των ατόμων και την ερμηνεία που αποδίδουν στον έξω κόσμο. Η θεωρητική ερμηνεία δεν είναι διατυπωμένη αλλά προκύπτει από τα δεδομένα που παράγονται από την έρευνα. Οπότε η θεωρία δεν είναι εκείνη που θα κατευθύνει τα αποτελέσματα της έρευνας αλλά οι απόψεις των συμμετεχόντων θα αποτελέσουν τη βάση ερμηνειών (Νόβα-Καλτσούνη, 2006; Holden & Lynch, 2004).

Σύμφωνα με τη φαινομενολογική προσέγγιση ο ερευνητής πρέπει να έχει πρόσβαση στην σκέψη των ανθρώπων για την κοινωνική πραγματικότητα στην οποία ζουν και να ερμηνεύουν, από την δική τους οπτική, τις συμπεριφορές και τις αντιλήψεις τους. Η φαινομενολογία έχει ως κύριο σύμβουλό της την ανθρώπινη συμπεριφορά ως απόρροια της ερμηνείας που αποδίδουν οι άνθρωποι για τον κόσμο η οποία αποκαλύπτει πως τα άτομα ερμηνεύουν τον περίγυρό τους κόσμο αλλά και να θέσουν τις ερμηνείες αυτές μέσα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό επιστημονικό πλαίσιο (Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).

Στην παρούσα εργασία θα εφαρμοστεί την φαινομενολογική αντίληψη. Η έρευνα που διεξάγεται εδράζεται στη φαινομενολογία η οποία αποτελεί μια περιγραφική μελέτη του τρόπου με τον οποίο τα άτομα βιώνουν ένα φαινόμενο, αφορά στην αντίληψη του τρόπου με τον οποίο βιώθηκε μια εμπειρία από ένα άτομο. Η φαινομενολογία στοχεύει να δημιουργήσει ένα προβληματισμό και όχι στο να οδηγήσει σε λύση των προβλημάτων. Ειδικότερα στην παρούσα έρευνα που ακολουθεί τη φαινομενολογική προσέγγιση εργασία η μέθοδος συλλογής δεδομένων είναι η συνέντευξη και οι συμμετέχοντες/ουσες λιγότεροι από δέκα (10).

3.2. Ερευνητική προσέγγιση

Η ερευνήτρια στην παρούσα έρευνα ακολούθησε την επαγωγική ερευνητική προσέγγιση έναντι της παραγωγικής (συμπερασματικής). Η επαγωγική προσέγγιση επιλέχθηκε καθώς πραγματοποιήθηκε η συλλογή των δεδομένων από την ερευνήτρια και ακολούθησε η διερεύνηση του θεωρητικού υπόβαθρου που καθοδηγεί την επεξήγηση των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Η επαγωγική προσέγγιση βασίζεται στη μοναδικότητα του κάθε συμμετέχοντα στην έρευνα, ο/η οποίος/α διαθέτουν μια προσωπική άποψη αναφορικά με την επεξήγηση των κοινωνικών φαινομένων και πως αυτά επιδρούν στον κοινωνικό ιστό. Η επαγωγική προσέγγιση προσφέρει στην ερευνήτρια το πλεονέκτημα να εκφράσει πολλαπλές εκδοχές του υπό εξέταση θέματος, καθώς η επαγωγική προσέγγιση συσχετίζεται παράλληλα με το περιβάλλον στο οποίο λαμβάνει χώρα το υπό εξέταση θέμα άλλα και με το θέμα και πως αυτό αναδεικνύεται μέσα στο περιβάλλον (Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011; Barker et al, 2002).

Η επαγωγική προσέγγιση συνθέτει μια διεργασία η οποία αποδίδει ένα γενικό κανόνα που βασίζεται στις επιτιμήσεις της ερευνήτριας. Στην παρούσα έρευνα η ερευνήτρια συγκεντρώνει επαγωγικά τα δεδομένα της έρευνας και καθοδηγείται σε ένα συμπέρασμα που αποτελεί έναν γενικό κανόνα ο οποίος ενός γενικότερου νόμου. Η επαγωγική προσέγγιση εστιάζει στη συγκέντρωση ποιοτικών δεδομένων, δεν υπάρχει κάποιος περιορισμός για το μέγεθος του δείγματος το οποίο πρέπει να ακολουθεί μια σταθερά για να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό. Η επαγωγική προσέγγιση βοηθά στη συγκέντρωση όλων των δεδομένων της έρευνας με την χρήση συνεντεύξεων, σε ένα πολύ μικρό δείγμα και με βάση τα οποία στη συνέχεια δημιουργεί θεωρία, την οποία συγκρίνει με ήδη υπάρχουσα θεωρητικά μοντέλα (Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011; Rothchild, 2006).

3.3. Τεχνική έρευνας

3.3.1. Είδος έρευνας

Η επιλογή του είδους της έρευνας και συγκεκριμένα της τεχνικής καθορίζει και την έκβαση των τελικών συμπερασμάτων. Η διεξαγωγή της έρευνας βασίζεται στην επιλογή συγκεκριμένης μορφής κατά περίπτωση διακρινόμενη ως εξής:

- 1) **Έρευνα Επισκόπησης.** Η έρευνα επισκόπησης αποτελεί επιλογή επί κοινωνικών φαινομένων, περιστατικών, περιστάσεων, αντιλήψεων και πεποιθήσεων που σχετίζονται με την ανθρώπινη συμπεριφορά. Η επιλέγεται σε περιπτώσεις μελέτης κοινωνικών φαινομένων, περιστατικών, περιστάσεων, διαθέσεων, αντιλήψεων και πεποιθήσεων που άπτονται της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Επιπλέον, η έρευνα επισκόπησης επιμέρους διακρίνεται σε διερευνητική (συσχέτιση μεταβλητών) και περιγραφής όπου αναλύονται γεγονότα από τα οποία αντλούνται σημαντικές πληροφορίες (Νόβα - Καλτσούνη, 2006; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).
- 2) **Έρευνα Σύγκρισης.** Η έρευνα σύγκρισης ομοιάζει σε αρκετά σημεία με τη διερευνητική αποτελώντας εν πολλοίς προέκτασή της καθώς διερευνά την ύπαρξη ταυτόχρονων μεταβολών μεταξύ των μεταβλητών χωρίς να υφίσταται αιτιώδης σχέση (Δημητρόπουλος, 2009).

- 3) **Πειραματική Έρευνα.** Η πειραματική έρευνα στην πραγματοποίησή της απαιτεί συγκέντρωση πρωτογενών στοιχείων από ομοειδείς ομάδες που αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο ελέγχοντας τις διαφορές σχέσης αιτίου – αποτελέσματος (Δημητρόπουλος, 2009; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011;).
- 4) **Έρευνα δράσης.** Η διενέργειά της βασίζεται σε πραγματικές συνθήκες με συγκεκριμένο πρόβλημα ενώ απαραίτητη είναι η αμοιβαία συνεργασία και συνεχής αυτοαξιολόγηση (Νόβα – Καλτσούνη, 2006; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).
- 5) **Παρατήρηση.** Η παρατήρηση έχει συγκεκριμένους σκοπούς και στόχους υπό σαφώς ελεγχόμενες συνθήκες ενώ παρατηρούμενη συμπεριφορά καταγράφεται με συστηματικό και οργανωμένο τρόπο. Για την πραγματοποίησή της απαιτείται η ενεργή συμμετοχή εκπαιδευμένων ατόμων με τα αποτελέσματα να υπόκεινται σε επαλήθευση. Η επιλογή της συγκεκριμένης τεχνικής μπορεί να προσφέρει σημαντική πληροφόρηση επί κοινωνικών τοποθετήσεων αλλά υστερεί σημαντικά σε θέματα συναισθημάτων, στάσεων, απόψεων ή μακροπρόθεσμης ανθρώπινης συμπεριφοράς (Δημητρόπουλος, 2009; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).
- 6) **Μελέτη περίπτωσης.** Στην έρευνα με μελέτη περίπτωσης μπορούν να συλλεχθούν τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά δεδομένα ενώ η χρήση τους εστιάζει στην άντληση πληροφοριών επί ενός θέματος, φαινομένου ή γεγονότος αλλά και να εντοπιστούν αιτιώδεις σχέσεις επί μεταβλητών (DeMarrais & Lapan, 2004). Η χρήση της μελέτης περίπτωσης από ορισμένους ερευνητές δεν αποτελεί κατάλληλη επιλογή καθώς μπορεί τα τελικά αποτελέσματα να είναι επηρεασμένα από την κρίση του ερευνητή (Bell, 2005). Η σημαντικότερη ανησυχία για την περίπτωση μελέτης είναι ότι η γενίκευση δεν είναι πάντα εφικτή (DeMarrais & Lapan, 2004).

Η παρούσα διπλωματική ως τεχνική έρευνας ακολούθησε την επισκόπηση εστιάζοντας στους φοιτητές με απώλεια όρασης σε Εκπαιδευτικά Ιδρύματα των Αθηνών και ειδικά στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών στις σχολές Επιστημών Αγωγής, Φιλοσοφική και Νομική. Παράλληλα, θα συνεκτιμηθούν τομείς όπως το εκπαιδευτικό υλικό, η στάση της ακαδημαϊκής κοινότητας, ο χωροταξικός σχεδιασμός, οι υπηρεσίες υποστήριξης κ.ά. Για το λόγο αυτό, η παρούσα διπλωματική εμπεριέχει και στοιχεία περιγραφικής επισκόπησης.

3.3.2. Μέθοδος έρευνας

Οι μέθοδοι έρευνας που ξεχωρίζουν και συνηθέστερα ακολουθούνται είναι η ποσοτική και η ποιοτική. Η ποσοτική μέθοδος αποτελεί ερευνητική προσέγγιση όπου η συλλογή και επεξεργασία των στοιχείων είναι ποσοτικού χαρακτήρα ενώ εκφράζει την άποψη της κοινωνικής πραγματικότητας και της ανθρώπινης συμπεριφοράς ως μια αντικειμενική πραγματικότητα, εξωτερική και ανεξάρτητη από τον ερευνητή. Η ποσοτική μέθοδος συνδέεται στενά με την παραγωγική προσέγγιση στη διαδικασία της έρευνας και έχει ενσωματώσει τους κανόνες και τις αρχές του φυσικού επιστημονικού μοντέλου και ειδικότερα του θετικισμού ενώ χρησιμοποιείται ως μέσο ελέγχου, τεκμηρίωσης και επαλήθευσης προϋπάρχουσων θεωριών (Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011). Η χρήση της ποσοτικής μεθόδου αφορά κυρίως στην αξιοποίηση στατιστικών μετρήσεων και αναλύσεων με την αξιοποίηση δομημένων ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων (Dawson, 2007). Η ποσοτική μέθοδος ως διαδικασία συλλογής δεδομένων, με βασικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο, μπορεί να πραγματοποιηθεί με προσωπική επαφή, μέσω email, με ταχυδρομική αποστολή, μέσω ηλεκτρονικών φορμών και τηλεφωνικά (Δημητρόπουλος, 2009).

Η ποιοτική μέθοδος από την άλλη πλευρά δεν αποτελεί το αντίθετο της ποσοτικής αλλά μια ξεχωριστή κατηγορία που μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα ή συμπληρωματικά έναντι της ποσοτικής. Κατ' αντιστοιχία με την ποσοτική μέθοδο παρουσιάζει σειρά πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που συνεκτιμώνται στην επιλογή της ή όχι. Η χρήση της ποιοτικής μεθόδου αποσκοπεί στην περιγραφή και την ερμηνεία διαφόρων φαινομένων αλλά και των λόγων εκδήλωσής τους (Ζαφειρόπουλος, 2005; Dawson, 2007). Η ποιοτική μέθοδος θεωρείται ως καταλληλότερη για τη διερεύνηση νέων και ανεξερεύνητων γνωστικών αντικειμένων, γεγονότων και φαινομένων που αναφέρονται στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Η ποιοτική μέθοδος αποδεικνύεται ιδιαίτερα χρήσιμη σε περιπτώσεις όπου αξιολογούνται συναισθήματα, στάσεις, απόψεις, προθέσεις και κίνητρα που είναι δύσκολο να εντοπιστούν μέσω των ποσοτικών μεθόδων. Η ποιοτική μέθοδος αποσκοπεί στην εκ των βαθέων καταγραφή των απόψεων των συμμετεχόντων οι οποίες θα αποτελέσουν τη βάση εξαγωγής των αποτελεσμάτων. Το πλήθος των συμμετεχόντων τις περισσότερες φορές είναι μικρότερο της ποσοτικής μεθόδου

ωστόσο πραγματοποιείται εμβάθυνση στη συγκέντρωση των δεδομένων (Dawson, 2007; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).

Τα ποιοτικά δεδομένα συνδέονται συνηθέστερα με τη φαινομενολογία όπου σημείο αναφοράς αποτελεί η κατανόηση των εννοιών παρά η μέτρησή τους. Ωστόσο, η συγκέντρωση ποιοτικών δεδομένων είναι απολύτως εφικτή να πραγματοποιείται με τη χρήση είτε της παραγωγικής είτε της επαγωγικής προσέγγισης. Για τη συλλογή δεδομένων στην ποιοτική έρευνα εργαλεία αποτελούν οι ομάδες εστίασης (focus groups), οι εκ βάθους συνεντεύξεις (depth interviews), η συμμετοχική παρατήρηση (participant observation), η ανάλυση λόγου (discourse analysis), η ανάλυση κειμένων και αρχειακού υλικού (analysis of documentation), η ανάλυση περιεχομένου (content analysis), οι μελέτες ευχρηστίας (usability studies), οι μελέτες περίπτωσης (case studies), κλπ. (Ζαφειρόπουλος, 2005; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011). Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο δομημένης συνέντευξης με κύριο σκοπό την άμεση επικοινωνία μεταξύ της ερευνήτριας και των ερωτώμενων με συγκεκριμένες ερωτήσεις μέσα από τις οποίες αντλήθηκαν οι απόψεις τους για την ανατροφοδότηση που έλαβαν κατά την εισαγωγή τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και ειδικά στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα που φοιτούν.

3.4. Σχεδιασμός - δημιουργία ερωτηματολογίου

Η συλλογή δεδομένων βασίζεται στην αξιοποίηση εργαλείων όπως το ερωτηματολόγιο και η συνέντευξη. Μέσω ερωτημάτων που τίθενται από τον ερευνητή στους συμμετέχοντες αντλούνται πληροφορίες από τις οποίες θα εξαχθούν τα όποια συμπεράσματα.

Το ερωτηματολόγιο μπορεί να διακριθεί σε δομημένο ή μη δομημένο και αποτελεί γραπτό τρόπο επικοινωνίας. Στην περίπτωση του δομημένου ερωτηματολογίου τα ερωτήματα είναι συγκεκριμένα και σαφώς ορισμένα από τον ερευνητή, συνήθως κλειστών ερωτήσεων, και δεν επιτρέπεται η τήρηση διαφορετικής σειράς. Το δομημένο ερωτηματολόγιο χρησιμοποιείται εκτενώς σε ποσοτικές έρευνες με τον ερευνητή να έρχεται σε προσωπική επαφή με τον ερωτώμενο, τηλεφωνικά ή μέσω email. Στο μη δομημένο ερωτηματολόγιο, η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να μεταβάλλεται με βάση τις ανάγκες πληροφόρησης του ερευνητή αλλά και για να διευκολύνεται η επικοινωνία με τον ερωτώμενο. Η χρήση μη δομημένου

ερωτηματολογίου αφορά κυρίως σε ποιοτικές έρευνες ενώ χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερη ευελιξία (Ζαφειρόπουλος, 2005).

Στο περιεχόμενο του ερωτηματολογίου καθορίζεται ο τύπος των ερωτήσεων, ο τρόπος διατύπωσης, οι κλίμακες μέτρησης. Μεταξύ των βασικών τύπων γραπτών ερωτήσεων περιλαμβάνονται οι ανοικτές (αριθμητικές, κειμένου), οι κλειστές (διχοτομικές, πολλαπλών επιλογών, διαβαθμισμένης κλίμακας, στάσεων) και οι άλλου τύπου ερωτήσεις. Αναφορικά με τη μορφή που θα πρέπει να παρουσιάζει ένα ερωτηματολόγιο ιδιαίτερα σημαντικό θεωρείται να παρουσιάζονται οι σκοποί της έρευνας, οι απαραίτητες πληροφορίες και διευκρινήσεις αλλά και γενικές οδηγίες ως προς τον τρόπο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο πρέπει να χαρακτηρίζεται από απλότητα, κατανοητές ερωτήσεις, στρωτή ροή λόγου, σωστή διάταξη των ερωτήσεων και προβλεπόμενους χώρους για την καταχώριση των απαντήσεων (Νόβα - Καλτσούνη, 2006).

Η συνέντευξη αποτελεί έναν προφορικό τρόπο επικοινωνίας μεταξύ του ερευνητή και των συμμετεχόντων και διακρίνεται σε τρία βασικά είδη: α) δομημένη που διεξάγεται με βάση έναν προκαθορισμένο οδηγό ερωτήσεων, β) τη μη δομημένη ή ελεύθερη όπου η συζήτηση διεξάγεται με απλό, φυσικό και αυθόρμητο τρόπο και γ) τη συνέντευξη σε βάθος με ακόμα μεγαλύτερο βαθμό ελευθερίας από τη μη δομημένη συνέντευξη (Νόβα - Καλτσούνη, 2006; Δημητρόπουλος, 2009). Γενικά, το η δομημένη συνέντευξη, που θα χρησιμοποιηθεί στην παρούσα έρευνα, αποτελεί ένα εργαλείο συλλογής ερευνητικών δεδομένων το οποίο ακολουθεί μια μορφή φόρμας στην οποία οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες (Νόβα - Καλτσούνη, 2006; Δημητρόπουλος, 2009).

Στον τομέα της έρευνας, η χρησιμότητα των συνεντεύξεων έχει αναγνωριστεί εδώ και αρκετές δεκαετίες. Καθώς οι ποιοτικοί ερευνητές τείνουν να παρέχουν λεπτομερείς περιγραφές των ατόμων και των γεγονότων στο φυσικό τους περιβάλλον, η συνέντευξη συνήθως θεωρείται ως βασικό εργαλείο στον ερευνητικό σχεδιασμό. Ο Kvale (1996) επισημαίνει ότι *«καθώς τα γεγονότα δεν είναι συχνά άμεσα παρατηρήσιμα, η συζήτηση με τους ανθρώπους θα ήταν μία από τις πιο αποτελεσματικές μεθόδους διερεύνησης»*. Οι συνεντεύξεις συνήθως είναι διαδραστικές, με τους ερευνητές να μπορούν να αντλήσουν ολοκληρωμένες και σαφείς απαντήσεις και να διερευνήσουν τυχόν νέα θέματα.

Σύμφωνα με τον Kvale (1996) μια συνέντευξη είναι *«μια συζήτηση, σκοπός της οποίας είναι να συγκεντρωθούν οι περιγραφές του του περιβάλλοντος του ερωτώμενου»*

σε σχέση με την ερμηνεία των «περιγραφθέντων φαινομένων». Εκτός από συνεντεύξεις one – on - one, οι ομαδικές συνεντεύξεις χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο σε ερευνητικό επίπεδο (Marshall & Rossman, 2006). Οι συχνότερα χρησιμοποιούμενοι τύποι συνεντεύξεων είναι η δομημένη, η μη δομημένη και η ημιδομημένη. Η δομημένη συνέντευξη ως βασικό χαρακτηριστικό παρουσιάζει ότι είναι οργανωμένη γύρω από μια σειρά προκαθορισμένων άμεσων ερωτήσεων που απαιτούν άμεση απάντηση, κυρίως «ναι» ή «όχι». Έτσι, σε μια τέτοια συνέντευξη οι ερωτώμενοι έχουν ελάχιστη ελευθερία (Berg, 2007).

Ο δεύτερος τύπος συνεντεύξεων είναι η ανοικτή (μη δομημένη) συνέντευξη. Οι Gubrium & Holstein (2002) επισημαίνουν ότι, σε αντίθεση με την δομημένη συνέντευξη, αυτό το είδος της συνέντευξης είναι μια ανοιχτή κατάσταση μέσω της οποίας παρέχεται μεγαλύτερη ευελιξία και ελευθερία προσφέρεται και για τις δύο πλευρές (ερευνητές και ερωτηθέντες), όσον αφορά το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την οργάνωση του περιεχομένου της συνέντευξης και των ερωτήσεων (Dörnyei, 2007).

Η ημιδομημένη συνέντευξη, η οποία είναι μια πιο ευέλικτη έκδοση της δομημένης συνέντευξης επιτρέπει στον ερευνητή να διερευνήσει και να επεκτείνει τις απαντήσεις του ερωτώμενου. Όταν πραγματοποιούνται τέτοιες συνεντεύξεις, οι ερευνητές προτείνουν μια βασική λίστα ελέγχου που βοηθά στην κάλυψη όλων των ερευνητικών ερωτήσεων. Το πλεονέκτημα μιας τέτοιας λίστας ελέγχου, είναι ότι επιτρέπει την σε βάθος διερεύνηση του θέματος (Barbour & Schostak (2005). Αυτός ο τύπος συνεντεύξεων απαιτεί εμπειρία, επιδεξιότητα και κατάλληλο χειρισμό από την πλευρά του ερευνητή (Hermanowicz, 2002; Alshenqeeti, 2014).

Αναφορικά με τη φόρμα τη συνέντευξης περιλαμβάνει που δημιουργήθηκε και χρησιμοποιήθηκε από την ερευνήτρια στην παρούσα έρευνα ερωτήσεις που αφορούν σε τομείς όπως το εκπαιδευτικό υλικό, η στάση της ακαδημαϊκής κοινότητας, ο χωροταξικός σχεδιασμός, οι υπηρεσίες υποστήριξης κ.ά. Οι συνεντεύξεις είναι ατομικές και ο σκοπός τους είναι να εντοπιστούν τα προβλήματα που βιώνουν οι φοιτητές με προβλήματα όρασης αλλά και οι εμπειρίες τους κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα και σε συνολικό επίπεδο ακαδημαϊκής κοινότητας. Ειδικότερα, η φόρμα συνέντευξης περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

- 1) Εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (λόγος επιλογής του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού ιδρύματος, ενημέρωση αναφορικά με την ύπαρξη τυχόν οδηγού εισαγωγής, αξιολόγηση απώλειας όρασης, εκπαιδευτικών αναγκών,

καταγραφή προβλημάτων, λήψη αναγκαίας πληροφόρησης).

- 2) Υπηρεσίες, διοίκηση και εκπαιδευτικό προσωπικό (αρχική επαφή με τη γραμματεία, υπηρεσίες και προβλέψεις του ιδρύματος ως προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης, επαφή με οποιαδήποτε υπηρεσία εντός του εκπαιδευτικού ιδρύματος για περαιτέρω βοήθεια, θετικά και αρνητικά διοικητικών υπηρεσιών για τους φοιτητές με προβλήματα όρασης, αξιολόγηση υπηρεσιών σίτισης και στέγασης, στάση της εκπαιδευτικής κοινότητας).
- 3) Μαθήματα – εξετάσεις (αξιολόγηση υποστήριξης σε εκπαιδευτικό επίπεδο, εξετάσεις και διάθεση θεμάτων με βάση τις ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης, αναγκαία ειδική εκπαίδευση στους φοιτητές με προβλήματα όρασης, κύριες καθημερινές δυσκολίες στα μαθήματα, θέση για φυσική και την εξ' αποστάσεως παρακολούθηση μαθημάτων και διαλέξεων)
- 4) Εκπαιδευτικό υλικό – τεχνολογίες – εξοπλισμός (προσαρμογές εκπαιδευτικού ιδρύματος, μορφή εκπαιδευτικού υλικού, επάρκεια ατομικών υποστηρικτικών τεχνολογιών).
- 5) Χωροταξικός σχεδιασμός (δυνατότητες πρόσβασης για τους τυφλούς φοιτητές, σημαντικότερες προκλήσεις στη χρήση της βιβλιοθήκης, δυσκολίες μετακίνησης).
- 6) Προσδοκίες – ικανοποίηση (συνολική στάση εκπαιδευτικού ιδρύματος, προσδοκίες, συνολική ικανοποίηση, λύσεις για προβλήματα και εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτητών με προβλήματα όρασης για θέματα που ανακύπτουν κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα).
- 7) Προβλήματα (συνολικά προβλήματα κατά την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο Πειραιά, λύσεις για την όσο το δυνατόν ευκολότερη εισαγωγή των φοιτητών με προβλήματα όρασης στο Πανεπιστήμιο Πειραιά).

Στην παρούσα διπλωματική επιλέχθηκε η συνέντευξη με δομημένες ερωτήσεις ακολουθώντας συγκεκριμένες προδιαγραφές σχεδιασμού ως προς το περιεχόμενό του και τη μορφή της. Αποτελείται από διακριτές εννοιολογικές ενότητες ερωτήσεων ενώ είναι διατυπωμένες κατά τέτοιο τρόπο ώστε να παράγουν χρήσιμα συμπεράσματα αλλά και στοιχεία για μελλοντικές έρευνες. Η διάθεση και συμπλήρωση των συνεντεύξεων στους ερωτώμενους έγινε με προσωπική επαφή (face – to – face) της ερευνήτριας με τους φοιτητές αλλά και τηλεφωνική επικοινωνία. Ο τρόπος αυτός προτιμήθηκε και αποδείχτηκε αποτελεσματικός, για το λόγο ότι η έρευνα αναφέρεται

σε ένα συγκεκριμένο δείγμα ατόμων και συγκεκριμένα φοιτητές με απώλεια όρασης.

3.5. Διαδικασία δειγματοληψίας

Η δειγματοληψία ως διαδικασία αφορά στην επιλογή εκείνου του τμήματος του πληθυσμού που θεωρείται αντιπροσωπευτικότερο για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων. Η δειγματοληψία χαρακτηρίζεται από επιτυχία όταν τα αποτελέσματα που ανακύπτουν είναι αντιπροσωπευτικά του πληθυσμού και μπορούν να γενικευτούν. Η βασική διάκριση της δειγματοληψίας είναι μεταξύ πιθανότητας και μη. Η δειγματοληψία με πιθανότητα βασίζεται στις πιθανότητες, είναι ελεγχόμενη ως προς τις παραμέτρους της και δίνει τη δυνατότητα γενίκευσης των συμπερασμάτων. Η δειγματοληψία χωρίς πιθανότητα επιλέγεται στις περιπτώσεις εκείνες που δεν είναι εφικτή η δειγματοληψία με πιθανότητα ή όταν διενεργείται πιλοτική έρευνα. Τα αποτελέσματα στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι γενικεύσιμα αλλά αφορούν τη συγκεκριμένη περίπτωση (Ζαφειρόπουλος, 2005; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).

Η δειγματοληψία με πιθανότητα παρουσιάζει διαφορετικές περιπτώσεις οι οποίες επιλέγονται ανάλογα με τις ανάγκες της έρευνας. Ειδικότερα, η απλή τυχαία δειγματοληψία αποτελεί μέθοδο με βάση την οποία επί του συνόλου του πληθυσμού παρουσιάζονται οι ίδιες πιθανότητες επιλογής του δείγματος αποτελώντας τη γνωστότερη μέθοδο και συχνότερα χρησιμοποιούμενη. Επίσης, αναφέρεται η συστηματική τυχαία δειγματοληψία η οποία ομοιάζει με την προηγούμενη ωστόσο τηρούνται οι ποσοτώσεις διαφόρων χαρακτηριστικών που ενδιαφέρουν τον ερευνητή. Η στρωματοποιημένη δειγματοληψία αποσκοπεί στην εκπροσώπηση των τμημάτων του πληθυσμού ώστε να μειωθούν τα επίπεδα σφάλματος και την παρουσία όλων των περιπτώσεων του πληθυσμού στο δείγμα. Η κατά συστάδες δειγματοληψία εστιάζει στις περιπτώσεις όπου ο πληθυσμός δεν είναι σαφής αλλά μπορεί να εξευρεθεί τμήμα του με βάση καταλόγους χωρίς ωστόσο να παράγονται ακριβή αποτελέσματα. Τέλος, η πολυεπίπεδη δειγματοληψία ομοιάζει με την προηγούμενη με τη διαφορά ότι οι επιλεγθείσες συστάδες ακολουθούνται από 2ο και 3ο στάδιο δειγματοληψίας σε υποομάδες μέσα στις αρχικές ομάδες (Ζαφειρόπουλος, 2005; Νόβα-Καλτσούνη, 2006; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).

Η δειγματοληψία χωρίς πιθανότητα παρουσιάζει διαφορετικές περιπτώσεις με τον ερευνητή να αξιολογεί και να επιλέγει την καταλληλότερη. Αρχικά, αναφέρεται η δειγματοληψία ευκολίας ή ευχέρειας όπου το δείγμα είναι αποτέλεσμα ευκολίας και

διαθεσιμότητας των μελών. Η δειγματοληψία χιονοστιβάδας αποτελεί επόμενη περίπτωση με το δείγμα να διαμορφώνεται στη βάση αρχικής επιλογής ατόμων τα οποία υποδεικνύουν τα επόμενα. Η δειγματοληψία ποσοτώσεων αφορά μέθοδο όπου χαρακτηριστικά του υπό μελέτη πληθυσμού είναι γνωστά και επιλέγονται συγκεκριμένα άτομα που θα συμμετέχουν στην έρευνα. Τέλος, αναφέρεται η σκόπιμη δειγματοληψία με τον ερευνητή να επιλέγει από τον πληθυσμό τις περιπτώσεις εκείνες που θεωρεί ως χρησιμότερες και πιο αντιπροσωπευτικές (Ζαφειρόπουλος, 2005; Νόβα-Καλτσούνη, 2006; Κυριαζόπουλος & Σαμαντά, 2011).

Στην παρούσα διπλωματική εργασία ακολουθήθηκε η σκόπιμη δειγματοληψία με την ερευνήτρια να επιλέγει εκείνες τις περιπτώσεις των ατόμων με απώλεια όρασης που θεωρούνταν πιο αντιπροσωπευτικές για την έρευνα. Ειδικότερα, στην έρευνα επιλέχθηκαν τέσσερις (4) φοιτητές προέρχονται από Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και ήταν ολικά τυφλοί.

4. Αποτελέσματα έρευνας

4.1. Ανάλυση δημογραφικών στοιχείων έρευνας

Αναφορικά με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, διαφαίνεται ότι πρόκειται για τρεις (3) άνδρες και μία (1) γυναίκα, ηλικίας 26, 24, 22 και 19 ετών αντίστοιχα. Από το σύνολο των συμμετεχόντων (4), το 75% (3) είναι άνδρες και το 25% (1) είναι γυναίκες. Το ανδρικό φύλο υπερτερεί αριθμητικά. Οι συνεντευξιζόμενοι προέρχονται από Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης που φοιτούν στο 6^ο, 5^ο, 6^ο και 1^ο εξάμηνο σπουδών. Στο σύνολό τους ολικά τυφλοί.

4.2. Ανάλυση αποτελεσμάτων

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας στην παρούσα ενότητα πραγματοποιείται με αφηγηματικό τόπο για κάθε ερώτηση για κάθε υποενότητα της συνέντευξης.

Αρχικά, για την **Ενότητα I: Εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα**, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **1^η Ερώτηση: Ποιος ήταν ο βασικός λόγος επιλογής του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού ιδρύματος;** είναι οι εξής:

1. *Επέλεξα το ίδρυμα καθώς παρέχει διευκολύνσεις σε τυφλούς φοιτητές*
2. *Τα κύρια χαρακτηριστικά του ιδρύματος ήταν εκείνα που με ώθησαν να το επιλέξω*
3. *Οι ευκαιρίες απασχόλησης που θα έχω στο μέλλον αποτέλεσαν και το κύριο κριτήριο επιλογής του ιδρύματος που φοιτώ*
4. *Η καλή φήμη του ιδρύματος είναι εκείνη που με επηρέασε να το επιλέξω*

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα επέλεξαν το εκπαιδευτικό ίδρυμα που φοιτούν εξαιτίας των διευκολύνσεων που παρέχουν σε φοιτητές με απώλεια όρασης, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ιδρύματος, οι μελλοντικές ευκαιρίες απασχόλησης, η φήμη, η σπουδαιότητα του τίτλου σπουδών και η αποδοχή της διαφορετικότητάς τους από το ίδιο το ίδρυμα.

Στην 2η Ερώτηση: Κατά την εισαγωγή σας στο εκπαιδευτικό ίδρυμα ενημερωθήκατε αναφορικά με την ύπαρξη τυχόν Οδηγού Εισαγωγής ή Κατευθυντήριων Γραμμών Εισαγωγής για φοιτητές με προβλήματα όρασης; το σύνολο των φοιτητών απάντησε αρνητικά.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν είχαν ενημερωθεί κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα για την ύπαρξη τυχόν Οδηγού Εισαγωγής ή Κατευθυντήριων Γραμμών Εισαγωγής για φοιτητές με προβλήματα όρασης.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 3η Ερώτηση: Κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, καταγράφηκε και αξιολογήθηκε με κάποιο τρόπο το είδος και ο βαθμός απώλειας όρασης σας; Αν ναι, αναφέρατε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε... είναι οι εξής:

1. Κατά την εγγραφή μου στη σχολή κατέθεσα και τα απαραίτητα ιατρικά έγγραφα που εμφανίζουν το ποσοστό τύφλωσης.
2. Κατέθεσα τις ιατρικές εξετάσεις στη γραμματεία όταν έκανα την εγγραφή μου.
3. Πριν από τις Πανελλαδικές εξετάσεις, έπρεπε να περάσω κάποιες ιατρικές εξετάσεις που αποδεικνύουν το βαθμό απώλειας όρασής μου.
4. Όταν έκανα την εγγραφή μου στη σχολή κατέθεσα και τις ιατρικές εξετάσεις που δείχνουν το ποσοστό απώλειας της όρασης μου.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα προσκόμισαν δικαιολογητικά που αποδείκνυαν τα προβλήματα όρασης αναφορικά με το ποσοστό απώλειας της όρασής τους.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 4η Ερώτηση: Κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, καταγράφηκαν για να αξιολογηθούν με συστηματικό τρόπο οι εκπαιδευτικές σας ανάγκες; Αν ναι, αναφέρατε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε... είναι οι εξής:

1. Όχι δεν υπήρξε καταγραφή των αναγκών
2. Δεν καταγράφηκαν οι εκπαιδευτικές μου ανάγκες.
3. Όχι δεν καταγράφηκαν οι ανάγκες μου
4. Όχι

Συμπεραίνεται πως δεν καταγράφηκαν για να αξιολογηθούν με συστηματικό τρόπο οι εκπαιδευτικές ανάγκες των συμμετεχόντων στην έρευνα κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **5η Ερώτηση: Κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, καταγράφηκαν για να αξιολογηθούν με συστηματικό τρόπο τυχόν προβλήματα που έχουν προκύψει; Αν ναι, αναφέρατε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε...** είναι οι εξής:

1. Όχι, δεν αξιολογήθηκαν τυχόν προβλήματα με συστηματικό τρόπο.
2. Δεν υπήρξε συστηματική καταγραφή των προβλημάτων που προέκυψαν.
3. Δεν καταγράφηκαν τυχόν προβλήματα που προέκυψαν.
4. Δεν καταγράφηκαν προβλήματα

Συμπεραίνεται **δεν καταγράφηκαν για να αξιολογηθούν με συστηματικό τρόπο τυχόν προβλήματα που έχουν προκύψει σχετικά με την εισαγωγή στο εκπαιδευτικό ίδρυμα φοιτητών με προβλήματα όρασης όπως οι συμμετέχοντες στην έρευνα.**

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **6η Ερώτηση: Κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα λάβατε την αναγκαία ενημέρωση και πληροφόρηση σχετικά με τυχόν υπηρεσίες που παρέχονται σε φοιτητές με προβλήματα όρασης; ...** είναι οι εξής:

1. Όχι δεν έλαβα κάποια ενημέρωση για τυχόν υπηρεσίες που παρέχονται σε φοιτητές με προβλήματα όρασης
2. Δεν έλαβα κάποια σχετική ενημέρωση
3. Όχι
4. Όχι

Συμπεραίνεται **πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα δεν έλαβαν την αναγκαία ενημέρωση και πληροφόρηση σχετικά με τυχόν υπηρεσίες που παρέχονται σε φοιτητές με προβλήματα όρασης.**

Στη συνέχεια, για την **Ενότητα II: Υπηρεσίες, διοίκηση και εκπαιδευτικό προσωπικό**, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **7^η Ερώτηση: Πώς αξιολογείται την αρχική επαφή σας με την Γραμματεία της Σχολής σας; Υπήρξε υποστήριξη και ενδιαφέρον για εσάς;** είναι οι εξής:

1. Η πρώτη επαφή με την γραμματεία μου ήταν καλή. Με ρώτησαν αν χρειαζόμουν κάποια βοήθεια σχετικά με διαδικαστικά θέματα όπως η δήλωση μαθημάτων.
2. Κατά την πρώτη επαφή μου με την γραμματεία υπήρξε ενδιαφέρον από τα πρόσωπα στη γραμματεία προκειμένου να με βοηθούν σε ό,τι χρειαζόμουν.
3. Υπήρξε ενδιαφέρον για παροχή βοήθειας.

4. *Δεν χρειάστηκα κάποια βοήθεια.*

Συμπεραίνεται πως η αρχική επαφή των συμμετεχόντων στην έρευνα με την Γραμματεία της Σχολής υπήρξε υποστηρικτική και υπήρξε ενδιαφέρον για παροχή βοήθειας.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 8η Ερώτηση: **Θα μπορούσατε να αναφέρετε ενδεικτικά υπηρεσίες και προβλέψεις του ιδρύματος ως προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης (π.χ. ύπαρξη γραφείου ενημέρωσης και υποστήριξης ατόμων με ειδικές ανάγκες, συζητήσεις υποστήριξης, ηχητικά κλπ)...** είναι οι εξής:

1. *Δεν υπήρξε κάποια μέριμνα από τη σχολή για παροχή υπηρεσιών. Ο ίδιος διέθετα μαγνητόφωνο με το οποίο κατέγραφα τα μαθήματα.*
2. *Η σχολή μου δεν παρέχει υπηρεσίες που να υποστηρίζουν τα άτομα με απώλεια όρασης.*
3. *Δεν υπάρχουν υπηρεσίες που να στηρίζουν τους φοιτητές με προβλήματα όρασης.*
4. *Δεν παρέχονται κάποιες υπηρεσίες για τους φοιτητές με απώλεια όρασης.*

Συμπεραίνεται πως δεν υπάρχουν οι υποδομές οι οποίες είναι δυνατό να παρέχουν υπηρεσίες ως προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης όπως για παράδειγμα προβλέψεις για ύπαρξη γραφείου ενημέρωσης και υποστήριξης ατόμων με ειδικές ανάγκες, ενδεχόμενες προγραμματισμένες συζητήσεις υποστήριξης, ηχητικά.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 9η Ερώτηση: **Έχετε έρθει σε επαφή με οποιαδήποτε υπηρεσία εντός του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος για να αναζητήσετε περαιτέρω βοήθεια σε θέματα που άπτονται των ακαδημαϊκών σας σπουδών; Εάν ναι, με ποια και τι είδους υποστήριξης ζητήσατε;** είναι οι εξής:

1. *Ζήτησα βοήθεια σχετικά με τις σημειώσεις σε περιπτώσεις που απουσίαζα από τη σχολή από τον καθηγητή. Αυτός μου έδωσε τις σημειώσεις σε ηλεκτρονική μορφή.*
2. *Ήρθα σε επαφή με τη γραμματεία προκειμένου να με ενημερώσει για τυχόν αλλαγές στην αίθουσα διδασκαλίας και πληροφορίες για το που είναι.*
3. *Δεν έχει τύχει ακόμα να έρθω σε επαφή με τη γραμματεία για κάποιο πρόβλημά μου.*

4. *Ήρθα σε επαφή με τη γραμματεία τηλεφωνικά, προκειμένου να ενημερωθώ για θέματα σχετικά με τις ημερομηνίες εξεταστικής. Επίσης, με τους καθηγητές επικοινωνώ με email και αυτό με διευκολύνει.*

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αναζητούν περαιτέρω βοήθεια σε θέματα που άπτονται των ακαδημαϊκών σας σπουδών, όπως σημειώσεις μαθημάτων, προβλήματα, αλλαγές στην αίθουσα διδασκαλίας, πληροφορίες, θέματα εξεταστικής από την Γραμματεία του Τμήματος και από τους καθηγητές. Ενώ συνηθέστερα επικοινωνούν μέσω τηλεφωνικής συνομιλίας και ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **10η Ερώτηση: Αναφορικά με τις διοικητικές διαδικασίες (δήλωση μαθημάτων εξαμήνου, παραλαβή συγγραμμάτων, εγγραφή στη γραμματεία κλπ), θα μπορούσατε να αναφέρετε θετικά και αρνητικά σημεία για τους φοιτητές με προβλήματα όρασης; ...** είναι οι εξής:

1. *Σχετικά με την δήλωση μαθημάτων και εγγραφή στο εξάμηνο μαθημάτων υπάρχει ευκολία εφόσον γίνεται ηλεκτρονικά.*
2. *Δεν υπήρξε δυσκολία στην ηλεκτρονική δήλωση μαθημάτων.*
3. *Η δήλωση μαθημάτων γίνεται με ευκολία εφόσον πραγματοποιείται ηλεκτρονικά.*
4. *Σχετικά με την παραλαβή συγγραμμάτων επικοινωνώ με το KEAT και εκεί έχω το βιβλίο σε ηχητική μορφή, επομένως δεν χρειάζομαι να παραλάβω συγγράμματα.*

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα δεν αντιμετωπίζουν κάποιο ιδιαίτερο πρόβλημα κατά την εγγραφή τους στο εξάμηνο μαθημάτων και στην δήλωση των μαθημάτων εξαμήνου στη γραμματεία εφόσον τις πραγματοποιούν ηλεκτρονικά όπως και για τα συγγράμματα τα οποία παραλαμβάνουν από το KEAT σε ηχητική μορφή.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **11^η Ερώτηση: Αξιολογείστε τις υπηρεσίες σίτισης και στέγασης των φοιτητών με προβλήματα όρασης που προσφέρει το Εκπαιδευτικό ίδρυμα και αναφέρατε σημεία που χρήζουν βελτιώσεων ή τροποποιήσεων...** είναι οι εξής:

1. *Η πρόσβαση στο χώρο σίτισης και στέγασης δεν ήταν εύκολη χωρίς τη συνοδεία κάποιου ατόμου. Δεν υπάρχει οδηγός όδευσης τυφλών.*

2. Σχετικά με την σίτιση υπάρχει δυσκολία πρόσβασης στο χώρο που πραγματοποιείται. Δεν υπάρχουν κατάλληλα διαμορφωμένα πεζοδρόμια με ανάγλυφα πλακάκια - οδηγούς.
3. Δεν μου χρειάστηκε ακόμη να συμμετέχω σε υπηρεσίες σίτισης και στέγασης.
4. Σε ότι αφορά την υπηρεσία σίτισης, αυτό που θα μπορούσε να βελτιωθεί είναι η ευκολία πρόσβασης όπως είναι ο οδηγός όδευσης.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αντιμετωπίζουν πρόβλημα όταν απαιτείται να λάβουν υπηρεσίες σίτισης και στέγασης που προσφέρει το ίδρυμα καθώς η πρόσβαση στο χώρο δεν δύσκολη καθώς στερείται κατάλληλων πεζοδρομίων με ειδικά ανάγλυφα πλακάκια - οδηγούς αλλά και υπάρχει έλλειψη ενός οδηγού όδευσης τυφλών η συνοδεία του οποίου θεωρείται σημαντική.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **12^η Ερώτηση: Ποια ήταν η στάση της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό, συμφοιτητές) κατά την προσαρμογή σας στην ακαδημαϊκή ζωή; ...** είναι οι εξής:

1. Όλοι οι καθηγητές μου και οι περισσότεροι συμφοιτητές μου ήταν πρόθυμοι να με βοηθήσουν στη μετακίνησή μου και σε ό,τι βοήθεια χρειαζόμουν.
2. Η στάση της εκπαιδευτικής κοινότητας ήταν θετική απέναντί μου αλλά πολλές φορές και οι ίδιοι δεν ήταν ενημερωμένοι κατάλληλα ώστε να βοηθήσουν με τον σωστό τρόπο. Για παράδειγμα, κατά τη συνοδεία μου αρκετοί συμφοιτητές μου δεν ήξεραν τον τρόπο ώστε να το κάνουν.
3. Όλοι με υποδέχτηκαν πολύ καλά και ήταν βοηθητικοί μαζί μου.
4. Τόσο οι συμφοιτητές μου όσο και το διοικητικό προσωπικό ήταν βοηθητικοί μαζί μου.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα έλαβαν μια θετική αντιμετώπιση από την εκπαιδευτική κοινότητα (εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό, συμφοιτητές) κατά την προσαρμογή τους στην ακαδημαϊκή ζωή αν και οι περισσότεροι ήταν πρόθυμοι να παρέχουν βοήθεια στην μετακίνηση και στην συνοδεία αλλά δεν γνώριζαν τον σωστό τρόπο....

Στη συνέχεια, για την **Ενότητα III. Μαθήματα - Εξετάσεις**, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **13^η Ερώτηση: Θα μπορούσατε να αξιολογήσετε την υποστήριξη που σας παρέχετε σε εκπαιδευτικό επίπεδο (διευκόλυνση εξετάσεων, τροποποιημένο υλικό διαλέξεων, σημειώσεις, υποστήριξη βιβλιοθήκης κλπ) και να αναφέρετε ενδεικτικά σημεία που κρίζουν βελτιώσεων; ...** είναι οι εξής:

1. Κατά τις εξετάσεις μου δίνεται σε πολλά μαθήματα η δυνατότητα να εξεταστώ προφορικά και αυτό είναι πολύ βοηθητικό για εμένα.
2. Στις εξετάσεις εξαμήνου με βοήθησε η αναγγελία των θεμάτων αλλά θα προτιμούσα τα θέματα να είναι γραμμένα και σε γραφή Braille ώστε να μπορώ να διαβάσω ξανά κάποιο σημείο που δεν κατανόησα με την πρώτη.
3. Σχετικά με τις εξετάσεις, επειδή είναι το πρώτο μου εξάμηνο, θα στείλω ένα email στους καθηγητές για να τους συζητήσουμε τον τρόπο που θα γίνει η εξέταση (προφορικά ή αν είναι πολλαπλής επιλογής), με τη χρήση υπολογιστή.
4. Στις εξετάσεις συνήθως εξετάζομαι προφορικά ή με χρήση υπολογιστή όταν για παράδειγμα οι ερωτήσεις είναι πολλαπλής επιλογής.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα υποστηρίζονται σε εκπαιδευτικό επίπεδο σχετικά με τις εξετάσεις των μαθημάτων. Τους δίδεται η δυνατότητα προφορικής εξέτασης ή χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν ως τρόπο βελτίωσης τα θέματα να είναι γραμμένα και σε γραφή Braille.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην **14η Ερώτηση: Ο τρόπος εξέτασης και η μορφή διάθεσης των θεμάτων ανταποκρίνονται στις ανάγκες των φοιτητών με προβλήματα όρασης; Αναφέρετε ενδεχόμενα προβλήματα που έχουν ανακύψει κατά τη διαδικασία εξετάσεων...** είναι οι εξής:

1. Η μορφή διάθεσης των θεμάτων γίνεται κυρίως με φωναχτή ανάγνωση των εκφωνήσεων. Με αυτό τον τρόπο βέβαια δεν είναι εύκολο να "ξαναδιαβάσω" κάποιο σημείο της εκφώνησης που δεν κατανόησα καλά.
2. Τα θέματα κατά τις εξετάσεις δεν ήταν σε μορφή γραφής Braille. Η ανάγνωση των θεμάτων από άλλον δεν βοηθούσε πολύ την συγκέντρωσή μου και μου δημιουργούσε άγχος.
3. Ακόμα δεν έχω εμπειρία από τις εξετάσεις γιατί φοιτώ στο πρώτο εξάμηνο.
4. Η εξέταση μέσω υπολογιστή (αλληλεπίδραση με δυνατότητα να επιλέξω τη σωστή απάντηση ή να αποθηκεύω ηχητικά την απάντηση) είναι ένας τρόπος που εμένα θα με βοηθούσε περισσότερο. Ωστόσο και η προφορική εξέταση με τη βοήθεια κάποιου υπάλληλου γραφείου που θα καταγράφει τις απαντήσεις μου είναι ένας ακόμα τρόπος που με βοηθάει.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αντιμετωπίζουν προβλήματα στον τρόπο εξέτασης και στην μορφή διάθεσης των θεμάτων καθώς αναφέρουν την αποκλειστική ανάγνωση των εκφωνήσεων και τη μη χρήση

γραφής Braille με αποτέλεσμα οι φοιτητές να έρχονται σε δύσκολή θέση η οποία ενισχύει το άγχος σε μια ήδη αγχωτική διαδικασία όπως εκείνη των εξετάσεων. Ίσως η εξέταση μέσω υπολογιστή ή η προφορική εξέταση να αποτελούσαν λύσεις στα προβλήματα αυτά.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 15^η ερώτηση: Το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα προσφέρει την αναγκαία ειδική εκπαίδευση στους φοιτητές με προβλήματα όρασης; Αν ναι, αναφέρατε ορισμένες από τις εκπαιδευτικές παρεμβάσεις και υπηρεσίες (π.χ. σύστημα Braille);, είναι οι εξής:

1. Δεν διαθέτει εκπαιδευτική παρέμβαση στους φοιτητές με προβλήματα όρασης
2. Όχι
3. Η σχολή μου δεν διαθέτει κάτι τέτοιο
4. Δεν παρέχει κάποια υπηρεσία

Συμπεραίνεται πως το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα δεν προσφέρει κάποιας μορφής ειδική εκπαίδευση στους φοιτητές με προβλήματα όρασης όπως για παράδειγμα η χρήση συστήματος Braille.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 16η ερώτηση: Ποιες είναι οι κύριες καθημερινές δυσκολίες που αντιμετωπίζετε στα μαθήματα, τις διαλέξεις;, είναι οι εξής:

1. Το κυριότερο πρόβλημα είναι τις ημέρες που απουσιάζω. Είναι δύσκολο να μπορέσω να βρω σημειώσεις από άλλους φοιτητές σε ηχητική μορφή.
2. Πολλές φορές όταν παρουσιάζονται διαφάνειες στον πίνακα, κάποιες πληροφορίες, εικόνες ή βίντεο μπορεί να μην περιγράφουν λεκτικά με αποτέλεσμα να μην μπορώ εύκολα να κατανοήσω μερικά σημεία του μαθήματος.
3. Το κυριότερο πρόβλημα ήταν ένα μάθημα στο οποίο παρακολουθούσαν συχνά βίντεο και εγώ δεν μπορούσα να δω τους υπότιτλους. Το αποτέλεσμα ήταν να μην πηγαίνω σε αυτό το μάθημα.
4. Δεν αντιμετωπίζω σοβαρές δυσκολίες. Αυτό που πολλές φορές με δυσκολεύει όμως είναι όταν γίνεται παραβολή εικόνων ή βίντεο χωρίς να υπάρχει η απαραίτητη περιγραφή ώστε να μπορώ να καταλάβω τι προβάλλεται και να συμμετέχω στο μάθημα.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αναφέρουν καθημερινές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην διδασκαλία των μαθημάτων με τις διαλέξεις να μην είναι κατάλληλα διαμορφωμένες για άτομα με απώλεια όρασης με

αποτέλεσμα να μην μπορούν να παρακολουθήσουν ή να συμμετάσχουν στα μαθήματα όταν γίνεται χρήση βίντεο, εικόνων ή άλλων τρόπων που δεν αποδίδονται λεκτικά ώστε να γίνουν αντιληπτά από αυτούς. Αλλά και ένα ακόμα πρόβλημα παρουσιάζεται στην εύρεση σημειώσεων των μαθημάτων σε περίπτωση απουσίας τους.

Δεν υπάρχουν απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 17^η ερώτηση: Αναφέρατε την άποψή σας αναφορικά με τη φυσική και την εξ' αποστάσεως παρακολούθηση μαθημάτων και διαλέξεων, αν και εφόσον υφίσταται. Οπότε, συμπεραίνεται πως δεν πραγματοποιείται εξ' αποστάσεως παρακολούθηση μαθημάτων και διαλέξεων.

Στη συνέχεια, για την Ενότητα IV. Εκπαιδευτικό Υλικό / Τεχνολογίες / Εξοπλισμός, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 18η Ερώτηση: Σε ποιου είδους προσαρμογές έχει προβεί το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα αναφορικά με την παροχή του αναγκαίου εκπαιδευτικού υλικού για φοιτητές με προβλήματα όρασης (πρόσβαση σε σημειώσεις, ασκήσεις, έξτρα εκπαιδευτικό υλικό), είναι οι εξής:

1. Δεν υπάρχει κάποια προσαρμογή σχετικά με τη μετατροπή του εκπαιδευτικού υλικού σε μορφή Braille ή σε ηχητική μορφή.
2. Δεν υπάρχει κάποια αλλαγή σχετικά με την παροχή βοηθητικού υλικού για άτομα με απώλεια όρασης.
3. Η σχολή μου διαθέτει το εκπαιδευτικό υλικό και τις διαφάνειες στο eclass και έτσι εγώ μπορώ να τις κατεβάσω από τον υπολογιστή μου και να τις επεξεργαστώ (να τις ακούσω σε φωνητική μορφή).
4. Η διάθεση των σημειώσεων σε ηλεκτρονική και επεξεργάσιμη μορφή είναι βολική γιατί μπορώ να τις ακούσω μέσω ενός ηλεκτρονικού προγράμματος. Γι' αυτό το λόγω είναι σημαντικό για εμένα να υπάρχουν σημειώσεις ηλεκτρονικά σε περισσότερα μαθήματα.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αναφέρουν την σημαντικότητα της προσαρμογής του εκπαιδευτικού υλικού (σημειώσεις, ασκήσεις, διαφάνειες) για φοιτητές με προβλήματα όρασης καθώς υπάρχει η δυνατότητα να μπορούν να το αντλήσουν από e-class και να το ακούσουν μέσω ηλεκτρονικού προγράμματος.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 19η Ερώτηση: Η μορφή του εκπαιδευτικού υλικού (βίντεο, ηχογραφημένη διάλεξη, ηλεκτρονικές διαφάνειες

κλπ), θεωρείτε ότι ανταποκρίνεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών με προβλήματα όρασης; Αναφέρατε θετικά και αρνητικά σημεία..., είναι οι εξής:

1. Το εκπαιδευτικό υλικό όταν είναι σε ηλεκτρονική μορφή ή σε ηχογραφημένη μορφή ανταποκρίνεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες μου.
2. Η ηχογραφημένη διάλεξη ανταποκρίνεται στις ανάγκες μου καθώς έτσι μπορώ να ανατρέχω σε παλιότερες διαλέξεις και να κάνω επανάληψη.
3. Οι ηλεκτρονικές διαφάνειες με βοηθούν πολύ καθώς μπορώ να τις επεξεργάζομαι εύκολα.
4. Οι ηχογραφημένες διαλέξεις θα με βοηθούσαν.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι απόλυτα σύμφωνοι με την ανταπόκριση της μορφής του εκπαιδευτικού υλικού (βίντεο, ηχογραφημένη διάλεξη, ηλεκτρονικές διαφάνειες), στις εκπαιδευτικές ανάγκες τους. Ειδικότερα η ηλεκτρονική και η ηχογραφημένη μορφή είναι εκείνες που είναι ιδιαίτερα βοηθητικές και εύκολες ως προς την επεξεργασία.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 20η Ερώτηση: Πώς αξιολογείται την επάρκεια των ατομικών υποστηρικτικών τεχνολογιών για τη διευκόλυνση της μάθησης (μετατροπή συγγραμμάτων, χρήση Η/Υ κλπ); ..., είναι οι εξής:

1. Τα εκπαιδευτικά συγγράμματα είναι ηχογραφημένα στην βιβλιοθήκη του KEAT (Κέντρο Εκπαίδευσης Και Αποκατάστασης Τυφλών).
2. Στη σχολή δεν υπάρχει υποστηρικτική τεχνολογία ούτε υπολογιστές μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας.
3. Η σχολή μου δεν παρέχει κάποιο εξοπλισμό. Για τέτοια θέματα απευθύνομαι στη μονάδα προσβασιμότητας
4. Το KEAT παρέχει σε ηλεκτρονική μορφή και σε ηχογράφηση όλα τα συγγράμματα που χρειάζομαι στη σχολή μου..

Συμπεραίνεται πως τα εκπαιδευτικά ιδρύματα δεν διαθέτουν ατομικές υποστηρικτικές τεχνολογίες για τη διευκόλυνση της μάθησης. Οι φοιτητές μπορούν να απευθύνονται στη Βιβλιοθήκη του KEAT (Κέντρο Εκπαίδευσης & Αποκατάστασης Τυφλών) η οποία τους παρέχει σε ηλεκτρονική μορφή και σε ηχογράφηση τα συγγράμματα για τα μαθήματά τους.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 21η Ερώτηση: Σας παρέχετε κάποιου είδους εξοπλισμός που θα βοηθούσε λόγω της απώλειας της όρασής σας; ... είναι οι εξής:

1. Στη σχολή μου δεν μου παρέχετε κάποιος ειδικός εξοπλισμός

2. Δεν μου παρέχετε κάποιος ειδικός εξοπλισμός
3. Η σχολή δεν μου παρέχει κάποιον εξοπλισμό
4. Όχι

Συμπεραίνεται πως δεν παρέχεται κάποιου είδους εξοπλισμός που θα βοηθούσε τους φοιτητές λόγω της απώλειας της όρασής τους.

Στη συνέχεια, για την **Ενότητα V. Χωροταξικός Σχεδιασμός**, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 22η Ερώτηση: **Πώς κρίνετε τις δυνατότητες πρόσβασης για τους τυφλούς φοιτητές στους διάφορους χώρους του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (αίθουσες διδασκαλίας, γραμματείες, εστιατόρια, βιβλιοθήκη κλπ); Αναφέρατε θετικά σημεία αλλά και ορισμένα προβλήματα που χρίζουν άμεσης αντιμετώπισης. ... είναι οι εξής:**

1. Η πρόσβαση στους διάφορους χώρους εκπαίδευσης δεν είναι εύκολη. Δεν υπάρχουν σε όλα τα σημεία και τους χώρους της σχολής, ευκολίες προσπέλασης και συστήματα εκφώνησης πληροφοριών στα μέσα μαζικής μεταφοράς και στους ανελκυστήρες.
2. Η πρόσβαση είναι δύσκολη καθώς δεν υπάρχει σε όλα τα σημεία οδηγός όδευσης τυφλών στα πεζοδρόμια.
3. Για εμένα η πρόσβαση είναι εύκολη καθώς μπορώ να μετακινούμε χωρίς να χρειάζομαι ασανσέρ και άλλα βοηθήματα.
4. Στους εσωτερικούς χώρους της σχολής υπάρχουν ανελκυστήρες που διευκολύνουν την πρόσβασή μου στους χώρους διδασκαλίας.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αναφέρουν την δυσκολία πρόσβαση στους χώρους διδασκαλίας του ιδρύματος καθώς δεν υπάρχει μέριμνα για την διευκόλυνση της προσπέλασης και την χρήση των ανελκυστήρων. Επίσης, και στους εξωτερικούς χώρους αναφέρεται η έλλειψη οδηγού όδευσης και η μη ύπαρξη ενός συστήματος εκφώνησης πληροφοριών ή οδηγιών.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 23η Ερώτηση: **Θα μπορούσατε να αναφερθείτε σε ορισμένα θέματα αναφορικά με την πρόσβαση και την χρήση της βιβλιοθήκης (πρόσβαση στο χώρο και στο υλικό, ευκολία μετάβασης, υποστήριξη προσωπικού); ... είναι οι εξής:**

1. Η βιβλιοθήκη της σχολής δεν περιλαμβάνει οδηγό διέλευσης τυφλών που να οδηγεί στη Βιβλιοθήκη.
2. Στη βιβλιοθήκη υπάρχουν υπολογιστές που θα μπορούσαν να έχουν

υποστηρικτική τεχνολογία για μεγέθυνση και εναλλαγές φόντου και αυτόματη εκφώνηση όσων φαίνονται στην οθόνη.

3. Δεν έχω χρειαστεί τη βιβλιοθήκη ακόμα.
4. Η βιβλιοθήκη της σχολής δεν περιέχει βιβλία τα οποία μπορώ να χρησιμοποιήσω. Θα ήταν χρήσιμο να υπάρχουν και βιβλία σε ηχητική (CD) ή ηλεκτρονική μορφή.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα αναφορικά με την χρήση της βιβλιοθήκης, όπως η δύσκολη πρόσβαση εξαιτίας έλλειψης οδηγού διέλευσης τυφλών, η μη ύπαρξη υποστηρικτικής τεχνολογίας για τη πρόσβαση σε εκπαιδευτικό υλικό όπως για παράδειγμα βιβλία σε ηχητική (CD) ή ηλεκτρονική μορφή.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 24η Ερώτηση: **Ποιες είναι οι δυσκολίες μετακίνησης που αντιμετωπίζετε στους χώρους του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος που φοιτάτε; ...** είναι οι εξής:

1. Υπάρχουν άσχημες συνθήκες στα πεζοδρόμια γύρω από τη σχολή που δυσκολεύουν το βάδισμα. Επίσης δεν υπάρχουν ηχοσημάνσεις στους ανελκυστήρες και στις αίθουσες διδασκαλίας.
2. Αντιμετωπίζω δυσκολίες λόγω της έλλειψης οδηγού όδευσης τυφλών και μη ηχητικών οδηγιών σε ασανσέρ.
3. Δεν αντιμετωπίζω δυσκολίες.
4. Παρόλο που είμαι αυτόνομος στη μετακίνησή μου θα ήταν χρήσιμο να υπάρχει οδηγός όδευσης τυφλών στα πεζοδρόμια, χωρίς να υπάρχουν αντικείμενα που να εμποδίζουν την πορεία μου εκεί.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην μετακίνηση τους στους χώρους του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος εξαιτίας κακοτεχνιών και εμπόδια στα πεζοδρόμια, μη ύπαρξη ηχοσημάνσεων σε ανελκυστήρες, αίθουσες διδασκαλίας και λοιπούς χώρους (εστιατόριο, βιβλιοθήκη, γραμματεία) και έλλειψη οδηγού όδευσης τυφλών.

Στη συνέχεια, για την **Ενότητα V. Προσδοκίες - Ικανοποίηση**, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 25η Ερώτηση: Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 25η Ερώτηση: **Πώς αξιολογείται συνολικά τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος στο οποίο φοιτάτε αναφορικά με τους φοιτητές με προβλήματα όρασης; ...** είναι οι εξής:

1. *Μέτρια*
2. *Μέτρια*
3. *Καλή*
4. *Μέτρια*

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα πιστεύουν σε μετριοπαθή στάση αναφορικά με το πως το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα αντιμετωπίζει τους φοιτητές με προβλήματα όρασης.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 26η Ερώτηση: **Ποιες ήταν οι προσδοκίες σας αναφορικά με την υποστήριξη του Πανεπιστημίου Πειραιά, στους φοιτητές με προβλήματα όρασης, κατά την εισαγωγή σας στο Ίδρυμα; ... είναι οι εξής:**

1. *Υψηλό*
2. *Υψηλό*
3. *Πολύ Υψηλό*
4. *Μέτριο*

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα προσδοκούσαν σε ένα υψηλό επίπεδο υποστήριξης από το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα ώστε να αναδειχθεί η ευαισθησία του σε προβλήματα όρασης.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 27η Ερώτηση: **Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος την οποία αντιμετωπίσατε στην πραγματικότητα κατά την εισαγωγή σας στο Ίδρυμα (1-5); ... είναι οι εξής:**

1. *Μέτρια*
2. *Μέτρια*
3. *Πολύ*
4. *Πολύ*

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα διαμοιράζονται από μέτρια έως πολύ ικανοποιημένοι αναφορικά με τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος την οποία αντιμετώπισαν στην πραγματικότητα κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 28η Ερώτηση: **Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης; ... είναι οι εξής:**

1. Μέτρια
2. Μέτρια
3. Μέτρια
4. Πολύ

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι μέτρια ικανοποιημένοι αναφορικά με τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 29η Ερώτηση: **Κατά τη γνώμη σας πώς μπορεί το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα να λύσει τα όποια προβλήματα και να ανταποκριθεί στις εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτητών με προβλήματα όρασης; ...** είναι οι εξής:

1. *Είναι σημαντικό να υπάρχει εύκολη πρόσβαση στους χώρους της σχολής με ειδικές ηχοσημάνσεις και ανάγλυφες επιφάνειες. Επίσης θα ήταν καλό να ηχογραφούνται από όλες οι διαλέξεις στην αίθουσα. Ακόμα όλο το εκπαιδευτικό υλικό θα ήταν βοηθητικό να υπάρχει σε ηλεκτρονική μορφή. Τέλος, κατά τις εξετάσεις εξαμήνου είναι σημαντικό οι εκφωνήσεις των θεμάτων να είναι γραμμένες σε κώδικας Braille.*
2. *Θα ήταν χρήσιμο να φροντίσει ώστε να δημιουργηθεί ένας οδηγός όδευσης τυφλών ειδικά κατά την μετακίνηση από το ένα στο άλλο κτήριο. Επίσης είναι βοηθητικό να παρέχετε το εκπαιδευτικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή, η διάλεξη να ηχογραφείτε καθώς και να υπάρχει υποστηρικτικό τεχνολογικό λογισμικό στους υπολογιστές. Τέλος, είναι σημαντικό να υπάρχει δυνατότητα γραφής σημειώσεων σε γραφή Braille.*
3. *Γενικά προς το παρόν δεν έχω αντιμετωπίσει κάποιο θέμα πέρα από τις διαφάνειες τις οποίες μετατρέπω εγώ σε μορφή word για να μπορώ να τις επεξεργαστώ.*
4. *Θα ήταν καλό να υπάρχει πάντοτε λεκτική περιγραφή όταν πραγματοποιούνται δραστηριότητες στην τάξη. Επίσης, θα βοηθούσε αν σε όλα τα μαθήματα υπήρχαν ηλεκτρονικές σημειώσεις ώστε να μπορώ να έχω πρόσβαση στο περιεχόμενό τους (να τα ακούω ηλεκτρονικά).*

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα δίδουν πολλές λύσεις ώστε το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα να λύσει τα όποια προβλήματα και να ανταποκριθεί στις εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτητών με προβλήματα όρασης. Συγκεκριμένα θα βοηθούσαν η μέριμνα για εύκολη πρόσβαση στους χώρους της σχολής με ειδικές

ηχοσημάνσεις, ανάγλυφες επιφάνειες, ηχογράφηση διαλέξεων εντός του μαθήματος, εκπαιδευτικό υλικό (πχ. Σημειώσεις μαθημάτων) σε ηλεκτρονική μορφή, εκφωνήσεις θεμάτων εξετάσεων και σημειώσεις μαθημάτων σε κώδικα Braille, υποστηρικτικό τεχνολογικό λογισμικό στους υπολογιστές, ύπαρξη οδηγού όδευσης τυφλών για την διευκόλυνση της μετακίνησής τους.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων **στην 30η Ερώτηση: Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από την:** Εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό ίδρυμα, Γραμματεία, Υπηρεσίες, Διοίκηση, Εκπαιδευτικό Προσωπικό, Μαθήματα, Εξετάσεις, Εκπαιδευτικό υλικό, Εξοπλισμός, Πρόσβαση στην τεχνολογία (πχ. Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη), Αίθουσες διδασκαλίας και Χωροταξικός σχεδιασμός, παρουσιάζονται στον παρακάτω Πίνακα 2¹. Παρατηρήθηκαν οι εξής απαντήσεις:

1. Εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο: Μέτρια 75% (Mean 3,25, SD 0,5).
2. Γραμματεία: Μέτρια 75%, (Mean 3,25, SD 0,5)
3. Υπηρεσίες: Μέτρια 100% (Mean 3, SD 0,0)
4. Διοίκηση: Μέτρια: 50% (Mean 3, SD 0,8165)
5. Εκπαιδευτικό Προσωπικό: Πολύ 75%, (Mean 3,75, SD 0,5)
6. Μαθήματα: Μέτρια 50% και Πολύ 50%, (Mean 3,5, SD 0,57735)
7. Εξετάσεις: Μέτρια 50%, (Mean 3, SD 0,81650)
8. Εκπαιδευτικό υλικό: Μέτρια 75% (Mean 2,75, SD 0.5)
9. Εξοπλισμός: Μέτρια 100% (Mean 3, SD 0)
10. Πρόσβαση στην τεχνολογία (πχ. Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη): Μέτρια 75% (Mean 2,75, SD 0,5)
11. Αίθουσες διδασκαλίας: Μέτρια 50% και Λίγο 50% (Mean 2,5, SD 0,57735)
12. Χωροταξικός σχεδιασμός: Μέτρια 75% (Mean 2,75, SD 0,5)

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι μέτρια ικανοποιημένοι από την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό ίδρυμα (75%, Mean 3,25, SD 0,5), την Γραμματεία (75%, Mean 3,25, SD 0,5), τις Υπηρεσίες (100%, Mean 3, SD 0,0), την Διοίκηση (50%, Mean 3, SD 0,8165), τα Μαθήματα: Μέτρια 50% (Mean 3,5, SD 0,57735), τις Εξετάσεις: Μέτρια 50%, (Mean 3, SD 0,81650), το Εκπαιδευτικό υλικό: Μέτρια 75% (Mean 2,75, SD 0.5), τον Εξοπλισμό: Μέτρια 100% (Mean 3, SD 0), τον χωροταξικό σχεδιασμό (75%, Mean 2,75, SD 0,5) και την Πρόσβαση στην τεχνολογία (πχ. Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη): Μέτρια 75% (Mean 2,75,

---

¹ Η ανάλυση της ερώτησης πραγματοποιήθηκε με χρήση του προγράμματος SPSS

SD 0,5). Παρουσιάζονται λίγο ικανοποιημένοι από τις Αίθουσες διδασκαλίας (50%, Mean 2,5, SD 0,57735) και πολύ από το Εκπαιδευτικό Προσωπικό (75%, Mean 3,75, SD 0,5).

Πίνακας 2. Συνολική ικανοποίηση φοιτητών με απώλεια όρασης για τα επιμέρους στοιχεία του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος που φοιτούν

	Απάντηση	N	%	Mean	Std. Deviation
Εισαγωγή Στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα	Μέτρια	3	75	3,25	.50000
Γραμματεία	Μέτρια	3	75	3,25	.50000
Υπηρεσίες	Μέτρια	4	100	4	.00000
Διοίκηση	Μέτρια	2	50	3	.81650
Εκπαιδευτικό Προσωπικό	Πολύ	3	75	3,75	.50000
Μαθήματα	Μέτρια	2	50	3,5	.57735
	Πολύ	2	50		
Εξετάσεις	Μέτρια	2	50	3	.81650
Εκπαιδευτικό υλικό	Μέτρια	3	75	2,75	.50000
Εξοπλισμός	Μέτρια	4	100	3	.00000
Πρόσβαση στην τεχνολογία (πχ. Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη)	Μέτρια	3	75	2,75	.50000
Αίθουσες διδασκαλίας	Λίγο	2	50	2,5	.57735
	Μέτρια	2	50		
Χωροταξικός σχεδιασμός	Μέτρια	3	75	2,75	.50000

Στη συνέχεια, για την **Ενότητα V. Προβλήματα - Προτάσεις**, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 31η Ερώτηση: **Συνολικά, ποια είναι τα προβλήματα που συναντήσατε κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα; ...** είναι οι εξής:

1. *Αντιμετώπισα δυσκολίες στην προσβασιμότητα και τη μετακίνησή μου μέσα στο χώρο της σχολής και η έλλειψη σε θέματα υποστηρικτικής τεχνολογίας στους υπολογιστές προκειμένου να παράγονται φωτοτυπίες από ειδικούς εκτυπωτές με γραφή Braille αλλά και η έλλειψη σημάτων στις αίθουσες είτε με φωνητικές εντολές είτε με χρήση ταμπελών σε γραφή Braille.*
2. *Συνάντησα προβλήματα στην μετακίνησή μου αλλά και έλλειψη τεχνολογικού εξοπλισμού που θα μπορούσε να με βοηθήσει.*
3. *Το μόνο πρόβλημα που έχω συναντήσει προς στιγμή είναι σχετικά με την προβολή βίντεο στην αίθουσα διδασκαλίας.*
4. *Πολλές φορές αντιμετωπίζω δυσκολία στην πρόσβαση σε διάφορους χώρους.*

Επίσης, όταν χρησιμοποιούμε κάποια υλικά στο εργαστήριο θα ήταν καλό αυτά να συνοδεύονται από καρτελάκι σε μορφή Braille ή με ηχητική πληροφορία.

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα συνάντησαν κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα προβλήματα αναφορικά με την προσβασιμότητα στους χώρους, την μετακίνηση, στην έλλειψη υποστηρικτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού.

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην 32η Ερώτηση: **Προτείνετε λύσεις για την όσο το δυνατόν ευκολότερη εισαγωγή των φοιτητών με προβλήματα όρασης στο εκπαιδευτικό ίδρυμα και την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων...** είναι οι εξής:

- 1. Θα ήταν χρήσιμο να υπάρχει η δυνατότητα ηχογράφησης των μαθημάτων στην αίθουσα ή η χρήση ειδικών εκτυπωτών για μετατροπή των σημειώσεων σε γραφή Braille. Για τον προσανατολισμό στο χώρο της σχολής είναι σημαντικό να υπάρχουν ανάγλυφοι χάρτες ή διαγράμματα του χώρου.*
- 2. Να δημιουργηθεί οδηγός όδευσης τυφλών για να διευκολύνει την κινητικότητα. Επίσης, να ηχογραφούνται οι διαλέξεις για να μπορούμε να μελετήσουμε. Τέλος, σε πολλά κείμενα όπως στις εξετάσεις θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα εκτύπωσης σε κείμενο μορφής Braille.*
- 3. Αυτό που θα πρότεινα είναι να υπάρχει φωνητική επεξήγηση των προβολών βίντεο ή να διαβάζονται οι υπότιτλοι όπου αυτό είναι εφικτό.*
- 4. Θα ήταν καλό η σχολή να διαθέτει μηχανήμα για σημειώσεις σε γραφή Braille. Επίσης, να υπάρχει έγκαιρη ενημέρωση για αλλαγές στο πρόγραμμα ή ενημέρωση σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής της εξέτασης του κάθε μαθήματος.*

Συμπεραίνεται πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα προτείνουν λύσεις για την όσο το δυνατόν ευκολότερη εισαγωγή των φοιτητών με προβλήματα όρασης στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, όπως κατάλληλη διαμόρφωση χώρου για χρήση από άτομα με απώλεια όρασης, όπως τοποθέτηση ανάγλυφων χαρτών των χώρων, διαμόρφωση εξωτερικών χώρων κίνησης, οδηγός όδευσης τυφλών, ηχογράφηση διαλέξεων, χρήση εκτυπωτών για μετατροπή σημειώσεων σε γραφή Braille, φωνητική επεξήγηση βίντεο και έγκαιρη ενημέρωση για αλλαγές στο πρόγραμμα ή ενημέρωση σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής της εξέτασης του κάθε μαθήματος.

4.3. Συμπεράσματα αποτελεσμάτων ανάλυσης

Από την έρευνα προέκυψαν πολλά και σημαντικά συμπεράσματα τα οποία συγκεντρωτικά καταγράφονται ως εξής:

Ενότητα I: Εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα: Οι φοιτητές με απώλεια όρασης που συμμετείχαν στην έρευνα επέλεξαν το εκπαιδευτικό ίδρυμα που φοιτούν βάσει ορισμένων κριτηρίων όπως τα γνωρίσματα του ιδρύματος για παράδειγμα η φήμη του, η αξία του τίτλου σπουδών που θα αποκτήσουν και οι επαγγελματικές ευκαιρίες που θα έχουν. Όμως κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα διαπίστωσαν μια διαφορετική εικόνα από την ιδανική που είχαν σχηματίσει καθώς δεν ενημερώθηκαν για την ύπαρξη τυχόν Οδηγού Εισαγωγής ή Κατευθυντήριων Γραμμών Εισαγωγής για φοιτητές με προβλήματα όρασης αλλά και για τη ύπαρξη υπηρεσιών προσκείμενες σε θέματα για άτομα με ειδικές δυνατότητες, δεν ερωτήθηκαν για τις εξατομικευμένες εκπαιδευτικές ανάγκες τους και τα τυχόν προβλήματα που αντιμετώπισαν ήδη κατά την εισαγωγή τους.

Ενότητα II: Υπηρεσίες, Διοίκηση και εκπαιδευτικό Προσωπικό: Η επαφή με τις Υπηρεσίες, την Διοίκηση και το Εκπαιδευτικό Προσωπικό είναι ικανοποιητική. Οι φοιτητές με προβλήματα όρασης έρχονται συχνότερα σε επικοινωνία με την Γραμματεία του Τμήματος με τηλεφωνική επικοινωνία και ηλεκτρονικό ταχυδρομείο η οποία είναι ιδιαίτερα υποστηρικτική. Οι φοιτητές επιλέγουν την Γραμματεία για θέματα που άπτονται των ακαδημαϊκών σπουδών τους όπως η εγγραφή στο εξάμηνο μαθημάτων, η δήλωση μαθημάτων εξαμήνου, η εύρεση σημειώσεων μαθημάτων, η επίλυση προβλημάτων, η ενημέρωση για αλλαγές σε αίθουσες διδασκαλίας, η πληροφόρηση σε θέματα όπως η εξεταστική). Επιπλέον οι φοιτητές με προβλήματα όρασης αντιμετωπίζουν προβλήματα αναφορικά με την έλλειψη υποδομών ικανών να υποστηρίξουν ορισμένες υπηρεσίες όπως γραφείο ενημέρωσης και υποστήριξης ατόμων με ειδικές ανάγκες, συζητήσεις υποστήριξης, διαμόρφωση χώρων κατάλληλων για άτομα με προβλήματα όρασης όπως εγκατάσταση ηχητικών σημάνσεων, πεζοδρόμιων. Σημαντικές είναι οι ελλείψεις και σε άλλες υπηρεσίες όπως της σίτισης, της στέγασης, της μετακίνησης και της συνοδείας των φοιτητών με έλλειψη ενός οδηγού όδευσης τυφλών.

Ενότητα III. Μαθήματα – Εξετάσεις: Οι φοιτητές με προβλήματα όρασης αντιμετωπίζουν δυσκολίες με τις διαλέξεις των μαθημάτων εφόσον γίνεται χρήση βίντεο και εικόνων. Οι διαλέξεις δεν είναι προσαρμοσμένες για άτομα με απώλεια

όρασης θέμα που καθιστά την παρακολούθηση και την συμμετοχή στο μάθημα αδύνατη. Ένα ακόμα πρόβλημα αποτελεί η εύρεση σημειώσεων των μαθημάτων σε περίπτωση απουσίας των φοιτητών. Στο θέμα των εξετάσεων οι φοιτητές με απώλεια όρασης υποστηρίζονται με την δυνατότητα προφορικής εξέτασης, την χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή και την ανάγνωση των εκφωνήσεων των θεμάτων. Φυσικά τα παραπάνω προβλήματα θα λύνονταν με την γραφή Braille αλλά τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα δεν προσφέρουν αυτή την υπηρεσία ή ακόμη και μιας μορφής εκπαίδευσης των φοιτητών στη χρήση του συστήματος Braille.

Ενότητα IV. Εκπαιδευτικό Υλικό / Τεχνολογίες / Εξοπλισμός: Τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα δεν διαθέτουν υποστηρικτικές τεχνολογίες ή εξοπλισμό για φοιτητές με απώλεια όρασης. Οι φοιτητές όμως θεωρούν αναγκαία την προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού (σημειώσεις, ασκήσεις, διαφάνειες) στις ανάγκες τους ώστε να είναι σε θέση μέσω του e-class να το αποθηκεύουν και να το επεξεργάζονται σε ηλεκτρονικό πρόγραμμα για να το ακούν, αν και υπάρχει και η επιλογή να λαμβάνουν σε ηχογραφημένη ή ηλεκτρονική μορφή των συγγραμμάτων των μαθημάτων από το ΚΕΑΤ (Κέντρο Εκπαίδευσης & Αποκατάστασης Τυφλών).

Ενότητα V. Χωροταξικός Σχεδιασμός: Ο χωροταξικός σχεδιασμός των Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων δεν είναι κατάλληλος για άτομα με προβλήματα όρασης. Οι φοιτητές αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση στις αίθουσες διδασκαλίας, στην βιβλιοθήκη και στους εσωτερικούς - εξωτερικούς χώρους καθώς εντοπίζονται προβλήματα προσπέλασης, χρήσης ανελκυστήρων, μη ύπαρξη ηχοσημάνσεων και έλλειψης οδηγού όδευσης τυφλών.

Ενότητα V. Προσδοκίες – Ικανοποίηση: Η στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης και κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα αξιολογείται ως μέτρια ικανοποιητική καθώς προσδοκούσαν σε ένα υψηλό επίπεδο υποστήριξης ώστε να αναδειχθεί η ευαισθησία του Ιδρύματος σε προβλήματα όρασης. Οι φοιτητές προτείνουν λύσεις ώστε το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα να είναι πιο φιλικό προσκείμενο στις εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών με προβλήματα όρασης, όπως εύκολη πρόσβαση και προσπέλαση στους χώρους της σχολής (ηχοσημάνσεις, επιφάνειες), κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή (ηχογράφηση διαλέξεων, εκφωνήσεις θεμάτων εξετάσεων και σημειώσεις μαθημάτων σε κώδικα Braille), υποστηρικτικό τεχνολογικό λογισμικό (χρήση υπολογιστών), εύκολη μετακίνηση (ύπαρξη οδηγού όδευσης τυφλών). Επιπλέον σε επίπεδο ικανοποίησης οι φοιτητές είναι πολύ ικανοποιημένοι από το Εκπαιδευτικό

Προσωπικό, μέτρια από εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό ίδρυμα, την Γραμματεία, τις Υπηρεσίες, την Διοίκηση, τα Μαθήματα, τις Εξετάσεις, το Εκπαιδευτικό υλικό, τον Εξοπλισμό, τον χωροταξικό σχεδιασμό και την πρόσβαση στην τεχνολογία (πχ. Ηλεκτρονική βιβλιοθήκη) και λίγο από τις αίθουσες διδασκαλίας.

Ενότητα V. Προβλήματα – Προτάσεις: Οι φοιτητές με προβλήματα όρασης συνάντησαν προβλήματα κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα σχετικά με την προσβασιμότητα στους χώρους, την μετακίνηση και την έλλειψη υποστηρικτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού. Οι προτάσεις τους περιλαμβάνονται η κατάλληλη διαμόρφωση εσωτερικών και εξωτερικών χώρων για χρήση από άτομα με απώλεια όρασης, η ύπαρξη οδηγού όδευσης τυφλών, η προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού (ηχογράφηση διαλέξεων, χρήση γραφής Braille, φωνητική επεξήγηση βίντεο) και η επικοινωνία με τις δομές του Ιδρύματος για ενημέρωση και πληροφόρηση σε θέματα που άπτονται των σπουδών τους (πρόγραμμα μαθημάτων, εξέταση μαθήματος).

5. Εξαγωγή συμπερασμάτων

5.1. Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε με την χρήση συνέντευξης σε τέσσερα ολικά τυφλά άτομα. Οι απόψεις των οποίων οδήγησαν σε πολλά και σημαντικά συμπεράσματα, τα οποία συγκεντρωτικά είναι τα εξής:

1. **Εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα:** Εντοπίστηκε μη ενημέρωση ύπαρξης Οδηγού Εισαγωγής ή Κατευθυντήριων Γραμμών Εισαγωγής και Υπηρεσιών για φοιτητές με προβλήματα όρασης, μη καταγραφή εκπαιδευτικών αναγκών και προβλημάτων που δημιουργήθηκαν κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα.
2. **Υπηρεσίες, Διοίκηση & Εκπαιδευτικό Προσωπικό:** Ικανοποιητική είναι η επικοινωνία των φοιτητών με απώλεια όρασης με τις Υπηρεσίες, την Διοίκηση και το Εκπαιδευτικό Προσωπικό. Η Γραμματεία του Τμήματος αναλαμβάνει υποστηρικτικό ρόλο σε θέματα ακαδημαϊκών σπουδών τους (εγγραφές, δηλώσεις, σημειώσεις, πληροφόρηση). Καταγράφεται έλλειψη Υπηρεσιών ενημέρωσης και υποστήριξης ατόμων με ειδικές ανάγκες, σίτισης, στέγασης, μετακίνησης και συνοδείας.
3. **Μαθήματα:** Αδυναμία συμμετοχής και παρακολούθησης μαθημάτων των φοιτητών εφόσον οι διαλέξεις δεν είναι προσαρμοσμένες για άτομα με απώλεια όρασης λόγω χρήσης βίντεο και εικόνων. Δυσκολία στην εύρεση σημειώσεων σε απουσία των φοιτητών από το μάθημα.
4. **Εξετάσεις:** Οι εξετάσεις αποτελούν μια αγχωτική διαδικασία για τους φοιτητές αν και υποστηρίζονται με την προφορική εξέταση, την χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή και την ανάγνωση των εκφωνήσεων των θεμάτων. Όμως αρνητικό σημείο αποτελεί η μη χρήση και η αδυναμία εκπαίδευσης των φοιτητών με απώλεια όρασης στην γραφή Braille.
5. **Εκπαιδευτικό Υλικό:** Οι φοιτητές μέσω του e-class αποθηκεύουν και επεξεργάζονται σε ηλεκτρονικό πρόγραμμα το εκπαιδευτικό υλικό (σημειώσεις, ασκήσεις, διαφάνειες) για να το ακούν. Αν και μπορούν να προμηθεύονται τα συγγράμματα μαθημάτων σε ηλεκτρονική μορφή από το ΚΕΑΤ (Κέντρο Εκπαίδευσης & Αποκατάστασης Τυφλών).

6. **Τεχνολογίες / Εξοπλισμός:** Τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα δεν διαθέτουν υποστηρικτικές τεχνολογίες ή εξοπλισμό για φοιτητές με απώλεια όρασης.
7. **Χωροταξικός Σχεδιασμός:** Ο χωροταξικός σχεδιασμός των Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων δεν είναι κατάλληλος για άτομα με προβλήματα όρασης, δυσκολίες εντοπίζονται στην πρόσβαση σε εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους (αίθουσες διδασκαλίας, βιβλιοθήκη, εστιατόριο κ.ά.) λόγω προβλημάτων προσπέλασης, χρήσης ανελκυστήρων και μη ύπαρξης ηχοσημάνσεων.
8. **Προσδοκίες:** Οι φοιτητές με απώλεια όρασης προσδοκούν σε ένα υψηλό επίπεδο υποστήριξης τους από το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα κατά την εισαγωγή τους ώστε να αναδειχθεί η ευαισθησία του σε προβλήματα όρασης.
9. **Ικανοποίηση:** Το επίπεδο ικανοποίησης από τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης συνολικά αλλά και κατά την εισαγωγή τους σε αυτό εκτιμάται ως μέτρια ικανοποιητική. Οι φοιτητές συνολικά είναι πολύ ικανοποιημένοι από το Εκπαιδευτικό Προσωπικό, μέτρια από ανατροφοδότηση που έλαβαν συνολικά κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό ίδρυμα, την Γραμματεία, τις Υπηρεσίες, την Διοίκηση, τα μαθήματα, τις εξετάσεις, το εκπαιδευτικό υλικό, τον εξοπλισμό και τον χωροταξικό σχεδιασμό και λίγο από τις αίθουσες διδασκαλίας.
10. **Προβλήματα:** Οι φοιτητές με προβλήματα όρασης συνάντησαν προβλήματα κατά την εισαγωγή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα σχετικά με την προσβασιμότητα στους χώρους, την μετακίνηση και την έλλειψη υποστηρικτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού.
11. **Προτάσεις:** Οι φοιτητές με προβλήματα όρασης προτείνουν λύσεις για τα προβλήματα που ανακύπτουν κατά την εισαγωγή τους, ώστε το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα να είναι πιο φιλικό προσκείμενο στις εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών με προβλήματα όρασης:
  - Αμφίδρομη επικοινωνία με τις δομές του Ιδρύματος για ενημέρωση και πληροφόρηση σε θέματα που άπτονται των σπουδών τους (πρόγραμμα μαθημάτων, εξέταση μαθήματος),
  - Εύκολη μετακίνηση (ύπαρξη οδηγού όδευσης τυφλών),

- Εύκολη πρόσβαση και προσπέλαση στους χώρους της σχολής (ηχοσημάνσεις, επιφάνειες), κατάλληλη διαμόρφωση εσωτερικών και εξωτερικών χώρων για χρήση από άτομα με απώλεια όρασης,
- Κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή (ηχογράφηση διαλέξεων, χρήση γραφής Braille, φωνητική επεξήγηση βίντεο, εκφωνήσεις θεμάτων εξετάσεων και σημειώσεις μαθημάτων σε κώδικα Braille),
- Κατάλληλο υποστηρικτικό τεχνολογικό λογισμικό (χρήση υπολογιστών).

Η ένταξη στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί μια ξεχωριστή πρόκληση για τους φοιτητές με απώλεια όρασης. Από τα στοιχεία της έρευνας που διενεργήθηκε αναφορικά με την εισαγωγή στο εκπαιδευτικό ίδρυμα προέκυψε ότι οι φοιτητές με απώλεια όρασης επιλέγουν με βάση χαρακτηριστικά γνωρίσματα και κριτήρια (φήμη, τίτλος σπουδών, επαγγελματικές ευκαιρίες), Ωστόσο, η τελική εικόνα συναρτάται από την ύπαρξη κατευθυντήριων γραμμών για φοιτητές με προβλήματα όρασης αλλά και την ύπαρξη υπηρεσιών οι οποίες αφορούν φοιτητές με απώλεια όρασης. Ο McBroom (1997) αναφέρει ότι η επιλογή του κατάλληλου πανεπιστημίου αποτελεί απόφαση που συμβάλλουν παράγοντες όπως η φήμη και οι επαγγελματικές ευκαιρίες ενώ κατά τον Goode (2007) ο τρόπος με τον οποίο οι φοιτητές με απώλεια όρασης αισθάνονται κατά την πρώτη επίσκεψή τους σε ένα πανεπιστήμιο επηρεάζει και την απόφασή τους να αιτηθούν βοήθεια. Με άλλα λόγια, τόσο από τα θεωρητικά όσο και από τα ερευνητικά στοιχεία προέκυψε ότι η εισαγωγή στο τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό ίδρυμα για τους φοιτητές με απώλεια όρασης εξαρτάται από χαρακτηριστικά του ιδρύματος αλλά η τελική εικόνα διαμορφώνεται από τα όποια υποστηρικτικά στοιχεία προς τους φοιτητές με απώλεια όραση.

Ο Hopkins (2011) αναφέρει ότι για τους φοιτητές με απώλεια όρασης είναι καθοριστικής σημασίας να αισθάνονται την υποστήριξη από το πανεπιστημιακό προσωπικό. Το εκπαιδευτικό προσωπικό στα πανεπιστήμια πρέπει κατανοεί τις πρόσθετες ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης αλλά και τις πρακτικές που θα πρέπει να ακολουθήσει. Τα βιβλιογραφικά στοιχεία καταδεικνύουν ότι το εκπαιδευτικό προσωπικό στην τριτοβάθμια εκπαίδευση γενικά αντιμετωπίζει δυσκολίες στην κατανόηση των αναγκών φοιτητών με απώλεια όρασης (Tinklina et al, 2004; Hadjikakou & Hartas, 2009).

Το εκπαιδευτικό προσωπικό μπορεί να δυσκολεύεται αναφορικά με τον εντοπισμό και την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αναγκών των φοιτητών με απώλεια όρασης.

Για τη πλειοψηφία ωστόσο οι φοιτητές με απώλεια όρασης θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ισότιμα από τους υπόλοιπους φοιτητές (Tinklina et al, 2004). Το ακαδημαϊκό προσωπικό μπορεί να εντοπίσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες ενός φοιτητή με απώλεια όρασης ειδικά αν η δυσκολία είναι εύκολα αναγνωρίσιμη (Orsini, 2009).

Η διδασκαλία και η εκμάθηση αποτελούν ένα από τα κύρια εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές με απώλεια όρασης όσον αφορά την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Γενικά, το ακαδημαϊκό προσωπικό επιτελεί έναν υποστηρικτικό ρόλο στην ενσωμάτωση των φοιτητών με απώλεια όρασης (Matthews, 2009; Hewett et al, 2015).

Τα ερευνητικά στοιχεία αναφορικά με τις υπηρεσίες, το ρόλο της διοίκησης και το εκπαιδευτικό προσωπικό κατέδειξε ότι οι φοιτητές είναι περισσότερο ικανοποιημένοι όταν λαμβάνουν τη σχετική υποστήριξη από τις υπηρεσίες και το πανεπιστημιακό προσωπικό. Σε επίπεδο υπηρεσιών, η γραμματεία έχει ξεχωριστό ρόλο καθώς με κατάλληλη επικοινωνία δίνονται λύσεις επί θεμάτων που άπτονται των ακαδημαϊκών σπουδών όπως η εγγραφή στο εξάμηνο μαθημάτων, η δήλωση μαθημάτων εξαμήνου, η εύρεση σημειώσεων μαθημάτων, η επίλυση προβλημάτων, η ενημέρωση για αλλαγές σε αίθουσες διδασκαλίας, η πληροφόρηση. Για τους φοιτητές με απώλεια όρασης το εκπαιδευτικό προσωπικό και οι υπηρεσίες που παρέχονται σε επίπεδο πανεπιστημίου αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την ακαδημαϊκή τους πορεία με τα στοιχεία της έρευνας ουσιαστικά να επιβεβαιώνουν τα όσα ισχύουν σε επίπεδο βιβλιογραφίας.

Η τροποποίηση σε επίπεδο διεξαγωγής των εξετάσεων σημαίνει αλλαγή των κανόνων και των συνθηκών πραγματοποίησης ώστε να ταιριάζουν στις ειδικές ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης χωρίς να αλλάζει το περιεχόμενο των εξετάσεων, όπως για παράδειγμα η παροχή πρόσθετου χρόνου για την ολοκλήρωση εξετάσεων (Stone et al, 2010). Οι τροποποιήσεις σε επίπεδο εξετάσεων και μαθημάτων είναι καθοριστικές για τους φοιτητές με απώλεια όρασης (Hadjikakou & Hartas, 2009). Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν η παροχή προσβάσιμων υλικών εξετάσεων σε γραφή Braille, η παροχή επιπλέον χρόνου απόκρισης σε απαντήσεις, η παρουσία βοηθού, μια ξεχωριστή αίθουσα εξετάσεων για την παροχή ήσυχου περιβάλλοντος και η παροχή βοηθητικής τεχνολογίας (Hadjikakou & Hartas, 2009). Ωστόσο, η προσαρμογή των εξετάσεων για φοιτητές με απώλεια όρασης είναι μια αρκετά δύσκολη διαδικασία εξαιτίας των απαιτήσεων σε επίπεδο μεταφράσεων σε μορφή Braille (Stone et al, 2010).

Η ανάπτυξη και η προσαρμογή τόσο των μαθημάτων όσο και των εξετάσεων στις ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης θεωρείται επιβεβλημένη. Πέραν του όποιου προκαθορισμένου προγράμματος σπουδών, οι φοιτητές με απώλεια όρασης χρίζουν διαμόρφωσης διευρυμένου προγράμματος για να καλύψουν τις ανάγκες που σχετίζονται άμεσα με τις οπτικές τους δυσλειτουργίες. Η επιτυχία στο γενικό πρόγραμμα σπουδών συναρτάται από την υποστηρικτική βοήθεια προγράμματος στις ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης. Το ακαδημαϊκό προσωπικό πρέπει να γνωρίζει τις ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης και να διαμορφώνει το περιβάλλον κατά τέτοιο τρόπο ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να πραγματοποιείται στα πλαίσια ικανοποίησης των συγκεκριμένων φοιτητών (Center for Instructional Supports and Accessible Materials, 2015).

Οι φοιτητές με απώλεια όρασης απαιτούν ειδικά σχεδιασμένες οδηγίες για να εξασφαλίσουν την πρόσβασή τους στο γενικό πρόγραμμα σπουδών. Η εξασφάλιση πρόσβασης στο γενικό πρόγραμμα σπουδών προσαρμόζοντας ή βοηθώντας το φοιτητή με απώλεια όρασης ουσιαστικά καθορίζει και τη συνολική του πορεία. Οι ανάγκες επικοινωνίας ποικίλλουν ανάλογα με το βαθμό απώλειας της όρασης για το φοιτητή χρησιμοποιώντας εναλλακτικά συστήματα επικοινωνίας όπως η απτική γλώσσα, η επικοινωνία αντικείμενα κλπ. Είναι ουσιαστικό οι όποιες εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών με απώλεια όρασης να καλύπτονται στη βάση των προσωπικών απαιτήσεων, όπου αυτό είναι εφικτό ώστε η εκπαιδευτική διαδικασία να επιτυγχάνει τους στόχους της (Center for Instructional Supports and Accessible Materials, 2015).

Αναφορικά με τα μαθήματα και τις εξετάσεις, στα όσα εντοπίστηκαν ερευνητικά, οι φοιτητές με προβλήματα όρασης αντιμετωπίζουν δυσκολίες στις διαλέξεις των μαθημάτων εφόσον γίνεται χρήση βίντεο και εικόνων. Μεταξύ των σημαντικότερων προβλημάτων είναι οι ελλείψεις προσαρμογών ώστε η παρακολούθηση των μαθημάτων να είναι ευκολότερη και η αδυναμία εξεύρεσης του εκπαιδευτικού υλικού σε περιπτώσεις απουσίας από τα μαθήματα. Η χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή κατά τη διεξαγωγή των εξετάσεων και την παρακολούθηση των μαθημάτων είναι επιβεβλημένη ενώ καθοριστική είναι και η συμβολή της γραφής Braille. Οι τροποποιήσεις θεωρούνται επιβεβλημένες ώστε οι συνθήκες διεξαγωγής τους να επιτρέπουν τη συμμετοχή των φοιτητών με απώλεια όρασης. Ουσιαστικά, η έρευνα επιβεβαίωσε στα όσα αναφέρονται στη βιβλιογραφία με τις προσαρμογές των μαθημάτων και των εξετάσεων να είναι επιβεβλημένες.

Η πρόσβαση στην τεχνολογία και το εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί βασικό παράγοντα επιτυχημένης ακαδημαϊκής πορείας των φοιτητών με απώλεια όρασης (Söderström & Ytterhus, 2010). Οι Foley & Ferri (2012) υπερτονίζουν ότι η τεχνολογία για τους φοιτητές με απώλεια όρασης μπορεί να αποδειχθεί καθοριστική για την εξασφάλιση του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού διαμορφώνουν το πλαίσιο ομαλής εκπαιδευτικής πορείας. Η ηλεκτρονική μάθηση έχει τη δυνατότητα να διευκολύνει την ένταξη των φοιτητών με απώλεια όρασης παρέχοντας επαρκή πρόσβαση στο εκπαιδευτικό υλικό (Fichten et al, 2009).

Βασικό σημείο των εκπαιδευτικών αναγκών των φοιτητών με απώλεια όρασης αποτελεί το προσβάσιμο υλικό διδασκαλίας και ο κατάλληλος εξοπλισμός. Η δημιουργία διδακτικού υλικού εξαρτάται από τις απαιτήσεις προσβασιμότητας του φοιτητή και είναι αποτέλεσμα συζητήσεων και επικοινωνίας μεταξύ του φοιτητή και του προσωπικού της υπηρεσίας υποστήριξης. Το υλικό πρέπει να τυπώνεται στην κατάλληλη μορφή (υλικό χαρτιού, κατάλληλες αντιθέσεις κλπ), να ακολουθείται το σύστημα Braille όπου απαιτείται ενώ και το εκπαιδευτικό προσωπικό πρέπει να έχει τις κατάλληλες δεξιότητες (Tinklina et al, 2004; Orsini, 2009). Σε κάθε περίπτωση η παροχή του αναγκαίου εξοπλισμού σε φοιτητές με απώλεια όρασης είναι επιβεβλημένη καθώς παρέχει σημαντική καθοδήγηση σε όλα τα επίπεδα (Shepherd, 2001).

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε εντόπισε ότι απουσιάζουν από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα υποστηρικτικές τεχνολογίες ή εξοπλισμός για τους φοιτητές με απώλεια όρασης. Οι ανάγκες πρόσβασης στην τεχνολογία και το εκπαιδευτικό υλικό είναι δεδομένη με αντίστοιχα σημαντική την προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού (σημειώσεις, ασκήσεις, διαφάνειες) τους ώστε να είναι σε θέση να το αποθηκεύουν και να το επεξεργάζονται. Τα ερευνητικά στοιχεία κατέδειξαν την ανάγκη προσαρμογών και διαμορφώσεων στο εκπαιδευτικό υλικό το οποίο σε συνδυασμό με την τεχνολογία μπορεί να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Τόσο σε ερευνητικό όσο και σε θεωρητικό επίπεδο προέκυψε η σημασία της πρόσβασης στην τεχνολογία και το εκπαιδευτικό υλικό.

Η προσβασιμότητα, συμπεριλαμβανομένης της προσβασιμότητας του φυσικού περιβάλλοντος, θεωρείται εξόχως σημαντική για τους φοιτητές με απώλεια όρασης ώστε να συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις πτυχές της πανεπιστημιακής ζωής με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πρόσβαση σε ισότιμη βάση με τους υπόλοιπους φοιτητές. Τα μέτρα αυτά,

περιλαμβάνουν τον εντοπισμό και την εξάλειψη των εμποδίων στην προσβασιμότητα, στις εσωτερικές και εξωτερικές εγκαταστάσεις (Redpath et al, 2013). Ωστόσο, σε αρκετά πανεπιστήμια εντοπίζονται δυσκολίες προσαρμογής κυρίως σε επίπεδο εξωτερικού περιβάλλοντος λόγω της απρόσιτης φυσικής διάταξης (Redpath et al, 2013). Οι δυσκολίες σχετίζονται με την ίδια τη διάταξη των χώρων του πανεπιστημίου, επηρεάζοντας την προσαρμογή και την πλήρη συμμετοχή των φοιτητών με απώλεια όρασης (Hanafan et al, 2007).

Ανάλογα σημαντικές θεωρούνται η ασφαλής μετακίνηση και ο προσανατολισμός των φοιτητών με απώλεια όρασης. Η τήρηση διευκολύνσεων και ασφαλούς μετακίνησης επιτρέπει στους φοιτητές με απώλεια όρασης να μετακινούνται και να προσανατολίζονται μέσα στο περιβάλλον του πανεπιστημίου με ασφάλεια (Best, 1995). Η εφαρμογή στρατηγικών από την πλευρά του φοιτητή με απώλεια όρασης αποσκοπεί στη δημιουργία συνθηκών ώστε οι μετακινήσεις να είναι ασφαλείς αποφεύγοντας ατυχήματα (Gringhuis, 2002; Cay, 2006). Είναι καθοριστικής σημασίας ότι στο σχεδιασμό όλων των πανεπιστημιακών κτιρίων θα πρέπει απαραίτητα να συνεκτιμάται η πρόσβαση και η μετακίνηση για τους φοιτητές με προβλήματα όρασης (West et al, 1993).

Σε επίπεδο έρευνας προέκυψε ότι ο χωροταξικός σχεδιασμός των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δεν είναι κατάλληλος για άτομα με προβλήματα όρασης. Οι φοιτητές αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση στις αίθουσες διδασκαλίας, στην βιβλιοθήκη και στους εσωτερικούς - εξωτερικούς χώρους καθώς εντοπίζονται προβλήματα προσπέλασης, χρήσης ανελκυστήρων, μη ύπαρξη ηχοσημάνσεων και έλλειψης οδηγού όδευσης τυφλών. Τα στοιχεία της βιβλιογραφίας κατέδειξαν τη σημασία του κατάλληλου χωροταξικού σχεδιασμού ενώ και η έρευνα ανέδειξε τις δυσκολίες και τις ανάγκες προσαρμογών που απαιτούνται στο συγκεκριμένο επίπεδο.

Στην πορεία εισαγωγής των φοιτητών με απώλεια όρασης στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, οι όποιες δυσκολίες προκύψουν θα πρέπει να αντιμετωπιστούν ενώ ιδιαίτερα καθοριστική είναι και η στάση από την πλευρά το εκπαιδευτικού ιδρύματος. Στη βιβλιογραφία αναφέρεται ότι τα εκπαιδευτικά ιδρύματα στο πλαίσιο διαμόρφωσης του προγράμματος σπουδών τους καλούνται να λάβουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να συνεκτιμώνται και οι ανάγκες των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Η συγκεκριμένη στάση από την πλευρά του εκπαιδευτικού ιδρύματος επηρεάζει τόσο τις προσδοκίες όσο και το βαθμό ικανοποίησης που θα βιώσουν οι φοιτητές με απώλεια όρασης. Σε επίπεδο έρευνας ανέκυψε ότι η στάση

του εκπαιδευτικού ιδρύματος προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης και κατά την εισαγωγή τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα αξιολογήθηκε ως μέτρια ικανοποιητική καθώς το αναμενόμενο επίπεδο στήριξης δεν αποδόθηκε. Ωστόσο, είναι ενθαρρυντικά τα στοιχεία αναφορικά με τη στάση του προσωπικού το οποίο στην πλειοψηφία του συντάσσεται στην παροχή κάθε είδους βοήθειας προς τα άτομα με απώλεια όρασης. Επομένως, οι προσδοκίες των φοιτητών με απώλεια όρασης σε ορισμένες περιπτώσεις ξεπερνούν τα όσα πραγματικά μπορούν να τους προσφερθούν με αποτέλεσμα η ικανοποίησή τους ανάλογα να κινείται σε μέτρια επίπεδα.

Η επιλογή του εκπαιδευτικού ιδρύματος τα τελευταία χρόνια από τα άτομα με ειδικές ανάγκες επηρεάζεται και από το γεγονός των όποιων δυνατοτήτων του να ανταποκριθεί στις ανάγκες τους. Οι Bernareggi et al. (2008) και οι Richardson & Roy (2002) σημειώνουν ότι σε αρκετές περιπτώσεις τα άτομα με απώλεια όρασης αποφεύγουν την επιλογή εκπαιδευτικών ιδρυμάτων όπου τα προβλήματά τους δεν τους επιτρέπουν την παρακολούθηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η φοίτηση στα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά ιδρύματα παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες τις οποίες θα πρέπει να αντιμετωπίσουν οι ίδιοι οι φοιτητές σε συνεργασία με τα πανεπιστημιακά ιδρύματα (Armstrong, 2009). Προκλήσεις για τους φοιτητές με απώλεια όρασης αποτελούν η ύπαρξη μαθημάτων που καθιστούν τυχόν δύσκολη την ενεργή συμμετοχή των φοιτητών όπως για παράδειγμα οι ξένες γλώσσες (Bernareggi et al., 2008; Alhammadi, 2014). Τα ερευνητικά στοιχεία κατέδειξαν ότι οι φοιτητές με προβλήματα όρασης συναντούν αρκετές δυσκολίες κατά την εισαγωγή τους στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα σχετικά με την προσβασιμότητα στους χώρους, την μετακίνηση και την έλλειψη υποστηρικτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού. Οι φοιτητές διατύπωσαν την άποψη ότι η κατάλληλη διαμόρφωση εσωτερικών και εξωτερικών χώρων για χρήση από άτομα με απώλεια όρασης, η ύπαρξη οδηγού όδευσης τυφλών, η προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού (ηχογράφηση διαλέξεων, χρήση γραφής Braille, φωνητική επεξήγηση βίντεο) και η επικοινωνία με τις δομές του ιδρύματος για ενημέρωση και πληροφόρηση σε θέματα που άπτονται των σπουδών τους (πρόγραμμα μαθημάτων, εξέταση μαθήματος), μπορούν να διαμορφώσουν ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα φιλικά προσκείμενο στις ανάγκες των φοιτητών. Ουσιαστικά, οι συνθήκες και τα προβλήματα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που αφορούν τους φοιτητές με απώλεια όρασης αποτελούν καθοριστικό παράγοντα και στην επιλογή τους από εκείνους.

5.2. Συστάσεις μελλοντικής έρευνας

Οι συστάσεις για την διεξαγωγή μιας μελλοντικής έρευνας είναι σημαντικές. Αρχικά, προτείνεται η δημιουργία ενός νέου ερευνητικού εργαλείου αξιολόγησης του επιπέδου ικανοποίησης των φοιτητών με απώλεια όρασης σε θέματα σχετικά με την τριτοβάθμια εκπαίδευση και όχι μόνο σχετικά με την εισαγωγή τους αλλά και την φοίτηση. Επίσης, προτείνεται η πραγματοποίηση συνεντεύξεων σε περισσότερα άτομα ή και σε περισσότερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα τόσο των Αθηνών όσο και των λοιπών Νομών της Ελλάδας. Επιπλέον, πολύ χρήσιμη θα ήταν η διεξαγωγή μιας έρευνας συγκριτικής, ελληνικών και ξένων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ώστε να αναδειχθεί η διαφορετικά στον τρόπο διαχείρισης φοιτητών με απώλεια όρασης. Τέλος, συγκριτικές αναλύσεις θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν με τη χρήση κριτηρίων όπως το φύλο των φοιτητών. Οποιαδήποτε προσπάθεια νέας ερευνητικής προσέγγισης του θέματος της εισαγωγής των φοιτητών με απώλεια όρασης θα είναι σημαντική καθώς θα προκύψουν συμπεράσματα ικανά να τροφοδοτήσουν και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα με λύσεις σε προβλήματα που απαιτούνται να επιλυθούν ώστε η φοιτητική ζωή των ατόμων με απώλεια όρασης να μην είναι διαφοροποιημένη από τους λοιπούς φοιτητές.

5.3. Περιορισμοί έρευνας

Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια η ερευνήτρια συνάντησε σημαντικές δυσκολίες που περιόρισαν τα πλαίσια διεξαγωγής της έρευνας. Αρχικά το δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από φοιτητές με απώλεια όρασης οι οποίοι ήταν δύσκολο να προσεγγιστούν λόγω του μικρού αριθμού τους αλλά και της δυσκολίας στην επικοινωνία λόγω απορρήτου των προσωπικών τους στοιχείων. Το μικρό δείγμα των τεσσάρων φοιτητών δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων αλλά και η συνέντευξη η οποία δημιουργήθηκε και χρησιμοποιήθηκε από την ίδια την ερευνήτρια ίσως να έπρεπε να περιλαμβάνει περισσότερες ερωτήσεις. Τέλος, απαιτήθηκε μεγάλη εξειδίκευση στην ανάλυση του ερωτηματολογίου και στην επεξηγηματική αποτύπωση των διεξαγόμενων συμπερασμάτων καθώς τα δεδομένα που αντλήθηκαν είχαν ποιοτικό χαρακτήρα αν και προέκυψαν σημαντικά ευρήματα

που αναδεικνύουν θέματα που ανακύπτουν κατά την εισαγωγή φοιτητών με απώλεια όρασης σε Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

6. Βιβλιογραφία

1. Abang, T. (2005). Exceptional child. Handbook of Special Education, Jos Fab Educational Books.
2. Adams, M., Holland, S. (2006). “Improving access to higher education for disabled people”. In Adams, M., Brown, S. “Towards inclusive learning in higher education: Developing curricula for disabled students”, pp. 10-23.
3. AHEAD (2014). “Giving voice to blind and visually impaired students transition experiences, addressing gaps in policy provision”. Available at: <https://www.ahead.ie/visual-impairment-research> [day access 11.12.2018].
4. Alhammadi, M. (2014). “Students with vision impairments in the UAE higher education system”. Australia: Deakin University, pp. 1-264.
5. Anomonye, F. (1982). “Integration of the Visually Handicapped Children into Nigeria Regular Schools.” A Handbook on Elements of Specials Education. Lagos: NERC
6. Armstrong, H. (2009). “Advanced IT education for the vision impaired via e – learning”. Journal of Information Technology Education, 8(1), pp. 243-256.
7. Association for Higher Education Access and Disability (AHEAD) (2008). “Seeing AHEAD: A study of factors affecting blind & vision impaired students going on to higher education”. Dublin: AHEAD Education Press.
8. Barker, C., Pistrang, N. and Elliott, R. (2002), “Research Methods in Clinical Psychology: An Introduction for Students and Practitioners”, (2nd edition), West Sussex, England, John Wiley and Sons Ltd
9. Beauchamp - Pryer, K. (2012). “Visual impairment and disability: A dual approach towards equality and inclusion in UK policy and provision”. In Watson, N., Roulstone, A., Thomas, C. “Routledge handbook of disability studies”. London: Routledge, pp. 177-192.
10. Beauchamp - Pryor, K. (2013). “Disabled students in Welsh higher education: A framework for equality and inclusion”. The Netherlands: Sense Publishers, pp. 1-31.
11. Bernareggi, C., Hengstberger, B., Brigatti, V. (2008). “Transnational support to visually impaired in scientific university courses”. 11th International Conference on Computers Helping People with Special Needs. Berlin, pp. 946-950.

12. Best, B (1995). "Teaching children with visual impairments". Philadelphia: Open University Press Milton Keynes, pp. 1-130.
13. Bishop, D., Rhind, D. (2011). "Barriers and enablers for visually impaired students at a UK higher education institution". *British Journal of Visual Impairment*, 29(3), pp. 177-195.
14. Bishop, E. (1996). "Teaching visually impaired children (2nd ed.). Springfield: Thomas, pp. 383-389.
15. Borca, C. (2010). "Effective strategies for developing independence in movement and travel of blind students". *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2(2), pp. 4310-4313.
16. Brookman, J. (2000). "Teamwork brings gift of sight". *Times Higher Education Supplement*, 21 July.
17. Burgstahler, S. (2002). "Real connections: Making distance learning accessible to everyone". USA: University of Washington, Disabilities, Opportunities, Interworking, and Technology (DOIT), pp. 1-8.
18. Cahill, H., Linehan, C., McCarthy, J., Bormans, G., Engelen, J. (1996). "Blind and partially sighted students' access to mathematics and computer technology in Ireland and Belgium". *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 90(2), pp. 105-114.
19. Candido, J. (2008). "Visual impairment in a visual medium: Perspectives of online learners with visual impairments:.". Drexel University: Thesis, pp. 1-180.
20. Conroy, P. (2005). "English language learners with visual impairments: Strategies to enhance learning". *Rehabilitation Education for Blindness and Visual Impairment*, 37(3), pp. 101-108.
21. Cox, P., Dykes, M. (2001). "Effective classroom adaptations for students with visual impairments". *The Council For Exceptional Children*, 33(6), pp. 68-74.
22. Dawson, C. (2007), "A Practical Guide to Research Methods", (3rd edition), Begbroke, Oxford, How-to-Content (How-to-Books) Ltd, Publishers.
23. DeMarrais, K. and Lapan, S. (2004), "Foundations for Research Methods of Inquiry in Education and the Social Sciences", Mahwah, N.J., Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
24. Douglas, G., McLinden, M. (2005). "Visual impairment." In: Lewis, A., Norwich, B. *Special teaching for special children?: Pedagogies for Inclusion*. Milton Keynes: Open University Press, pp. 256.

25. Erten, O. (2011). "Facing challenges: Experiences of young women with disabilities attending a Canadian University". *Journal of Postsecondary Education and Disability*, 24(2), pp. 101-114.
26. Fatima, G., Bashir, R., Malik, M., Safder, M., Nayab, D. (2014). "Difficulties faced by students with visual impairment registered in open and distance learning programs of AIOU, Islamabad, Pakistan". *Academic Research International*, 5(3), pp. 214-222.
27. Federsel, S., Miesenberger, K. (2009). "Navigation assistant for blind people to explore chemical formulas". In: Emiliani, P., Burzagli, L., Como, A., Gabbanini, F., Salminen, A.(2009): *Assistive Technology from Adapted Equipment to Inclusive Environments*, Proceedings of AAATE'09, IOS Press, Amsterdam.
28. Fichten, C., Asuncion, J., Barile, M., Ferraro, V., Wolforth, J. (2009). "Accessibility of e - learning and computer and information technologies for students with visual impairments in postsecondary education". *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 103(9), pp. 543-557.
29. Finkova, D. (2012). "Orientation and mobility of persons with visual impairment. In: Rhzickova, V. et al. "Basics of special education of persons with visual impairment". First Edition. Olomouc: Palacky University, pp. 105-120.
30. Finkova, D., Regec, V., Rhzickova, V. (2012). "Technologies for the visually impaired. In: Rhzickova, V. et al. "Basics of special education of persons with visual impairment". First Edition. Olomouc: Palacky University, pp. 121-193.
31. Foley, A., Ferri, B. (2012). "Technology for people, not disabilities: ensuring access and inclusion". *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12(4), pp. 192-200.
32. Fuller, M., Healey, M., Bradley, A., Hall, T. (2004). "Barriers to learning: A systematic study of the experience of disabled students in one university". *Studies in Higher Education*, 29(3), pp. 304-318.
33. Ghafri, M. (2015). "The challenges that visually - impaired students at Sulatqn Qaboos university face in learning English". *Proceeding of the 3rd Global Summit on Education*, Kuala Lumpur, pp. 506-514.
34. Gill, E. (2001). "Distance education for visually impaired stud recommendations based on a case study". *Universitat Oberta de Catalunya Statistics Canada*, pp. 1-6.

35. Goode, J. (2007). "Managing disability: Early experiences of university students with disabilities". *Disability and Society*, 22(1), pp. 35-48.
36. Hadjidakou, K., Hartas, D. (2009). "Higher education provision for students with disabilities in Cyprus". *International Journal of Special Education*, 24(2), pp. 55-65.
37. Hanafin, J., Shevlin, M., Kenny, M., McNeela, E. (2007). "Including young people with disabilities: Assessment challenges in higher education". *Higher Education*, 54(3), pp. 435-448.
38. Harrison, L. (2006). "Accessible web based distance education: Principles and best practices". Adaptive Technology Resource Centre. Toronto: University of Toronto, pp. 1-6.
39. Hatlen, P., Curry, S. (1987). "In support of specialized programs for blind and visually impaired children: The impact of vision loss on learning". *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 81(1), pp. 7-13.
40. Hersh, M., Johnson, M. (2008). "Accessible information: An overview. In: Hersh, M. A., Johnson, M. "Technology for visually impaired and blind people". First Edition. London: Springer - Verlag, pp. 385 - 448.
41. Heward, W. (2000). "Exceptional children: An introduction to special education". Upper Saddle River: Prentice Hall, pp. 16-26.
42. Hewett, R., Douglas, G., and Keil, S. (2015). "Wellbeing of young people with visual impairments. UK: University of Birmingham, Visual Impairment Centre for Teaching and Research.
43. Hewett, R., Douglas, G., Keil, S. (2013). "Young people's progress and views of independence aged 16-19: Post-14 transitions support. UK: University of Birmingham, Visual Impairment Centre for Teaching and Research.
44. Hewett, R., Douglas, G., Ramli, A., Keil, S. (2012). "Post-14 transitions – A survey of the social activity and social networking of blind and partially sighted young people: Technical Report, February 2012. UK: Visual Impairment Centre for Teaching and Research, University of Birmingham.
45. Hewett, R., Keil, S., Douglas, G. (2015). "Experiences of blind and partially sighted young people as they make the transition into Higher Education". UK: University of Birmingham, Visual Impairment Centre for Teaching and Research.

46. Hodges, J., Keller, M. (1999). "Visually impaired students" perceptions of their social integration in college". *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 93(3), pp. 153-166.
47. Holbrook, M., Koenig, A. (2000). "Foundations of education. Volume I: History and theory of teaching children and youths with visual impairments (2nd edition). New York: AFB.
48. Holden, M., Lynch, P. (2004) *Choosing the Appropriate Methodology: Understanding Research Philosophy* (RIKON Group). *The Marketing Review*, 4 (4), pp. 397-409.
49. Hopkins, L. (2011). "The path of least resistance: A voice - relational analysis of disabled students experiences of discrimination in English universities". *International Journal of Inclusive Education*, 15(7), pp. 711-727.
50. Hughes, B. (2012). "Fear, pity and disgust: Emotions and the nondisabled imaginary". In Watson, N., Roulstone, A., Thomas, C. "Routledge handbook of disability studies". London: Routledge, pp. 67-78.
51. Hurst, A. (2009). "Curriculum and pedagogy: Challenges and dilemmas for teaching staff". In: Fuller, M., Georgeson, J., Healey, M., Hurst, A., Kelly, K., Riddell, S., Roberts, H., Weedon, E. "Improving disabled students learning". London, UK: Routledge, pp. 78-96.
52. Iowa (2000). "How does a screen reader work?". Available at: <http://www.blind.state.ia.us/access/how.htm>. [day access 16.12.2017].
53. Jacklin, A. (2010). "To be or not to be „a disabled student in higher education: The case of a postgraduate non - declaring (disabled) student". *Journal of Research in Special Education Needs*, 11(2), pp. 99-106.
54. Jacklin, A., Robinson, C., O'Meara, L., Harris, A. (2006). "Improving the experiences of disabled students in higher education". Brighton, UK: University of Sussex, pp. 1-16.
55. Karshmer, A., Bledsoe, C. (2002). "Access to mathematics by blind students. In *Computers helping people with special needs*". Springer Berlin Heidelberg, pp. 471-476.
56. Khadka, J., Ryan, B., Margrain, T., Woodhouse, J., Davies, N. (2012). "Listening to voices of children with a visual impairment: A focus group study". *British Journal of Visual Impairment*, 30(3), pp. 182-196.

57. Klaus, J. (2009). "Studying sciences as a blind person challenges to AT/IT". 2nd International Conference Education for All, Warsaw.
58. Koenig, J. (1996). "Growing into literacy". In Holbrook, M. "Children with visual impairments: A parents' guide". Bethesda: Woodbine House, pp. 227 - 257.
59. Kouroupetroglou, G., Kaccori, H. (2010). "Deriving accessible science books for the blind students of physics". In: Proceedings of the 7th International Conference of the Balkan Physical Union, Published by the American Institute of Physics (AIP), 1203(1), pp. 1308-1313.
60. Kouroupetroglou, G., Pino, A., Kacorri, H. (2011). "A model of accessibility services provision for students with disabilities in higher education". Brno: Proceedings of the International Conference Universal Learning Design.
61. Kurubacak, G., Yuzer, T. (2004). "The building of knowledge networks with interactive radio programs in distance education systems". In Proceedings of World Conference on E - Learning in Corporate, Government, Healthcare, and Higher Education. Washington DC: Chesapeake.
62. Lourens, H. (2015). "The lived experiences of higher education for students with a visual impairment: a phenomenological study". South Africa: Stellenbosch University, pp. 1-387.
63. Lovett, B., Nelson, J., Lindstrom, W. (2014). "Documenting hidden disabilities in higher education: Analysis of recent guidance from the association on higher education and disability (AHEAD)". Journal of Disability Policy Studies, 26(1), pp. 44-53.
64. Low, J. (2009). "Negotiating identities, negotiating environments: An interpretation of the experiences of students with disabilities". In: Titchkosky, T., Michalko, R. "Rethinking normalcy: A disability studies reader". Ontario: Canadian Scholars Press, pp. 236-251.
65. Ludi, S., Reichlmayr, T. (2008). "Developing inclusive outreach activities for students with visual impairments. USA: 39th ACM Technical Symposium on Computer Science Education Conference.
66. Mason, H. (1997). "Visual Impairment – Access to education for children and young people". London: David Fulton Publishers, pp. 21-31.

67. Matshedisho, K. (2007). "Access to higher education for disabled students in South Africa: a contradictory conjuncture of benevolence, rights and the social model of disability". *Disability & Society*, 22(7), pp. 685–699.
68. Matthews, N. (2009). "Teaching the 'invisible' disabled students in the classroom: disclosure, inclusion and the social model of disability". *Teaching in Higher Education*, 14(3), pp. 229-239.
69. McBroom, L. (1997). "Making the grade: College students with visual impairments". *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 91(3), pp. 261-270.
70. McCarthy, P. (2013) *Expectations You Encounter: The Educational Experiences and Transition Choices/Opportunities of Blind/Vision Impaired People in the Republic of Ireland*. PhD thesis: Trinity College Dublin (Unpublished).
71. McDonnall, M., Crudden, A. (2009). "Factors affecting the successful employment of transitionage youths with visual impairments". *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 103(6), pp. 329-341.
72. Morley, L., Croft, A. (2011). "Agency and Advocacy: disabled students in higher education in Ghana and Tanzania". *Research in Comparative and International Education*, 6(4), pp. 1-17.
73. Mullins, L., Preyde, M. (2013). "The lived experiences of students with an invisible disability at a Canadian university". *Disability and Society*, 28(2), pp. 147-160.
74. Nepomuceno, G., Decker, D., Shaw, J., Boyes, L., Tantillo, D., Wedler, H. (2016). "The value of safety and practicality: Recommendations for training disabled students in the sciences with a focus on blind and visually impaired students in chemistry laboratories". *Journal of Chemical Health & Safety*, 23(1), pp. 5-11.
75. *Ohio Guidelines for Working with Students Who Are Blind or Visually Impaired* (2015). Center for Instructional Supports and Accessible Materials.
76. Omede, A. (2015). "The challenges of educating the visually impaired and quality assurance in tertiary institutions of learning in Nigeria". *International Journal of Educational Administration and Policy Studies*, , 7(7), pp. 129-133.
77. Orsini, M. (2009). "Measures for inclusion: Coping with the challenge of visual impairment and blindness in university undergraduate level language learning". *Journal Compilation*, 24(1), pp. 27-34.

78. Ozgur, A., Gurcan, H. (2004). "An audio book project for blind students at the open education system of Anadolu University". *The Turkish Online Journal of Educational Technology (TOJET)*, 3(3), pp. 3-10.
79. Palmer, C. (2005). "Educating learners with vision impairment in inclusive settings". In *International Congress Series*, 1282(1), pp. 922-926.
80. Papadopoulos, K., Simaioforidis, Z., Charitakis, K., Barouti, M. (2015). "University examination system for students with visual impairments". *Thessaloniki: Lecture Notes in Computer Science*, pp. 1-9.
81. Parette, H., Peterson - Karlan, P. (2010). "Using assistive technology to support the instructional process of students with disabilities". In: Rotatori, A. *Current issues and trends in special education: Research, Technology, and Teacher Preparation (Advances in Special Education)*. Emerald Group Publishing Limited, 20(1), pp.73-89.
82. Permvattana, R., Murray, L., & Hollier, S. (2006). "Innovations in tertiary online for students who are blind or vision impaired". Sydney: 7th International Conference on Information Technology Based Higher Education and Training, pp. 1-6.
83. Pierangelo, R., Guiliani, G. (2007). "The educator's diagnostic manual of disabilities and disorders". First Edition. San Francisco: Wiley, pp. 29-35.
84. Pugh, G., Erin, J. (1999). *Blind or visually impaired students: Educational service guidelines*. Watertown: Perkins School for the Blind, pp. 1-57.
85. Redpath, J., Kearney, P., Nicholl, P., Mulvenna, M. Wallace, J., Martin, S. (2013). "A qualitative study of the lived experiences of disabled post - transition students in higher education institutions in Northern Ireland". *Studies in Higher Education*, 38(9), pp. 1334-1350.
86. Regec, V., Pastierikova, L. (2013). "E - accessibility for students with visual impairment at universities in Czech and Slovak Republic". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 106(1), pp. 928 – 934.
87. Richardson, J., Roy, A. (2002). "The representation and attainment of students with a visual impairment in higher education". *Journal of Visual Impairment*, 20(23), pp. 37-48.
88. Rothchild, I. (2006). "Induction, Deduction and the Scientific Method: An Eclectic Overview of the Practice of Science", Ohio, Society for the Study of Reproduction, Inc.

89. Sahasrabudhe, S., Palvia, P. (2013). "Academic challenges of blind students and their mitigation strategies". Proceedings of the 19th Americas Conference on Information Systems, Chicago, Illinois, August 15-17.
90. Shaw, S. (2007). "Postsecondary education". In: Florian, L. "The Sage handbook of special education". London, UK: SAGE Publications LTD, pp. 391-403.
91. Shepherd, I. (2001). "Providing learning support for blind and visually impaired students undertaking fieldwork and related activities". UK: University of Gloucestershire, pp. 1-83.
92. Söderström, S., Ytterhus, B. (2010). "The use and non-use of assistive technologies from the world of information and communication technology by visually impaired young people: a walk on the tightrope of peer inclusion". *Disability & Society*, 25(3), pp. 303-315.
93. *Special education in today's schools* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill, pp. 11-86.
94. Stone, E., Cook, L., Laitusis, C., Cline, F. (2010). "Using differential item functioning to investigate the impact of testing accommodations on an English - language arts assessment for students who are blind or visually impaired". *Applied Measurement in Education*, 23(2), pp. 132-152.
95. Strobel, W., Fossa, J., Arthanat, S., Brace, J. (2006). "Technology for access to text and graphics for people with visual impairments and blindness in vocational settings". *Journal of Vocational Rehabilitation*, 24(2), pp. 87-95.
96. Taylor, M. (2004). "Widening participation into higher education for disabled students". *Education and Training*, 46(1), pp. 40-48.
97. Theofanos, M., Redish, J. (2003). "Guidelines for accessible and usable websites: Observing users who work with screen readers". *Interactions*, 10(6), pp. 38-51.
98. Tinklina, T., Riddella, S., Wilson, A. (2004). "Policy and provision for disabled students in higher education in Scotland and England: The current state of play". *Studies in Higher Education*, 29(5), pp. 637-657.
99. Topor, I., Rosenblum, P. (2013). "English language learners: Experiences of teachers of students with visual impairments who work with this population". *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 107(2), pp. 79-91.
100. Turnbull, A., Turnbull, R., Shank, M., Smith, S., Leal, D. (2002). "Exceptional lives: Special education in today's". Upper Saddle River: Merrill, pp. 11-21.

101. Voytecki, K., Anderson, P., Semon, S., Seok, S. (2009). "Assistive technology supports for postsecondary students with disabilities". In: Gibson, I. et al. (2009). Proceedings of Society for Information Technology & Teacher Education International Conference, Chesapeake, VA: AACE, pp. 3990-3995.
102. Vrama, T. (2014). "Adults with disabilities as students at the university". Procedia - Social and Behavioral Sciences, 142(1), pp. 235-242.
103. Waterfield, J., West, B. (2008). "Meeting the specific requirements of blind and partially sighted students studying in higher education in the UK: A guide to support academic staff to help meet the anticipatory and positive duties under the DDA 2005". University of Plymouth: Plymouth, pp. 1-19.
104. Waterfield, J., West, B. (2008). "Meeting the specific requirements of Blind and Partially Sighted Students studying in Higher Education in the UK". Plymouth: University of Plymouth.
105. Webster, M., Araluce, H. (2002). "Teaching English as a foreign language to blind and visually impaired young learners: The affective factor". Universidad De Castilla La Mancha, pp. 1-260.
106. West, M., Kregel, J., Getzel, E., Zhu, M. (1993). "Beyond section 504: satisfaction and empowerment of students with disabilities in higher education". Exceptional Children, 59(5), pp. 456-467.
107. Whitehouse, G., Dearnley, J., Murray, I. (2009). "Still 'destined to be under-read'? Access to books for visually impaired students in UK higher education". Publishing Research Quarterly, 25(3), pp. 170-180.
108. Δημητρόπουλος, Ε. (2009), «Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας», Αθήνα, Εκδόσεις Έλλην.
109. Εφημερίδα της Κυβέρνησης (2009). Ρύθμιση θεμάτων του πανεπιστημιακού και τεχνολογικού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις. Αρ. Φύλλου 156/Α'. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο, σ. 6165-6180.
110. Ζαφειρόπουλος, Κ. (2005), «Πως γίνεται μία επιστημονική εργασία? Επιστημονική έρευνα και συγγραφή εργασιών», Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική.
111. Κουρουπέτρογλου, Γ. (2011). "Κατευθυντήριες οδηγίες εξέτασης φοιτητών με αναπηρία και ο θεσμός του συμβούλου καθηγητή φοιτητών με αναπηρία". Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, σ. 1-16.
112. Κυριαζόπουλος, Π. και Σαμαντά Ε. (2011), «Μεθοδολογία έρευνας εκπόνησης διπλωματικών εργασιών», Αθήνα, Σύγχρονη Εκδοτική.

- 113.Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (2006), «Μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες», Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg
- 114.Πουρκός, Μ. Α. και Δαφέρμος, Μ. (2010), «Ποιοτική Έρευνα στις Κοινωνικές Επιστήμες. Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά ζητήματα», Αθήνα: Τόπος.

7. Παράρτημα

7.1. Φόρμα συνέντευξης

Φόρμα Συνέντευξης

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

“ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ”

Φοιτήτρια: Κονίδη Αντωνία

Επιβλέπων:

«Οδηγός βοήθειας για φοιτητές με απώλεια όρασης εισαγωγής τους στο Πανεπιστήμιο Πειραιά»

Οι συνεντεύξεις θα πραγματοποιηθούν σε φοιτητές με απώλεια όρασης με ερωτήσεις που αφορούν σε τομείς όπως το εκπαιδευτικό υλικό, η στάση της ακαδημαϊκής κοινότητας, ο χωροταξικός σχεδιασμός, οι υπηρεσίες υποστήριξης κλπ. Οι συνεντεύξεις θα είναι ατομικές και ο σκοπός τους θα είναι να εντοπιστούν τα προβλήματα που βιώνουν οι φοιτητές με προβλήματα όρασης, και στην πορεία να βρούμε από τις δικές τους εμπειρίες, τους τρόπου αντιμετώπισης και τις καλές πρακτικές που εφαρμόστηκαν για τα προβλήματα αυτά.

Θα εκτιμούσα ιδιαίτερα αν συμμετείχατε στην έρευνα αναφορικά με τη βοήθεια που παρέχεται σε φοιτητές με απώλεια όρασης τόσο κατά την εισαγωγή όσο και κατά την προσαρμογή τους στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα. Με τη συμμετοχή σας στην έρευνα διασφαλίζεται το απόρρητο των προσωπικών δεδομένων ενώ οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά ως στοιχεία για ερευνητικούς σκοπούς. Για τα αποτελέσματα της έρευνας ή για οποιαδήποτε άλλη πληροφορία παρακαλούμε επικοινωνήστε:

Κονίδη Αντωνία - Παν/μιο Πειραιά (e mail: toniakonidi@gmail.com)

Ερωτήσεις

I. Εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

1. Ποιος ήταν ο βασικός λόγος επιλογής του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού ιδρύματος;

.....
.....

2. Κατά την εισαγωγή σας στο εκπαιδευτικό ίδρυμα ενημερωθήκατε αναφορικά με την ύπαρξη τυχόν Οδηγού Εισαγωγής ή Κατευθυντήριων Γραμμών Εισαγωγής για φοιτητές με προβλήματα όρασης;

.....
.....

3. Κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, καταγράφηκε και αξιολογήθηκε με κάποιο τρόπο το είδος και ο βαθμός απώλειας όρασης σας; Αν ναι, αναφέρατε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε.

.....
.....

4. Κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, καταγράφηκαν για να αξιολογηθούν με συστηματικό τρόπο οι εκπαιδευτικές σας ανάγκες; Αν ναι, αναφέρατε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε.

.....
.....

5. Κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, καταγράφηκαν για να αξιολογηθούν με συστηματικό τρόπο τυχόν προβλήματα που έχουν προκύψει; Αν ναι, αναφέρατε τη διαδικασία που ακολουθήθηκε.

.....
.....

6. Κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα λάβατε την αναγκαία ενημέρωση και πληροφόρηση σχετικά με τυχόν υπηρεσίες που παρέχονται σε φοιτητές με προβλήματα όρασης;

.....
.....

II. Υπηρεσίες, διοίκηση και εκπαιδευτικό προσωπικό

7. Πώς αξιολογείται την αρχική επαφή σας με την Γραμματεία της Σχολής σας; Υπήρξε υποστήριξη και ενδιαφέρον για εσάς;

.....
.....

8. Θα μπορούσατε να αναφέρετε ενδεικτικά υπηρεσίες και προβλέψεις του ιδρύματος ως προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης.

.....
.....

9. Έχετε έρθει σε επαφή με οποιαδήποτε υπηρεσία εντός του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος για να αναζητήσετε περαιτέρω βοήθεια σε θέματα που άπτονται των ακαδημαϊκών σας σπουδών; Εάν ναι, με ποια και τι είδους υποστήριξης ζητήσατε;

.....
.....

10. Αναφορικά με τις διοικητικές διαδικασίες (δήλωση μαθημάτων εξαμήνου, παραλαβή συγγραμμάτων, εγγραφή στη γραμματεία κλπ), θα μπορούσατε να αναφέρατε θετικά και αρνητικά σημεία για τους φοιτητές με προβλήματα όρασης;

.....
.....

11. Αξιολογείτε τις υπηρεσίες σίτισης και στέγασης των φοιτητών με προβλήματα όρασης που προσφέρει το Εκπαιδευτικό ίδρυμα και αναφέρατε σημεία που χρήζουν βελτιώσεων ή τροποποιήσεων.

.....
.....

12. Ποια ήταν η στάση της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό, συμφοιτητές) κατά την προσαρμογή σας στην ακαδημαϊκή ζωή;

.....
.....

III. Μαθήματα - Εξετάσεις

13. Θα μπορούσατε να αξιολογήσετε την υποστήριξη που σας παρέχετε σε εκπαιδευτικό επίπεδο και να αναφέρετε ενδεικτικά σημεία που χρήζουν βελτιώσεων;

.....
.....

14. Ο τρόπος εξέτασης και η μορφή διάθεσης των θεμάτων ανταποκρίνονται στις ανάγκες των φοιτητών με προβλήματα όρασης; Αναφέρατε ενδεχόμενα προβλήματα που έχουν ανακύψει κατά τη διαδικασία εξετάσεων.

.....
.....

15. Το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα προσφέρει την αναγκαία ειδική εκπαίδευση στους φοιτητές με προβλήματα όρασης; Αν ναι, αναφέρατε ορισμένες από τις εκπαιδευτικές παρεμβάσεις και υπηρεσίες (π.χ. σύστημα Braille);

.....
.....

16. Ποιες είναι οι κύριες καθημερινές δυσκολίες που αντιμετωπίζετε στα μαθήματα, τις διαλέξεις;

.....
.....

17. Αναφέρατε την άποψή σας αναφορικά με τη φυσική και την εξ' αποστάσεως παρακολούθηση μαθημάτων και διαλέξεων αν και εφόσον υφίσταται.

.....
.....

IV. Εκπαιδευτικό Υλικό / Τεχνολογίες / Εξοπλισμός

18. Σε ποιου είδους προσαρμογές έχει προβεί το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα αναφορικά με την παροχή του αναγκαίου εκπαιδευτικού υλικού για φοιτητές με προβλήματα όρασης (πρόσβαση σε σημειώσεις, ασκήσεις, έξτρα εκπαιδευτικό υλικό);

.....
.....

19. Η μορφή του εκπαιδευτικού υλικού (βίντεο, ηχογραφημένη διάλεξη, ηλεκτρονικές διαφάνειες κλπ), θεωρείτε ότι ανταποκρίνεται στις εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών με προβλήματα όρασης; Αναφέρατε θετικά και αρνητικά σημεία.

.....
.....

20. Πώς αξιολογείται την επάρκεια των ατομικών υποστηρικτικών τεχνολογιών για τη διευκόλυνση της μάθησης (μετατροπή συγγραμμάτων, χρήση Η/Υ κλπ);

.....
.....

21. Σας παρέχετε κάποιου είδους εξοπλισμός που θα βοηθούσε λόγω της απώλειας της όρασής σας;

.....
.....

V. Χωροταξικός Σχεδιασμός

22. Πώς κρίνετε τις δυνατότητες πρόσβασης για τους τυφλούς φοιτητές στους διάφορους χώρους του πανεπιστημίου (αίθουσες διδασκαλίας, γραμματείες, εστιατόρια, βιβλιοθήκη κλπ); Αναφέρατε θετικά σημεία αλλά και ορισμένα προβλήματα που χρίζουν άμεσης αντιμετώπισης.

.....
.....

23. Θα μπορούσατε να αναφέρετε τις σημαντικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζετε στη χρήση της βιβλιοθήκης (πρόσβαση στο υλικό, ευκολία μετάβασης, υποστήριξη προσωπικού);

.....
.....

24. Ποιες είναι οι δυσκολίες μετακίνησης που αντιμετωπίζετε τόσο στους χώρους του πανεπιστημίου όσο και εκτός;

.....
.....

VI. Προσδοκίες - Ικανοποίηση

25. Πώς αξιολογείται συνολικά τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος στο οποίο φοιτάτε αναφορικά με τους φοιτητές με προβλήματα όρασης;

.....
.....

26. Ποιες ήταν οι προσδοκίες σας αναφορικά με την υποστήριξη του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος στο οποίο φοιτάτε, στους φοιτητές με προβλήματα όρασης, κατά την εισαγωγή σας στο Ίδρυμα;

.....
.....

27. Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος την οποία αντιμετωπίσατε στην πραγματικότητα κατά την εισαγωγή σας στο Ίδρυμα (1-5);

.....
.....

28. Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τη στάση του Εκπαιδευτικού Ιδρύματος προς τους φοιτητές με προβλήματα όρασης;

.....
.....

29. Κατά τη γνώμη σας πώς μπορεί το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα να λύσει τα όποια προβλήματα και να ανταποκριθεί στις εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτητών με προβλήματα όρασης;

.....
.....

30. Συνολικά, πόσο ικανοποιημένος/η είστε από τα παρακάτω:

- Εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
- Αίθουσες διδασκαλίας
- Γραμματεία
- Διοίκηση
- Εκπαιδευτικό προσωπικό
- Εκπαιδευτικό υλικό
- Εξετάσεις
- Εξοπλισμός
- Μαθήματα
- Πρόσβαση στην τεχνολογία (πχ. Ηλεκτρονική Βιβλιοθήκη)
- Υπηρεσίες
- Χωροταξικός σχεδιασμός

VII. Προβλήματα - Προτάσεις

31. Συνολικά, ποια είναι τα προβλήματα που συναντήσατε κατά την εισαγωγή σας στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα;

.....
.....

32. Προτείνετε λύσεις για την όσο το δυνατόν ευκολότερη εισαγωγή των φοιτητών με προβλήματα όρασης στο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων.

.....
.....

Δημογραφικά

30. Φύλο:.....

31. Ηλικία: .....

32. Εξάμηνο σπουδών: .....

33. Βαθμός τυφλότητας (%):.....

Σας ευχαριστώ πολύ!

7.2. Εγχειρίδιο Βοήθειας Για Φοιτητές Με Απώλεια Όρασης Κατά Την Εισαγωγή Τους Στο Πανεπιστήμιο Πειραιά

Το παρόν Εγχειρίδιο έχει ως σκοπό την συγκέντρωση πληροφοριών σημαντικών για την εισαγωγή σας στο Πανεπιστήμιο Πειραιά ώστε να είστε ενημερωμένοι σχετικά.

Όργανα Διοίκησης Πανεπιστημίου Πειραιά Συμβούλιο, Πρύτανης, Σύγκλητος και Σύγκλητος Ειδικής Σύθεσης

Όργανα Σχολής Κοσμήτορας, Κοσμητεία και Γενική Συνέλευση Σχολής

Όργανα Τμήματος Πρόεδρος, Συνέλευση Τμήματος, Διευθυντής Τομέα και Γενική Συνέλευση Τομέα

Διοικητικές Υπηρεσίες Πανεπιστημίου Πειραιά
--

Γραμματέας Ιδρύματος				
Γενική Διεύθυνση				
Διευθύνσεις	Τμήματα			
Διεύθυνση Σπουδών	Προπτυχιακών Σπουδών	Μεταπτυχιακών Σπουδών	Φοιτητικής Μέριμνας	
<i>Διεύθυνση Διοικητικού</i>	Διδακτικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού	Διοικητικού Προσωπικού	Διοικητικής Μέριμνας	Πρωτοκόλλου-Διεκπεραίωσης και Αρχείου
<i>Διεύθυνση Οικονομικού</i>	Λογιστηρίου	Μισθοδοσίας	Προμηθειών	Περιουσίας
<i>Διεύθυνση Μηχανοργάνωσης και Τεχνικών Έργων</i>	Τμήμα Μηχανοργάνωσης	Τμήμα Τεχνικών Έργων	Κέντρο Διαχείρισης Δικτύων	
<i>Διεύθυνση Υποστήριξης Πανεπιστημιακών Οργάνων</i>	Τμήμα Πανεπιστημιακών Αρχών	Τμήμα Σχεδιασμού & Τεκμηρίωσης		
Ανεξάρτητα Τμήματα	Γραμματεία Συγκλήτου	Βιβλιοθήκη	Τμήμα Διεθνών και Δημοσίων Σχέσεων	Γραφείο Δημοσιευμάτων & Εκδόσεων

Ιστορική Εξέλιξη Πανεπιστημίου Πειραιά

1938 Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών

1945 Ανωτέρα Σχολή Βιομηχανικών Σπουδών

1958 Ανωτάτη Βιομηχανική Σχολή

1989 Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Σπουδές στο Πανεπιστήμιο Πειραιά		
Πρώτος Κύκλος Σπουδών - Προπτυχιακές Σπουδές	Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών	Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων & Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
	Σχολή Ναυτιλίας και Βιομηχανίας	Τμήμα Βιομηχανικής Διοίκησης και Τεχνολογίας & Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών
	Σχολή Χρηματοοικονομικής και Στατιστικής	Τμήμα Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής & Τμήμα Στατιστικής και Ασφαλιστικής Επιστήμης
	Σχολή Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας	Τμήμα Πληροφορικής & Τμήμα Ψηφιακών Συστημάτων

Δεύτερος Κύκλος Σπουδών - Μεταπτυχιακές Σπουδές	Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών Σχολή Ναυτιλίας και Βιομηχανίας	Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων Διοίκηση Επιχειρήσεων (MBA) Διοίκηση Επιχειρήσεων για στελέχη (E-MBA) Διοίκηση Επιχειρήσεων - Ολική Ποιότητα με διεθνή προσανατολισμό (MBA-TQM) Διοίκηση Επιχειρήσεων - Μάνατζμεντ Τουρισμού Λογιστική και Έλεγχος Δημοσίων Οργανισμών και Επιχειρήσεων
		Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική Οικονομικά και Διοίκηση της Υγείας Οικονομικά της Εκπαίδευσης
		Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές Ενέργεια: Στρατηγική, Δίκαιο και Οικονομία BRICS: Οικονομία-Κοινωνία-Εξωτερική Πολιτική Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Έρευνα
		Τμήματα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων - Οικονομικής Επιστήμης, Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών Δίκαιο και Οικονομία
	Σχολή Ναυτιλίας και Βιομηχανίας	Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών Ναυτιλία
		Τμήμα Βιομηχανικής Διοίκησης και Τεχνολογίας Βιομηχανική Διοίκηση και Τεχνολογία με τρεις ειδικεύσεις: Διοίκηση Logistics (Logistics Management), Διαχείριση Ενέργειας και Περιβάλλοντος (Energy and Enviromental Management) Διοίκηση Έργων και Ανάπτυξη Προϊόντων (Project Management & Product Development)
	Σχολή Χρηματοοικονομικής και Στατιστικής	Τμήμα Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής Χρηματοοικονομική και Τραπεζική Το Χρηματοοικονομικό και Θεσμικό Πλαίσιο των Αγορών Χρήματος και Κεφαλαίου
		Τμήμα Στατιστικής και Ασφαλιστικής Επιστήμης Εφαρμοσμένη Στατιστική Αναλογιστική Επιστήμη και Διοικητική Κινδύνου
	Σχολή Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας	Τμήμα Πληροφορικής Προηγμένα Συστήματα Πληροφορικής Πληροφορική
		Τμήμα Ψηφιακών Συστημάτων Ψηφιακά Συστήματα και Υπηρεσίες Ασφάλεια Ψηφιακών Συστημάτων
		Τεχνο-οικονομική Διοίκηση Τηλεπικοινωνιακών Συστημάτων

		Ηλεκτρονική Μάθηση Ψηφιακές Επικοινωνίες και Δίκτυα
Τρίτος Κύκλος Σπουδών - Διδακτορικές Σπουδές		Η ύπαρξη διδακτορικών σπουδών καθορίζεται από το ίδιο το Ίδρυμα

Εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο Πειραιά

Εισαγωγή σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

Τα υποψήφια άτομα με απώλεια όρασης, με μειωμένη οπτική οξύτητα (σε ποσοστό αναπηρίας μεγαλύτερο του 85%) είναι δυνατό να εισαχθούν χωρίς εξετάσεις σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.) Πανεπιστημιακής και Τεχνολογικής Κατεύθυνσης εκτός του Τμήματος Εικαστικών Τεχνών της Α.Σ.Κ.Τ. Αθήνας και των Τμημάτων Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών των Πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης και Δυτικής Μακεδονίας.

Εγγραφές στο Πανεπιστήμιο Πειραιά

Στο Πανεπιστήμιο Πειραιά εγγράφονται στο 1^ο Εξάμηνο Σπουδών όλων των Τμημάτων όσα άτομα εισάγονται με τη διαδικασία που επιβάλλει ο σχετικός Νόμος. Ο νεοεισερχόμενος φοιτητής εγγράφεται στη σχολή στην αρχή κάθε εξαμήνου σε ημερομηνίες που ορίζονται από την κοσμητεία και δηλώνει τα μαθήματα που επιλέγει. Σε περίπτωση μη εγγραφής εντός δύο συνεχόμενων Εξαμήνων, ο φοιτητής διαγράφεται από το Τμήμα της Σχολής με διαπιστωτική πράξη από τον Κοσμήτορα (Ν. 4009/6 Σεπτ. 2011 (ΦΕΚ 195Α) για τους Φοιτητές με Αναπηρία- Άρθρο 33, Εδάφιο 2). Οι κατατάξεις και μετεγγραφές στα Τμήματα του Πανεπιστημίου Πειραιώς πραγματοποιούνται σύμφωνα με τον ισχύον Ν.

Δικαιολογητικά εγγραφής στην τριτοβάθμια Εκπαίδευση ατόμων με απώλεια όρασης

Τα δικαιολογητικά εγγραφής καθορίζονται με απόφαση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και κάθε άλλη πληροφορία που είναι απαραίτητη για την επιλογή και εγγραφή των εισαγομένων στα Α.Ε.Ι. (Ν. 3794/2009, ΦΕΚ 156, Άρθρο 35). Οι υποψήφιοι με απώλεια όρασης που εισάγονται σε Σχολές ή Τμήματα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατά την εγγραφή τους εκτός των λοιπών δικαιολογητικών που απαιτούνται από το σύνολο των φοιτητών (ΑΜΚΑ, ΑΦΜ, Διεύθυνση κατοικίας κ.ά.) πρέπει να επικοινωνήσουν με μία από τις Ειδικές Επταμελείς Επιτροπές, σε Δημόσια ή Πανεπιστημιακά Νοσοκομεία, ώστε να αποκτήσουν Πιστοποιητικό διαπίστωσης Πάθησης. Οι υποψήφιοι φοιτητές προσκομίζουν στις Ειδικές Επταμελείς Επιτροπές ορισμένα δικαιολογητικά, όπως μια Αίτηση (<http://www.minedu.gov.gr>, Εξετάσεις, Υποψήφιοι με σοβαρές παθήσεις), Ιατρικές γνωματεύσεις από Δημόσιο Νοσοκομείο, με σφραγίδα: Συντονιστή

Διευθυντή Κλινικής ή Εργαστηρίου του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ.) ή Συντονιστή Διευθυντή Κλινικής ή Εργαστηρίου του Εθνικού Συστήματος Υγείας (Ε.Σ.Υ.) ή Καθηγητή Πανεπιστημίου ή Αναπληρωτή Καθηγητή, Φωτοαντίγραφο αστυνομικής ταυτότητας ή διαβατηρίου. Ειδικά, τα άτομα με μειωμένη οπτική οξύτητα (με ποσοστό αναπηρίας τουλάχιστον 80%), απαιτείται να προσκομίσουν στις Ειδικές Επταμελείς Επιτροπές των Νοσοκομείων και το Πιστοποιητικό ποσοστού αναπηρίας (εγκύκλιός μας με αρ. πρωτ. Φ.251/174041/Α5/18-10-2016 (ΑΔΑ: ΩΟΕ84653ΠΣ-Ε3Υ) «Πιστοποίηση αναπηρίας από τα ΚΕ.Π.Α.») το οποίο να διαθέτει μόνιμη ισχύ στην Ειδική Επταμελή Επιτροπή ώστε να εκδοθεί το Πιστοποιητικό διαπίστωσης πάθησης από την εν Επιτροπή.

Εξετάσεις μαθημάτων φοιτητών με απώλεια όρασης (Π.Δ. 12 – ΦΕΚ Α 22/2009)

Οι φοιτητές με ολική **απώλεια όρασης** σύμφωνα με τον ν. 958/1979 (ΦΕΚ 191 Α') ή είναι αμβλύωπες με χαμηλή όραση και έχουν ποσοστό αναπηρίας στην όρασή τους τουλάχιστον 67% εξετάζονται μόνο προφορικά. Ειδικά για τους φοιτητές που με απώλεια όρασης, σύμφωνα με το Ν. 958/1979 (ΦΕΚ 191 Α') ή είναι αμβλύωπες με χαμηλή όραση οι οποίοι έχουν ποσοστό αναπηρίας στην όρασή τους τουλάχιστον 67% τους χορηγούνται γνωματεύσεις και από τις Ιατροπαιδαγωγικές Υπηρεσίες του Κέντρου Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (ΚΕΑΤ) αφού πιστοποιηθούν από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης ως Ιατροπαιδαγωγικές Υπηρεσίες.

Βαθμολογική Κλίμακα Πτυχίου

8,50 -10 Άριστα

6,50 - 8,49 Λίαν Καλώς

5 - 6,49 Καλώς

Απονομή Πτυχίων Ημερομηνία Ανακήρυξης Των Πτυχιούχων

Σύμφωνα με την από 8/10/1986 απόφαση της Συγκλήτου, ημερομηνία ανακήρυξης των πτυχιούχων ορίζεται η ημερομηνία του τελευταίου εξεταζόμενου μαθήματος κάθε εξεταστικής περιόδου.

Διεθνείς Σχέσεις

Το Πανεπιστήμιο Πειραιώς είναι μέλος στους Διεθνείς οργανισμούς EUA, IAU, CMU, ASECU, AASCB, UNIMED, EAEC, TETHYS.

Ευρωπαϊκά Προγράμματα

Το Πανεπιστήμιο Πειραιώς μετείχε ενεργά στην πρώτη και δεύτερη φάση του ERASMUS, συμμετέχει στο νέο πρόγραμμα «ERASMUS+» και είναι κάτοχος του Διευρυμένου Χάρτη 31704 LA-1-2014-1-GR-E4 AKA1-ECHE.

Φοιτητική Μέριμνα

1. **ΣΙΤΙΣΗ:** Το Φοιτητικό Εστιατόριο λειτουργεί στο κτίριο της οδού Τσαμαδού 78, στο οποίο σιτίζονται οι δικαιούμενοι δωρεάν σίτιση φοιτητές. Οι απαιτήσεις για δωρεάν σίτιση, τα δικαιολογητικά για τη αποδοχή και ανανέωση της ειδικής ταυτότητας σίτισης και τα περιθώρια υποβολής αίτησης για σίτιση ανακοινώνονται από το Τμήμα Φοιτητικής Μέριμνας.
2. **ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ:** Οι προπτυχιακοί και μεταπτυχιακοί φοιτητές και οι υποψήφιοι διδάκτορες, που δεν έχουν άλλη ιατροφαρμακευτική και

νοσοκομειακή περίθαλψη, δικαιούνται πλήρη ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη στο Εθνικό Σύστημα Υγείας (Ε.Σ.Υ.) , με κάλυψη των σχετικών δαπανών από τον Ε.Ο.Π.Υ.Υ., κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 33 του Ν. 4368/2016. Οι δικαιούχοι μπορούν να αποκτήσουν βιβλιário υγείας υποβάλλοντας μια αίτηση, παρουσιάζοντας τα δικαιολογητικά στο Τμήμα Φοιτητικής Μέριμνας (210 4142088-89).

3. **ΙΑΤΡΕΙΟ:** Από το Ιατρείο παρέχονται υπηρεσίες πρωτοβάθμιας υγείας στους φοιτητές. Λειτουργεί καθημερινά στο Ισόγειο του κεντρικού κτιρίου (210 4142166).
4. **ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ:** Το Συμβουλευτικό Κέντρο προσφέρει τις υπηρεσίες του κάθε μέρα στις 7.00 με 15.00 στο γραφείο 013 (ισόγειο κεντρικού κτιρίου) (210 4142042).
5. **ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ – ΒΡΑΒΕΙΑ:** Οι υποτροφίες εισαγωγής, επίδοσης και τα βραβεία εισαγωγής και επίδοσης δίδονται βάσει του «Κανονισμού Υποτροφιών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης - Πρόγραμμα Υποτροφιών Επίδοσης και Βραβείων» του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.) (www.iky.gr/ypotrofies-gia-ellines/proptyxiakes-ypotrofies-iky/item/769-kanonismosypotrofiwn-tritovathmias-ekpaideysis)
6. **ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟ ΕΠΙΔΟΜΑ:** Σε φοιτητές στο πρώτο δίδεται ετήσιο στεγαστικό επίδομα χιλίων ευρώ (1.000 €) για τα σύνολο των ετών σπουδών. Οι προϋποθέσεις, τα δικαιολογητικά και οι προθεσμίες για τη χορήγηση του επιδόματος, ανακοινώνονται από το Τμήμα Φοιτητικής Μέριμνας (210 4142088) (www.unipi.gr/unipi/el/pfm-ugeionomikh-perithalpsh.html, <http://www.unipi.gr/unipi/el/pfm-stegastiko-epidoma.html>)
7. **ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ:** Στους φοιτητές παρέχονται σε όλη τη διάρκεια του έτους εισιτήρια για πολιτιστικές εκδηλώσεις και μέσα μεταφοράς με τη χρήση της Ακαδημαϊκής Ταυτότητας.

Βιβλιοθήκη Και Κέντρο Πληροφόρησης

Βιβλιοθήκη Και Κέντρο Πληροφόρησης (www.lib.unipi.gr):

Ωράριο Λειτουργίας: 8.00 έως 20.00, καθημερινές εργάσιμες ημέρες. Πρόσβαση και σε ΑΜΕΑ.

Έντυπες Συλλογές: Συλλογή από 76.000 τίτλους βιβλίων, 800 τίτλους έντυπων περιοδικών (88.000 τόμοι).

Ψηφιακές Συλλογές: Ηλεκτρονικά βιβλία: Cengage learning, Oxford Scholarship online, Sage, ScienceDirect, Taylorand Francis, Wiley Interscience, Heal-link, eBrary.

Τοποθεσία: Στεγάζεται στο κεντρικό κτίριο του Πανεπιστημίου. Είσοδος στην κεντρική κυκλική σκάλα στο μέσον του ισόγειου. Επίσης, για τα ΑΜΕΑ. χρησιμοποιείται και ο ανελκυστήρας στην αριστερή πλευρά του κτιρίου. Η βιβλιοθήκη αποτελείται από τρεις βασικούς χώρους: Χώρο Υποδοχής, Βιβλιοστάσιο, και Αναγνώστηριο.

Υπηρεσίες Βιβλιοθήκης:

Γενική πληροφόρηση: Ιστότοπος www.lib.unipi.gr και Υπηρεσία Ask a Librarian

Εξειδικευμένη πληροφόρηση: Υποβολή προφορικά, τηλεφωνικά ή ηλεκτρονικά, σε library@unipi.gr.

Δανεισμός: Μετά από εγγραφή ως μέλος.

Εκπαίδευση χρηστών: Υποστήριξη και ενημέρωση στη χρήση της βιβλιοθήκης, του καταλόγου της και Μαθήματα χρήσης της βιβλιοθήκης και των πηγών της έχουν

αναρτηθεί στην Πύλη Πληροφόρησης της Βιβλιοθήκης (www.lib.unipi.gr) υπό την ενότητα «Εξυπηρέτηση Χρηστών Πληροφοριακή Παιδεία»

Βάσεις Δεδομένων: Η βιβλιοθήκη παρέχει online θεματικές συνδρομητικές και ανοικτής πρόσβασης βάσεις δεδομένων, σχετικές με τα γνωστικά αντικείμενα του Πανεπιστημίου, ενίοτε μέσω HealLink.

Ψηφιακά Αποθετήρια: ΣΠΟΥΔΑΙ (spoudai.unipi.gr/index.php/spoudai), Διώνη (dione.lib.unipi.gr/), KETlib (ketlib.lib.unipi.gr/), Πανδώρα (<http://pandora.lib.unipi.gr/>)

Ηλεκτρονικές Υπηρεσίες: Υπηρεσία Ενοποιημένες αναζήτησης (metasearch) Ωκεανός (<http://oceanos.lib.unipi.gr/>), Ηλεκτρονικές εκδόσεις σε λογισμικά έκδοσης περιοδικών, εκδόσεων πρακτικών συνεδρίων για τις ανάγκες των μελών του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Ασύρματο Δίκτυο WI-FI σε όλους τους χώρους της Βιβλιοθήκης

Ηλεκτρονικές Υπηρεσίες

Προσωπικός Λογαριασμός Φοιτητών: Με την εγγραφή φοιτητή στο Πανεπιστήμιο, αποκτάται προσωπικό λογαριασμό, για πρόσβαση στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες που παρέχει το Πανεπιστήμιο και το Υπουργείο Παιδείας.

- Υπηρεσία Πληροφόρησης Φοιτητών (Ηλεκτρονική Γραμματεία),
- Υπηρεσίες διανομής συγγραμμάτων και έκδοσης ταυτοτήτων (πάσο),
- Υπηρεσίες διάθεσης εκπαιδευτικού λογισμικού,
- Συστήματα εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης.

Ελεύθερη Πρόσβαση Σε Υπολογιστές (helpdesk.unipi.gr): Στην αίθουσα 003 του Ισογείου του κεντρικού κτιρίου, βρίσκεται αριθμός υπολογιστών με ελεύθερη πρόσβαση στο διαδίκτυο και δυνατότητα εκτύπωσης. Στον ίδιο χώρο στεγάζεται η Υπηρεσία Τεχνικής Υποστήριξης ([helpdesk](http://helpdesk.unipi.gr)), που διαχειρίζεται τεχνικά τα διατμηματικά εργαστήρια, τις διοικητικές υπηρεσίες και το ακαδημαϊκό προσωπικό.

Ασύρματο Δίκτυο WIFI: Όλοι οι χώροι διδασκαλίας Πανεπιστημίου καλύπτονται από ελεύθερο ασύρματο δίκτυο wi-fi,

Πρόσβαση στο Εσωτερικό Δίκτυο του Πανεπιστημίου – VPN: Η υπηρεσία πρόσβασης στο εσωτερικό δίκτυο του Πανεπιστημίου (υπηρεσία VPN) παρέχει δυνατότητα χρήσης των ηλεκτρονικών υπηρεσιών του Πανεπιστημίου από απομακρυσμένες θέσεις ή δίκτυα, όπως π.χ. από οικιακές συνδέσεις DSL.

Γραφείο Διασύνδεσης – Σταδιοδρομίας (career.unipi.gr): Υποστήριξη φοιτητών/αποφοίτων για ένταξη στην αγορά εργασίας.

Οδηγίες & Εργαλεία Προσβασιμότητας

Εφαρμογές Λογισμικού

- Συλλογή ΑΘΗΝΑ δωρεάν λογισμικού Υποστηρικτικών Τεχνολογιών για ΑμεΑ
- Συλλογή mAΘΗΝΑ δωρεάν λογισμικού Υποστηρικτικών Τεχνολογιών ΑμεΑ και Κινητές Συσκευές (έξυπνα τηλέφωνα και tablet)

Οδηγίες Παραγωγής Προσβάσιμων Εγγράφων και Παρουσιάσεων

Οδηγίες για την Προσβασιμότητα του Παγκόσμιου Ιστού

- Οδηγίες για την Προσβασιμότητα του Περιεχομένου του Ιστού (έκδοση 2.0)
- Οδηγός κατανόησης και υλοποίησης των Οδηγιών για την Προσβασιμότητα στο Περιεχόμενο Ιστού (έκδοση 2.0)
- Τεχνικές για τις Οδηγίες Προσβασιμότητας Περιεχομένου του Ιστού (έκδοση 2.0)
- Απαιτήσεις για τις οδηγίες Προσβασιμότητας Περιεχομένου του Ιστού (έκδοση 2.0)

Το Σύστημα γραφής Braille

- Συμβολογραφία Braille
- Ελληνικό Σύστημα Braille
- Εξ'αποστάσεως Μαθήματα γραφής Braille
- WinBraille: Λογισμικό μετατροπής κειμένων σε Ελληνική γραφή Braille(υποστηρίζει και την παραγωγή απτικών γραφικών παραστάσεων)

Ο Κώδικας Nemeth για Επιστημονικά σύμβολα σε Braille

- Ο Κώδικας Μαθηματικών Συμβόλων Nemeth στο Ελληνικό Σύστημα Braille: Πρακτικός Οδηγός Εκμάθησης για το Δημοτικό, Γυμνάσιο, και Λύκειο.
- Μαθηματικά Σύμβολα σε Nemeth Braille - Σύγκριση με σύστημα Μενεΐδη
- Κανόνες και παραδείγματα κώδικα Nemeth
- Το πλήρες βιβλίο του κώδικα Nemeth(The Nemeth Braille Code For Mathematics and Science)
- WinBraille: Λογισμικό αυτόματης μετατροπής μαθηματικών από τον Equation Editor του MS Word σε κώδικα Nemeth
- Επίσημη καθιέρωση της χρήσης του κώδικα Nemeth στην Ελλάδα

UoAMathCorpus: Συλλογή αντιπροσωπευτικών μαθηματικών εκφράσεων σε MathML

Η κατηγορία περιλαμβάνει τις ακόλουθες εφαρμογές με αλφαβητική σειρά:

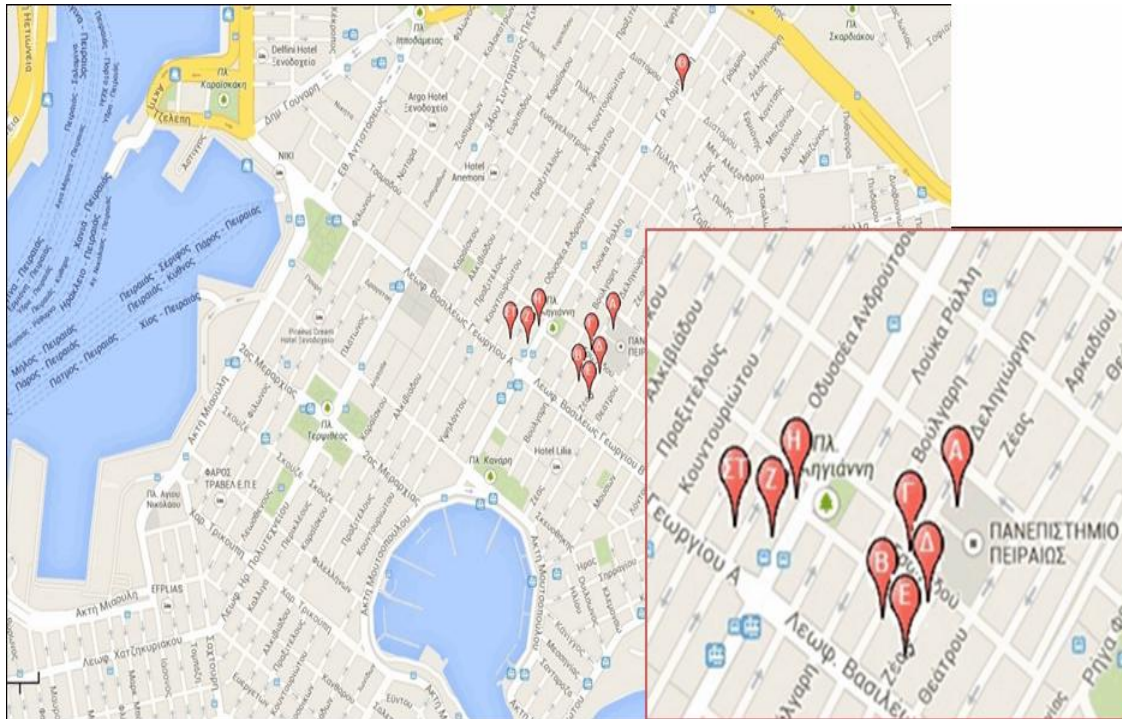
- Accessible UML [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- AMIS [DAISY] [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- Autohotkey [Συντομεύσεις Πλήκτρων]
- Balabolka [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- Big Calculator [Αριθμομηχανές]
- Blio [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- Braille Music Reader [Μετατροπή σε Braille]
- Claro Read plus [Προσβασιμότητα Κειμένων] [Οπτική Αναγνώριση Χαρακτήρων]
- Curve [Μαθηματικά]
- DAISY Pipeline [DAISY] [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- Deep View [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- Dolphin Easy Reader [Βιβλιοαναγνώστες]
- DSpeech [Αναγνώριση Ομιλίας] [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- Fire Vox [Πλοήγηση στο Διαδίκτυο] [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- Free Natural Reader [Βιβλιοαναγνώστες] [Προσβασιμότητα Κειμένων] [Οπτική Αναγνώριση Χαρακτήρων]
- goQ software [Πρόβλεψη Λέξεων] [Προσβασιμότητα Κειμένων] [Επεξεργαστές Κειμένου]
- HoeKey [Συντομεύσεις Πλήκτρων]
- Hotkeycontrol XP [Συντομεύσεις Πλήκτρων]
- JDVoiceMail [Φωνητικό Ταχυδρομείο]
- Kidspiration [Εννοιολογικοί Χάρτες] [Μαθησιακές Δραστηριότητες]
- MapKeyboard [Συντομεύσεις Πλήκτρων]
- MathPlayer [Προσβασιμότητα Κειμένων] [Μαθηματικά]
- MathType [Μαθηματικά]
- NVDA Installer [Αναγνώστες Οθόνης]
- NVDA Portable [Αναγνώστες Οθόνης]
- odt2braille [Μετατροπή σε Braille] [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- PAC [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- PowerTalk [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- Screen Daemon [Αναγνώστες Οθόνης]
- Tennis [Παιχνίδια] [Διασκέδαση]
- Thunder [Αναγνώστες Οθόνης]
- Tic Tac Toe [Παιχνίδια] [Διασκέδαση]
- TouchCD [Πολυμέσα]
- WebAnywhere [Αναγνώστες Οθόνης]
- WebbIE [Πλοήγηση στο Διαδίκτυο]
- WinBraille [Μετατροπή σε Braille]
- WordTalk [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- WordTalk 2 [Προσβασιμότητα Κειμένων]
- ZenKEY [Συντομεύσεις Πλήκτρων]
- ZHAW PowerPoint and Word Accessibility [Προσβασιμότητα Κειμένων]

Τοποθεσία & Πρόσβαση

Μ. Καραολή & Α. Δημητρίου 80, 18534 Πειραιάς

Τηλ. Κέντρο: 210 4142000, FAX: 210 4142328

e-mail: publ@unipi.gr

Τηλέφωνα Επικοινωνίας

Κεντρικό κτίριο

Μ. Καραολή και Α. Δημητρίου 80, 185 34 Πειραιάς
☎ Τηλ. Κέντρο: 2104142000,
☎ Fax: 2104142328

Πρυτανεία

4^{ος} όροφος, τηλ. Γραμματείας: 2104142421

Διεύθυνση Σπουδών

Τμήμα Φοιτητικής Μέριμνας
Προϊσταμένη: Φραγκούλη Χρυσούλα
1^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142345, 2104142089

Τμήμα Διεθνών & Δημοσίων Σχέσεων

4^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142245, 2104142248, 2104142170
✉ publ@unipi.gr

Γραφείο Διασύνδεσης

4^{ος} όροφος, κτίριο Ζέας
☎ 2104142562
✉ gdiasyn@unipi.gr

Βιβλιοθήκη

Προϊσταμένη: Ανθή Κασιρίκου
Υπόγειο, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142022
✉ library@unipi.gr

Ιατρείο

Ισόγειο, κεντρικό κτίριο
☎ Τηλ.: 2104142166, 2104142162

Συμβουλευτικό Κέντρο

Ισόγειο, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142043, 2104142
✉ mkatsoul@unipi.gr

Τμήμα Μηχανοργάνωσης

Προϊστάμενος: Αβραντινής Νικόλαος
Ισόγειο, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142408
✉ it@unipi.gr

Κέντρο Διαχείρισης Δικτύων

Υπεύθυνος: Τσαπάρας Ταξιάρχης
3^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142174
✉ noc@unipi.gr

Γραφείο Δημοσιευμάτων & Εκδόσεων

Προϊσταμένη: Λυμπεροπούλου Αθηνά
4^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142223
✉ prosopik@unipi.gr

Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών

Γραμματεία Τμήματος Οικονομικής Επιστήμης
Γραμματέας: Κουτσουμπασάκου Κατερίνα
1^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142081, 2104142367, 2104142080,
2104142077
✉ oik-secr@unipi.gr

Γραμματεία Τμήματος Οργάνωσης και Διοίκησης
Επιχειρήσεων

Γραμματέας: Σταυριανίδου Κυριακή
1^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ Τηλ. επικοινωνίας: 2104142110, 2104142112,
2104142113, 2104142099, 2104142115, 2104142102
✉ ode-secr@unipi.gr

Γραμματεία Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών
Σπουδών

Γραμματέας: Μανιάτη Κωνσταντίνα
1^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142443, 2104142196, 2104142394
✉ des-secr@unipi.gr

Σχολή Ναυτιλίας και Βιομηχανίας

Γραμματεία Τμήματος Ναυτιλιακών Σπουδών

Γραμματέας: Φράγκου Νίκη
1^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142397, 21041422175, 2104142074
✉ naf-secr@unipi.gr

Γραμματεία Τμήματος Βιομηχανικής Διοίκησης και
Τεχνολογίας

Γραμματέας: Φλώρος Γεώργιος
1^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 21041422098, 21041422096, 2104142094
✉ tex-secr@unipi.gr

Σχολή Χρηματοοικονομικής και Στατιστικής

Γραμματεία Τμήματος Στατιστικής και
Ασφαλιστικής Επιστήμης

Γραμματέας: Μπαρτζάκη Σταυρούλα
1^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142083, 2104142085, 21041422084,
✉ sta-secr@unipi.gr

Γραμματεία Τμήματος Χρηματοοικονομικής και
Τραπεζικής Διοικητικής

Γραμματέας: Παπαδάκη Ελένη
1^{ος} όροφος, κεντρικό κτίριο
☎ 2104142093, 2104142090, 2104142184
✉ xrh-secr@unipi.gr

Σχολή Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας

Γραμματεία Τμήματος Πληροφορικής
Γραμματέας: Γκότση Βασιλική
Ζέας 80-82, 2^{ος} όροφος
☎ 2104142067, 2104142114, 2104142097
✉ plh-secr@unipi.gr

Γραμματεία Τμήματος Ψηφιακών Συστημάτων

Γραμματέας: Αντωνίου Παρασκευή
Ζέας 80-82, 1^{ος} όροφος
☎ 21041422426, 2104142373, 2104140276,
2104142235
✉ ted-secr@unipi.gr